

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Změna pohlaví jako institut občanského práva

Zpracoval:

Ondřej Mach

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

Plzeň, 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Ondřej MACH**
Osobní číslo: **R16M0154P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Změna pohlaví jako institut občanského práva**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Terminologie, právní a lékařské pojetí změny pohlaví, aktuální právní úprava (právní pojetí dle občanského zákoníku, zákon o specifických zdravotních službách, lékařské pojetí)
3. Předchozí právní úprava
4. Zásah změny pohlaví jako statusové změny do majetkových poměrů a vlastnictví
5. Právní úprava změny pohlaví Slovenské republiky – Slovensko jako jeden ze států, který chce ponechat dosavadní právní úpravu změny pohlaví (obdobná úprava jako v České republice)
6. Právní úprava změny pohlaví Maďarské republiky (porovnání rozdílů právní úpravy České republiky a Maďarské republiky)
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2021

Ondřej Mach

Poděkování

Tímto chci poděkovat JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za cenné a podnětné rady a připomínky. Dále také za jeho ochotu a podporu při konzultacích při zpracovávání mé diplomové práce.

Současně chci poděkovat MUDr. Hance Fifkové, která mi poskytla mnoho cenných rad a informací ze své mnohaleté praxe sexuoložky. Dále chci poděkovat také své rodině a blízkým, kteří se mnou nejenom po dobu psaní mé diplomové práce neztráceli trpělivost.

OBSAH

Seznam zkratk

Úvod	1
1 Vymezení základních lékařských a právních pojmů spojených se změnou pohlaví	3
1.1 Pojem „transsexualita“	3
1.1.1 Pohlaví a pohlavní identita	5
1.1.1.1 Binární pojetí pohlaví.....	6
1.1.1.2 Real Life Test.....	9
1.1.2 Pojem „FtM“ a pojem MtF“	9
2 Právní úprava změny pohlaví v české republice	12
2.1 Historický vývoj institutu změny pohlaví	12
2.1.1 Novela zákona o péči o zdraví lidu.....	13
2.1.2 Změna osobních údajů.....	14
2.2 Současná platná právní úprava v České republice	16
2.2.1 Právní úprava po roce 2012	16
2.2.2 Právní úprava dle ObčZ a ZSZS	17
2.2.3 Vztah § 29 ObčZ k dalším institutům občanského práva.....	19
2.2.3.1 Člověk nebo osoba?.....	19
2.2.3.2 Vztah transsexuálních rodičů k jejich dětem.....	19
2.2.3.3 Manželství a změna pohlaví	21
2.2.4 Zákon o evidenci obyvatel.....	23
2.2.5 Matriční zákon	24
2.2.6 Výjimky z právní úpravy změny pohlaví	26
2.2.6.1 Hormonální léčba u transsexuálů	27
2.2.6.2 Další chirurgické zákroky prováděné u transsexuálů mimo ZSZS..	28
3 Změna pohlaví a majetková práva transsexuálů a třetích osob	31
3.1 Osobní stav osob	31
3.2 Majetková práva a změna pohlaví.....	33
3.3 Společné jmění manželů.....	35
3.4 Dědické právo a změna pohlaví	37
3.4.1 Dědické právo potomků transsexuálů.....	37
3.4.2 Právo na dědictví transsexuálů	38

4	Komparace s právní úpravou Slovenské republiky.....	39
4.1	Chirurgická změna pohlaví	41
4.2	Slovenské občanské právo a změna pohlaví	43
4.3	Úřední změna pohlaví	44
4.3.1	Změna jména a příjmení	44
4.3.2	Změna rodného čísla.....	45
4.4	Shrnutí komparace české a slovenské právní úpravy změny pohlaví	46
5	Komparace s právní úpravou změny pohlaví Maďarské republiky	48
5.1	Vývoj právní úpravy změny pohlaví v Maďarsku	49
5.2	Reakce na maďarský zákaz změny pohlaví ve světě.....	50
5.3	Shrnutí komparace české a maďarské právní úpravy změny pohlaví	52
6	Připravovaná změna právní úpravy změny pohlaví v ObčZ.....	55
6.1	Judikatura ESLP a změna pohlaví.....	55
6.1.1	Rozhodnutí ESLP do roku 2017	56
6.1.2	Rozhodnutí ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii	59
6.1.2.1	<i>Skutkové okolnosti případu věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii</i>	59
6.1.2.2	<i>Výsledek rozhodnutí věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii</i>	61
6.1.2.3	<i>Rozdílné stanovisko soudce Ranzoniho</i>	63
6.2	Předpokládaný dopad rozhodnutí ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii na český právní řád	65
6.2.1	Předpokládané změny v občanském právu.....	66
6.2.1.1	<i>Změna ustanovení § 29 ObčZ</i>	66
6.2.1.2	<i>Matka nebo otec?</i>	67
6.2.1.3	<i>Tělesná integrita</i>	68
6.2.1.4	<i>Věková hranice</i>	69
6.2.1.5	<i>§ 3020a jako nové ustanovení ObčZ</i>	71
6.2.2	Předpokládané změny v ostatních právních odvětvích.....	72
6.2.2.1	<i>Matriční zákon</i>	72
6.2.2.2	<i>Zákon o specifických zdravotních službách</i>	73
6.2.3	Případ T. H.....	73
6.2.3.1	Ústavní stížnost z roku 2016	74
6.2.3.2	Dovolání k Nejvyššímu správnímu soudu.....	75
6.2.3.3	Ústavní stížnost z roku 2019	76

6.3	Navrhované řešení změny právní úpravy změny pohlaví v České republice.	77
6.3.1	Pojetí změny pohlaví v Německu jako možný zdroj inspirace.....	78
6.3.2	Návrh možných legislativních změn	79
6.3.2.1	Právní zakotvení Real Life Testu	79
6.3.2.2	Třetí pohlaví jako možnost pro nebinární lidi	79
	Závěr.....	81
	Resumé	83
	Seznam použitých zdrojů.....	84

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.,
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
Ústava ČR	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZSZS	zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
ZZS	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších zákonů

Úvod

Změna pohlaví, která je tématem této diplomové práce, je velmi citlivým nejen celospolečenským, ale především osobním tématem. Důvodem volby tohoto tématu byla skutečnost, že se v posledních letech řeší problematika změny pohlaví nejenom ve společnosti jako celku, ale především na poli právním, a to jak v otázkách mezinárodních, tak i v otázkách vnitrostátních. Hlavním impulzem rozbourání celospolečenské odborné, ale i laické diskuze byl rozsudek páté sekce ESLP ze dne 6. dubna 2017 ve věci č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 – A. P., Garçon a Nicot proti Francii, kterým bylo judikováno, že požadovat po transsexuálech chirurgické zákroky, resp. sterilizaci, je nepřiměřeným zásahem do jejich základních práv a svobod ve smyslu čl. 8 EÚLP, který právo na respektování jejich rodinného a soukromého života garantuje i v této právní oblasti.

Právě uvedený rozsudek ESLP byl hlavním pilířem pro mé bližší zkoumání institutu změny pohlaví, a to ve smyslu rozboru právních důsledků, které s sebou přináší. Z tohoto důvodu si kladu za hlavní cíl v mé diplomové práci zodpovědět tyto otázky:

- a) Je změna pohlaví pouze otázkou občanského práva?
- b) Je současná právní úprava v českém právním řádu příliš invazivní do integrity člověka?
- c) Lze považovat případnou novelu českého právního řádu v reflexi na rozsudek páté sekce ESLP ze dne 6. dubna 2017 za rozumnou a pro transsexuály přínosnou?
- d) Jsou i ostatní státy Evropské Unie nakloněny uvedené novele?

Právě zodpovězení výše uvedených otázek je klíčové i pro další směřování a případné přijaté změny českého právního řádu institutu změny pohlaví. Pro jejich zodpovězení ve své diplomové práci nejdříve uvedu a rozeberu základní lékařskou a českou právní terminologii a poukážu na dualistické pojetí změny pohlaví jako občanskoprávního institutu. V další kapitole podrobněji popíši současnou právní úpravu spolu s určitými výjimkami, o kterých se nezmiňuje ani odborná literatura, ale nejsou contra legem ani in fraudem legis. Následující kapitola bude pojednávat o změně pohlaví ve vztahu k majetkovým poměrům a osobnímu stavu osob, a to včetně základního vymezení otázek společného jmění manželů a dědění

potomků transsexuálů. S ohledem na globálnost tématu změny pohlaví provedu komparaci právní úpravy Slovenské republiky a Maďarské republiky. V poslední kapitole rozeberu nastíněné změny právní úpravy České republiky právě v reflexi na rozsudek páté sekce ESLP ze dne 6. dubna 2017 a také ústavní stížnost podanou k Ústavnímu soudu ČR, která byla usnesením Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 2460/19 ze dne 11. února 2020, postoupena k rozhodnutí plénu Ústavního soudu ČR.

Na závěr shrnu skutečnosti, které jsem během zpracování mé diplomové práce prostřednictvím uvedených bodů zjistil, a to včetně zodpovězení výše uvedených otázek.

1 Vymezení základních lékařských a právních pojmů spojených se změnou pohlaví

1.1 Pojem „transsexualita“

Definovat transsexualitu nelze jednou větou. Samozřejmě se objevují jednověťe definice, nicméně tyto v podstatě zkratky, definující transsexualitu, nejsou schopny přímo pojmut celou její problematiku a pochopit tak alespoň z části transsexuála. Podle Meyera existují čtyři základní charakteristiky, které musí pacient vykazovat, aby mohla být diagnostikována transsexualita. Jedná se o *pocit nevhodnosti nebo nepřiměřenosti anatomicky dané pohlavní role, víra, že změna role povede ke zlepšení, výběr sexuálních partnerů téhož anatomického pohlaví a chápání sebe sama jako heterosexuála a zároveň touha po chirurgické změně pohlaví*.¹ Nicméně v současnosti je *prvek výběr sexuálních partnerů téhož anatomického pohlaví a chápání sama sebe jako heterosexuála* překonán. Sexuální orientace je prvkem zcela odlišným od transsexuality a není zcela vyloučeno, aby transsexuálové byli po podstoupení změny pohlaví zároveň bisexuály či homosexuály. Nicméně nejednoznačná pohlavní identita lesbických žen často přispívá k mnoha diskuzím, zda nechtějí být ve skutečnosti vnímány společností jako muži, aby tak došlo k většímu uznání jejich vztahu širokou veřejností.²

Z pohledu české medicíny se jedná o jednu z nemocí psychiatrického pojetí. Tato skutečnost se opírá o uvedení transsexualismu³ pod diagnózou psychiatrického spektra označovanou jako F64.0 v Mezinárodní klasifikaci nemocí pro Českou republiku⁴, která je schválena Světovou zdravotnickou organizací.⁵ Stejně jako Mezinárodní klasifikace nemocí ICD 10, tak i odborná lékařská literatura definuje transsexualismus jako stav jedince, který si přeje žít a být akceptován jako příslušník opačného pohlaví. Obvyklý je *zde pocit nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo pocit jeho nevhodnosti a přání hormonálního léčení a chirurgického zásahu, aby jeho/její tělo odpovídalo (pokud*

¹ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 16.

² Tamtéž, str. 44.

³ V odborné lékařské literatuře též uváděno jako „transsexualizmus“.

⁴ Dále v textu jako „Mezinárodní klasifikace nemocí ICD 10“.

⁵ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2019. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů pro Českou republiku s obsahovou aktualizací k. 1. lednu 2020 (ICD-10)*. Abecední seznam. [online]. str. 550. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008277/mkn-10-abecedni-seznam-20200101.pdf>.

možno) preferovanému pohlaví.⁶ Nicméně celý proces změny pohlaví je velmi časově i psychicky náročný. Dlouhodobost celého procesu změny pohlaví lze konstatovat nejenom podle Mezinárodní klasifikace nemocí ICD 10, která uvádí, že transsexuální identita by měla trvat alespoň dva roky. Během těchto dvou let musí lékaři vedle duševních onemocnění nebo poruch vyloučit také jinou sexuální orientaci, a to především u homosexuálně orientovaných žen, jak je vysvětleno výše. Jako příklady duševních poruch a onemocnění, které by mohly být za transsexualismus zaměněny, lze například uvést intersexualitu, schizofrenii či genetickou nebo chromozomální abnormalitu.⁷

V roce 2019 vydala Světová zdravotnická organizace aktualizaci Mezinárodní klasifikace nemocí pod označením ICD-11⁸. Tato nejnovější verze Mezinárodní klasifikace nemocí již transsexualismus nechápe jako druh onemocnění zařazeného do kategorie označené jako duševní poruchy a poruchy chování, ale jako druh diagnózy zařazovaný do poruch sexuálního spektra, resp. kapitoly, které se dotýká sexuálního zdraví. Ze slov Světové zdravotnické organizace vyplývá, že tato změna má mít za následek tzv. odstigmatizování transsexuálů a pomoci jim tak k tomu, aby je svět vnímal nikoli jako osoby s duševním onemocněním, které potřebují pomoc psychiatrů, ale jako osoby, které jsou z psychiatrického pohledu zdravé. Transsexuálové potřebují především odbornou pomoc lékařů ve stejné oblasti jako lidé, kteří se potýkají s jinými zdravotními obtížemi na poli sexuality, jako je například sexuální dysfunkce nebo úbytek sexuálního libida.⁹ Zajímavostí je, že v České republice i nadále zůstává zařazení transsexualismu mezi nemocemi psychiatrického rázu i přes to, že k aktualizované Mezinárodní klasifikaci nemocí pro Českou republiku došlo v roce 2020. Důvod tohoto „zastaralého diagnostikování“ je prostý. Česká republika i nadále užívá Mezinárodní klasifikaci nemocí ICD 10 a z dostupných zdrojů nevyplývá, že by tím docházelo k narušování povinností vyplývajících z mezinárodních závazků pro Českou republiku ve smyslu čl. 1 odst. 2 Ústavy¹⁰. Nicméně Světová zdravotnická organizace dává za povinnost členským státům,

⁶ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 16.

⁷ Tamtéž, str. 16.

⁸ Označováno též jako ICD 11.

⁹ *Transgender no longer recognised as „disorder“ by WHO*. British Broadcasting Corporation. [online]. Publikováno dne 29. května 2019 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/news/health-48448804>.

¹⁰ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (v textu dále jako „Ústava“).

aby změnu podle Mezinárodní klasifikace nemocí ICD-11 provedly do roku 2022. Nejzásadnější skutečností pro klasifikaci nemocí dle Mezinárodní klasifikace nemocí ICD-11 je to, že tato již nezná pojem „transsexualismus“, ale zná pouze pojem „gender incongruence“ neboli označení pro nesoulad pohlaví s pohlavní identitou. Nová verze Mezinárodní klasifikace nemocí ICD-11 také rozlišuje mezi nesouladem pohlaví s pohlavní identitou u dětí a dospělých.¹¹

Důležité je také od sebe odlišovat pojmy „trans osoba“ a „transsexuál“, a to nejenom z medicínského hlediska, ale i hlediska právního. Trans osobou je osoba, která se cítí být opačným pohlavím, než je její biologické pohlaví. Tento pojem obecně zastřešuje všechny osoby, které se ztotožňují s jiným pohlavím nebo vyjadřují jinou genderovou identitu, než která jim byla přiřazena při narození podle sekundárních pohlavních znaků.¹² Transsexuál je pak osoba, která učiní kroky směřující k fyzické přeměně z jednoho pohlaví na druhé, a to zpravidla v podobě užívání hormonální léčby a dále také chirurgických, estetických a jiných zákroků.¹³ Z uvedeného vyplývá, že pojem „trans osoba“ je pojem širší a pojem „transsexuál“ je pojem užší. Právě užší pojetí, tedy pojem „transsexuál“, je nejenom pro české občanské právo důležitější. Dle něj se změnou pohlaví chápe právě chirurgický zákrok, a tedy aktivní zapojení činnosti člověka, který touží mít opačné pohlaví, než které mu bylo dáno biologicky, resp. při narození.¹⁴

1.1.1 Pohlaví a pohlavní identita

Pohlaví a pohlavní identita. Na první pohled pro laika zcela totožné pojmy. Pro medicínu, a následně i pro právo, jsou ovšem tyto pojmy rozdílné. Pohlaví je určováno geneticky podle sekundárních pohlavních znaků, které jsou u mužů určovány chromozomy XY a u žen chromozomy XX. Pohlavní identita je naopak otázkou psychického pocitu, tedy pocitu, při kterém se člověk cítí být mužem nebo

¹¹ *International Classification of Diseases 11th Revision* (The global standard for diagnostic health information) [online]. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fcd%2fentity%2f577470983>.

¹² *Být trans osobou v EU. Srovnávací analýza údajů z průzkumu mezi LGBT osobami v EU* [online]. [cit. 2021-02-16]. 2015. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_cs_0.pdf.

¹³ *What is the difference between transsexual and transgender?* International Society for Sexual Medicine [online]. International Society for Sexual Medicine 2018 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <http://www.issm.info/sexualhealth-qa/what-is-the-difference-between-transsexual-and-transgender/>.

¹⁴ § 29 ObčZ

ženou. Právě pohlavní identita je otázkou, která je v případě transsexualismu zkoumána.¹⁵

U všech transsexuálů je důležité zjistit, zda je u nich psychologicky (tedy pocitově) vnímán rozpor nejenom s jejich pohlavím určeným při narození, ale také s vnímáním sociální role, která je příslušnému pohlaví přisuzována. Taková sociální role se projevuje do vnímání jedince nejenom například v tom, jak o sobě člověk hovoří a jak chce být vnímán svými blízkými, ale také se toto vnímání *projevuje do výběru jeho profese, zájmů či společenských vztahů, a to včetně vztahů partnerských. Pohlavní identita, tedy psychické vnímání biologického pohlaví člověkem, se projevuje již před čtvrtým rokem života a následně tento vnější projev chápání sebe sama pokračuje i ve věku pozdějším, a to zpravidla výběrem zájmů typické pro preferované (tedy opačné) pohlaví.*¹⁶ I právní teorie chápe pohlaví člověka podle jeho vnějších tělesných znaků, které jsou dány již při narození. Výjimkou jsou pouze tzv. intersexuálové, u nichž jsou dány geneticky, anatomicky nebo i hormonálně znaky obou pohlaví. V takových případech se pak pohlaví určuje dle převažujících sekundárních a genetických znaků. Důvodem rozlišení pohlaví i u těchto osob je to, že *český právní řád zná pouze dvě pohlaví, a to pohlaví mužské a ženské.*¹⁷ Například se může jednat o situace, kdy má chlapec širší hrudník a rostou mu prsa, jako je tomu u dívek, ale protože jeho penis je plně funkční, tak se takovému chlapci po poradě s lékařem určí pohlaví mužské. Složitější situace nastává u intersexuálních dívek. Existence dvou pohlaví v českém právním řádu s sebou nese povinnost formálně odlišit od sebe muže a ženu. Toto odlišení se provádí právě především dle již zmíněných sekundárních pohlavních znaků na základě chromozomů XY nebo chromozomů XX.

1.1.1.1 Binární pojetí pohlaví

V současné době se začíná ve společnosti po celém světě objevovat také pojem tzv. nebinárního pohlaví, které má s sebou nést právo fyzických osob na nezvolení si pohlaví. Tuto problematiku se snaží mnoho aktivistů, ale i mnoho liberálních politiků vtělit i do změny pohlaví a umožnit všem lidem bez rozdílu

¹⁵ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 16.

¹⁶ Tamtéž, str. 16.

¹⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, str. 191.

existovat i jako tzv. bezpohlavní jedinci. Uvedené skupiny lidí zastávající nebinaritu se snaží zařadit tuto zcela jinou problematiku pod transsexualismus. Tvrdí, že binárnost pohlaví je v podstatě již dávno přežitý fenomén a všichni lidé mají právo na to odmítnout se kdykoli ztotožňovat s mužským či ženským pohlavím a jakékoli dělení na dvě biologií nám známá pohlaví jsou vlastně diskriminací právě i transsexuálů, příp. i trans osob. Zastánci této teorie tvrdí, že transsexuálové jsou kvůli binárnímu pojetí pohlaví v globální společnosti nuceni podstupovat hormonální léčbu, a v některých státech také chirurgické zákroky včetně České republiky, aby jim mohlo být na základě jejich vzhledu přiznáno, pohlaví, se kterým se v rámci své pohlavní identity ztotožňují.¹⁸ Nicméně tuto problematiku nelze zařazovat pod Transsexualismus, protože se zcela vymyká medicínské definici, kterou zastává ve své publikaci MUDr. Hana Fífková spolu s jedním z dalších předních českých sexuologů prof. PhDr. Petrem Weissem, Ph.D. Nebinární lidé a transsexuálové jsou tedy z psychiatrického hlediska odlišní. Binárnost pohlaví navíc není pouze přežitkem, ale například také ochranou v pracovněprávních vztazích pro ženy, kterým by bez omezení zátěže v pracovní době mohly hrozit závažné zdravotní potíže. V závažnějším důsledku by mohla nepřiměřená zátěž způsobit ohrožení jejich mateřství.^{19,20} Navíc nemožnost ztotožnit se s jedním ze dvou pohlaví není dle medicínského hlediska problematikou zasahující transsexualismus. Nebinárnost pohlavní nemá zatím přímo definici v Mezinárodní klasifikaci nemocí ICD 10. Právě prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D. zastává názor, že transsexuálové mají *odpor k vlastnímu genitálu a přejí si jeho změnu tak, aby jejich genitál odpovídal požadovanému pohlaví, a přejí si chirurgické změny svého těla*. Jeho tvrzení zatím nebylo zpochybněno žádným jiným odborníkem, a naopak je podporováno širokou českou psychiatrickou a sexuologickou společností.

Problematika nebinárnosti pohlaví, resp. neidentifikování se jedním ze dvou právním řádem ČR stanoveným pohlavím (muž či žena), byla řešena i před Ústavní soudem ČR. K Ústavnímu soudu ČR byla stěžovatelkou T. H. podána ústavní

¹⁸ Anne Fausto-Sterling. *Why Sex Is Not Binary* [online]. Publikováno dne 25. října 2018. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/10/25/opinion/sex-biology-binary.html>.

¹⁹ Například ustanovení § 238 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v aktuálním znění.

²⁰ Ustanovení § 29 odst. 4, odst. 5 nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci, ve znění účinném od 1. března 2020.

stížnost.²¹ T. H. má biologicky dané mužské pohlaví, se kterým se ale od raného dětství neidentifikuje a cítí se být osobou bez přiřazeného pohlaví. V případě nutnosti výběru mezi pohlavím mužským a pohlavím ženským by přitom preferovala pohlaví ženské, ačkoli se za ženu nepovažuje, protože necítí potřebu mít ženské pohlavní orgány. Stěžovatelka se touto ústavní stížností domáhala možnosti změny rodného čísla na jí požadovaný tvar, a to tvar ženský. Jako důvod uváděla bližší psychický pocit k pohlaví ženskému a větší míru identifikování se se sociální rolí ženy ve společnosti.^{22,23} Výsledkem celého řízení bylo odmítnutí stížnosti pro její předčasnost. Ústavní soud ČR navíc neshledal, že by ústavní stížnost přesahovala vlastní zájmy stěžovatelky.²⁴ Nicméně z usnesení Ústavního soudu ČR vyplývá skutečnost, že změnu rodného čísla je možné provést pouze při splnění podmínek pro změnu pohlaví obsažených v příslušných právních předpisech.²⁵ Tím se v roce 2016 i Ústavní soud ČR jako orgán ochrany ústavnosti vymezil chápající rozdílně osoby, které chtějí projít změnou pohlaví a skutečně se identifikovat jako pohlaví opačné, a to z důvodu nesouladu pohlaví a pohlavní identity, a vedle toho osoby, které mají zcela jinou poruchu projevující se neidentifikováním se ani s jedním ze dvou pohlaví. I v případě podání této ústavní stížnosti je zřejmé, že jsou to spíše nebinární osoby, které zavrhnou chirurgickou změnu pohlaví, a ne transsexuálové, kteří skutečně mají tu touhu se co nejvíce přiblížit svému požadovanému pohlaví. Jak je již zmíněno výše, tak stejný názor nemožnosti ztotožňovat transsexuály a non-binární osoby zastává i prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D. Z tohoto důvodu se tedy nelze zcela ztotožnit s tvrzením, že požadavek sterilizace v rámci změny pohlaví je zcela irelevantní, jak tvrdí mezinárodní odborné studie nebo soudy německé, rakouské, švédské či italské.²⁶

²¹ Domnělé porušení čl. 3 odst. 1, čl. 7 odst. 1 a 2, čl. 10 odst. 2, čl. 31 a čl. 32 odst. 1 Listiny, ustanovení čl. 3, čl. 8 a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ustanovení čl. 7, čl. 17 a čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, ustanovení čl. 12 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a ustanovení čl. 12 a čl. 16 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen ze strany Ministerstva vnitra ČR.

²² Usnesení ÚS ČR ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. III. ÚS 3376/16.

²³ Součástí stížnosti k ÚS ČR vedenou pod sp. zn. III. ÚS 3376/16, podanou stěžovatelkou T. H. byl návrh na zrušení § 29 odst. 1 ObčZ, ustanovení § 21 odst. 1 ZSZS a ustanovení § 13 odst. 3 zákona o evidenci obyvatel.

²⁴ Usnesení ÚS ČR ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. III. ÚS 3376/16, bod 11, 12, 13.

²⁵ § 29 odst. 1 ObčZ, § 21 ZSZS

²⁶ Usnesení ÚS ČR ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. III. ÚS 3376/16, bod 4.

1.1.1.2 Real Life Test

Součástí celého procesu změny pohlaví je navíc tzv. Real Life Test, který zjišťuje, zda je skutečně u konkrétní osoby pohlavní identita a fyzické pohlaví v nesouladu. Podstatou Real Life Testu je, že klient v období trvajícím minimálně půl roku svého života žije v roli opačného pohlaví, tedy pohlaví, kterým chce být. Během tohoto půlroku se ověřuje schopnost adaptace transsexuálů v roli opačného pohlaví. Tato metoda poskytuje relevantní informace z hlediska terapeutického, ale je i významným kritériem potvrzující diagnózu transsexualismu F64.0.²⁷ I právě z tohoto důvodu nelze tvrdit, že transsexuálové zastávají názor, kterým by chtěli pohlaví popírat. Nicméně se výjimky ve společnosti nevylučují.

Právě sociální role obou pohlaví ve společnosti často odhalí transsexualismus již v raném věku. Nevylučuje se, že bude docházet i ze strany trans osob k tomu, že tyto své neshody se společností a vnímání sebe samého budou z různých objektivních či subjektivních důvodů potlačovat. Takové vlivy však zcela potlačit nelze a mohou se projevit i jinými psychickými potížemi v pozdějším věku. Trans osoby, ale i transsexuálové, se z tohoto důvodu mohou před společností zcela uzavřít.

1.1.2 Pojem „FtM“ a pojem MtF“

Pojmy „FtM“ a „MtF“ rozdělují transsexuály do dvou základních skupin, které se odvíjejí od jejich biologického pohlaví. Mezi FtM neboli Female to Male²⁸ a MtF neboli Male to Female²⁹ je rozdíl nejenom v chápání pohlaví, ale i v celém procesu změny pohlaví. Při stanovování diagnózy u konkrétního pacienta se vedle označení Transsexualismu F64.0 používá také zkratka FtM či MtF pro odlišení pohlaví. Byť se jedná o pojmy cizojazyčné, tak se zcela běžně používají pro svou definiční přesnost i v české právní literatuře a české medicíně. Podle odborné literatury a statistik převládají již dlouhodobě v České republice (stejně jako v jiných postkomunistických zemích), na rozdíl od západní Evropy a USA, transsexuálové FtM.³⁰ Tento „trend“ byl zaznamenán již v 90. letech 20. století.

²⁷ WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8, str. 444.

²⁸ V českém jazyce řečeno jako tranzice z ženy na muže.

²⁹ V českém jazyce řečeno jako tranzice z muže na ženu.

³⁰ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 21.

Dále i u transsexuálů FtM převládala schopnost začlenit se do tradiční společenské role muže ve smyslu vstupu do manželství, vychovávat děti a pečovat o své partnery. U transsexuálů MtF se naopak spíše setkáváme s chováním prostitučním či silně promiskuitním.³¹ Uvedené skutečnosti vyplývají ze statistik, z odborné literatury, ale i z životních příběhů transsexuálů. Je také zajímavostí, že transsexuálové MtF začali na území České republiky (do roku 1993 na území České a Slovenské Federativní Republiky) podstupovat změnu pohlaví především po roce 1989. Dodnes statistiky hovoří o tom, že tito transsexuálové podstupují změny pohlaví ve vyšším věku, než je tomu u transsexuálů FtM. Dalším sociologickým rozdílem u transsexuálů MtF je, že při začátku léčby jsou ve většině případů v manželském svazku a mají děti, příp. mají trvalého partnera, se kterým vychovávají společné děti. Naopak u transsexuálů FtM je před změnou pohlaví jejich partnerský život, až na výjimky, téměř nulový.³²

Z psychologického i sociologického hlediska lze usoudit, že transsexuálové FtM mají obecně lepší podmínky pro projev sebe sama i v původním biologickém pohlaví, protože je takové chování lépe společensky akceptováno. Nicméně tzv. „zženštilý“ chlapec či muž je společností chápán velmi negativně.³³ Avšak v současnosti toto tvrzení prof. PhDr. Petra Weisse, Ph.D. začíná být překonáváno, a to s ohledem na uvolňování společnosti co do názorů na klasické sociální role mužského i ženského pohlaví.

Z uvedeného tvrzení prof. PhDr. Petra Weisse, Ph.D. lze tedy konstatovat, že i právě konzervativnější společnosti tzv. lépe vstřebají technicky zaměřenou dívku se sportovním duchem a zájmem o chlapecké sporty a zájmy než chlapce, kteří mají zájem o panenky, nezajímá je sport, neperou se a jsou empatictější. Zkrátka je na takové chlapce nahlíženo společností hůře a společnost takového chlapce (případně muže) chápe jako někoho, kdo ve své roli selhal.³⁴ U dívek nezapadajících do jejich společností klasicky chápaných rolí kritéria tak přísná nejsou. Nelze však bez ohledu na pohlaví ve 100 % případů tvrdit, že se jistě bude v pozdějším věku jednat o transsexuály. Ve většině případů se z takových dětí stávají homosexuálně orientovaní lidé. Proto je třeba při stanovování diagnózy

³¹ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-383-0, str. 44.

³² FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 22.

³³ WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8, str. 448.

³⁴ Toto tvrzení zastává i MUDr. Hanka Fifková (zdroj z osobního rozhovoru).

Transsexualismu FtM nebo Transsexualismu MtF dbát zvláštní opatrnosti, aby nedošlo k mylnému určení poruchy u těch jedinců, kteří pouze nezapadají do běžných představ společnosti o mužské a ženské roli.³⁵

V návaznosti na tvrzení ohledně horší celospolečenské akceptace transsexuálů MtF, jak popisuje prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D., lze navázat také na rozdíly v průběhu terapie. Transsexuálové FtM často *přicházejí v mladším věku, protože si svou identitu uvědomí dříve*. Jedním z důvodů je fakt, že transsexuálové MtF se se svou biologickou rolí dokážou sžít více než transsexuálové FtM, k čemuž napomáhá také testosteron, který *podporuje pudově podmíněnou biologickou službu mužské sexuality*.³⁶ Z výše uvedených poznatků z odborné lékařské literatury lze tedy dovodit, že i testosteron a větší sžití se transsexuálů MtF se svou biologickou rolí jsou důvodem pro větší počet transsexuálních pacientů FtM.

³⁵ WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8, str. 448.

³⁶ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 132.

2 Právní úprava změny pohlaví v České republice

2.1 Historický vývoj institutu změny pohlaví

Změna pohlaví je v českém právním řádu velmi mladým institutem, což souvisí především s konzervatismem komunistické vlády trvající na území České republiky 41 let³⁷. Jak uvádí odborná právní literatura, tak změna pohlaví, resp. transgenderová a transsexuální problematika, zasahuje nejenom do právní vědy, ale také do sociálních věd, jako je například sociologie a politologie.³⁸ I přes to, že komunistická společnost jako celek změnu pohlaví odsuzovala, tak lékařské zákroky a léčba transsexuálů probíhaly ovšem bez právního zakotvení. Z historického pohledu vývoje možnosti podstoupit změnu pohlaví se v evropském prostředí jedná spíše o výjimečnou situaci.³⁹ Mezi pokrokové evropské státy, které právní úpravy změny pohlaví měly již v konzervativnějších 70. a 80. letech 20. století, lze řadit také Švédsko, které právní úpravu změny pohlaví přijalo již v roce 1972.⁴⁰ V 80. letech 20. století již bylo možné hledat v prostředí evropských států právní úpravu změny pohlaví také v Rakousku a v Německu.⁴¹

Na rozdíl od homosexuality nebyla změna pohlaví v dle české komunistické právní úpravy ani trestná. Za trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví hrozil trest odnětí svobody v rozmezí jednoho roku až pěti let.⁴² Obavy transsexuálů z podstoupení změny pohlaví zde tedy mohly narůstat pouze z důvodu společenského zavržení a s tím souvisejících jiných potíže, jako například nemožnost získat zaměstnání. Být nezaměstnaným občanem bylo trestným činem příživnictví s trestní sazbou trestu odnětí svobody v délce trvání až tří let.⁴³ Důvodem těchto obav mohlo být nejenom sociální zavržení, ale také skutečnost,

³⁷ Komunisté se u moci drželi v letech 1948 – 1989.

³⁸ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 336.

³⁹ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 144.

⁴⁰ BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. *Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2013, 3 (1), str. 26. [online]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43/49>.

⁴¹ BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. *Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2013, 3 (1), srov. str. 26, 31 a 33. [online]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43/49>.

⁴² Ustanovení § 244 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném od 1. ledna 1962 do 30. června 1990.

⁴³ Ustanovení § 203 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění účinném od 1. ledna 1962 do 30. června 1990.

že ochrana před diskriminací, tedy ochrana před neodůvodněným znevýhodňováním transsexuálních lidí, neexistovala.⁴⁴

Podle poznatků z české lékařské vědy a historie dokonce existují záznamy o transsexuálních pacientech již ze 40. let 20. století. Problematické však bylo podstoupení chirurgické i úřední změny pohlaví, ke které mohlo dojít až v 70. letech, resp. po menším „politickém uvolnění“ v důsledku politických změn navazujících na rok 1968.⁴⁵ I tak byl počet transsexuálních pacientů na českém resp. československém území zanedbatelný. Od 40. let 20. století do roku 1989 změnu pohlaví podstoupilo pouze 761 fyzických osob.⁴⁶ Pro porovnání v roce 2019 jenom ve Fakultní nemocnici v Brně čítal celkový počet transsexuálních pacientů 146.⁴⁷ Jedním z faktorů nárůstu transsexuálů a následných hormonálních terapií a zákroků po listopadu 1989 bylo, že se začal formovat normativní rámec pro změnu pohlaví. Dokonce i odborná právní společnost se alespoň z části začínala dotýkat otázky změny pohlaví. Nicméně legislativa, s ohledem na společenský i odborný diskurs a minimální politickou podporu, byla strohá a velmi nedostatečná.⁴⁸

2.1.1 Novela zákona o péči o zdraví lidu

První skutečnou právní úpravou týkající se změny pohlaví na území České republiky⁴⁹ byl zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu⁵⁰. Zákonem č. 548/1991 Sb., došlo k vtělení ustanovení § 27a do zákona o péči o zdraví lidu, a to s účinností od 1. ledna 1992. Toto citované ustanovení nazvané jako „kastrace, stereotaktické operace a zákroky transsexuálů“ poprvé definovalo základní právní rámec pro uskutečnění tohoto typu chirurgického zákroku. Ustanovení § 27a odst. 1 zákona o péči o zdraví lidu zakládalo pro provedení chirurgického zákroku

⁴⁴ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 144.

⁴⁵ Tamtéž, str. 144.

⁴⁶ Tamtéž, str. 19 – 22.

⁴⁷ *Transsexualita přibývá – samotná přeměna pohlaví je ale dlouhodobý a náročný proces*. Archiv tiskových zpráv FN Brno. [online] 2019. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.fnbrno.cz/transsexualita-pribyva-samotna-premena-pohlavi-je-ale-dlouhodoby-a-narocny-proces/t6697>.

⁴⁸ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 338.

⁴⁹ Resp. do 31. prosince 1992 na území České a Slovenské Federativní Republiky, následně od 1. ledna 1993 na území České republiky.

⁵⁰ Dále v textu jako „zákon o péči o zdraví lidu“.

potřebnou pro změnu pohlaví obligatorní podmínku schválení tohoto zákroku odbornou komisí, kterou musel tvořit jeden právník a minimálně čtyři lékaři. Specializace u právníků dána nebyla, stačilo tedy pouze právnické vzdělání. V případě lékařů bylo třeba, aby nejméně dva lékaři měli specializaci v příslušném oboru a dva další lékaři byli nezúčastnění na provádění lékařského zásahu. Samotný zákrok se prováděl výhradně na základě žádosti pacienta. Následně druhý odstavec uvedeného ustanovení § 27a zákona o péči o zdraví lidu stanovoval povinnost lékařů upozornit pacienta, a to před podáním zmiňované žádosti, na rizika a případné nepříznivé důsledky s ním spojené. Žádné bližší vymezení týkající se prostředí, ve kterém bude probíhat schválení takového zákroku odbornou komisí nebo průběh zasedání odborné komise nebyl legislativně nikde blíže upraven. Jednalo se tedy o skutečně velmi nedostačující právní úpravu, která by v současném pojetí právního státu neobstála. Důvodem tohoto tvrzení je, že se jedná o veřejnoprávní zákon, který má přesně definovat, co může být vůči občanovi uplatňováno ze strany veřejné moci, jak přímo říká čl. 2 odst. 3 Ústavy. Uvedené ustanovení § 27a zákona o péči o zdraví lidu totiž ani nedokazovalo na zvláštní právní předpisy na zákonné či podzákonné úrovni, které by blíže specifikovaly, jak přesně bude zákrok probíhat nebo již zmíněný průběh a formy zasedání odborné komise.

Novela ustanovení § 27a zákona o péči o zdraví provedená zákonem č. 227/2006 Sb., s účinností ode dne 1. června 2006, neměla žádný dopad na změnu a konkretizaci podmínek chirurgických zákroků prováděných transsexuálům. Žádná změna či konkretizace nebyla provedena ani v případě složení či průběhu zasedání odborné komise.

2.1.2 Změna osobních údajů

Stejně jako zákon o péči o zdraví lidu, tak i zákon č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, ve znění účinném od 24. listopadu do 30. června 2001, blíže neupravoval podmínky pro změnu jména a příjmení ve vztahu ke změně pohlaví. Ve svém ustanovení § 2. zákon č. 55/1950 Sb., pouze uváděl, že změnu jména nebo příjmení může na žádost povolit pouze obecní úřad, pokud tomu nebrání zájem společnosti a jsou-li pro změnu jména a příjmení dány důvody hodné zvláštního zřetele. Z textu zákona tedy vyplývalo, že v podstatě záleželo pouze na konkrétním úředníkovi, zda změna jména a příjmení z důvodu změny pohlaví povolí. Žádné konkrétní specifikum neurčoval ani tehdy účinný zákon č. 268/1949

Sb., o matrikách. Ten pouze ve svém ustanovení § 8. v návaznosti na ustanovení § 17. uváděl, že je stanovena povinnost soudům a orgánům veřejné správy oznámit příslušnému místnímu národnímu výboru rozhodnutí, která jsou podkladem pro zápis do matriky. Dále zmíněný zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách ve svém ustanovení § 20. uváděl, že změny zápisů a dodatečné zápisy v matrice se provádějí podle veřejných listin⁵¹ z úřední povinnosti nebo na základě žádosti. Nicméně přímá definice veřejných listin v té době neexistovala.

Dne 1. července 2001 nabyl účinnosti i v současnosti účinný zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů⁵². Ten ve svém ustanovení § 72 odst. 5 definoval a definuje možnost změny jména a příjmení na základě žádosti konkrétní fyzický osoby z důvodu změny pohlaví. Nicméně i nadále neexistovaly bližší a konkrétní podmínky pro provedení chirurgické i úřední změny pohlaví.

Dalším podpůrným právním předpisem pro provedení změny pohlaví byl zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů⁵³, který ve svém ustanovení § 17 odst. 2 písm. d) s účinností od 1. července 2000 umožňoval změnu rodného čísla z důvodu změny pohlaví. Tento zákon zrušil tehdejší vyhlášku Federálního statistického úřadu č. 55/1976 Sb., o rodném čísle. I přes účinnost zákona o evidenci obyvatel byla tato vyhláška účinná až do 31. prosince 2002. Prováděla zákon č. 21/1971 Sb., o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací.

Zajímavostí vyhlášky č. 55/1976 Sb., je, že sice ve svém ustanovení § 7 umožňovala změnu rodného čísla, ale zároveň žádný právní předpis neřikal, z jakého důvodu je možné změnu rodného čísla provést. Nicméně v praxi již po několik desítek let změny pohlaví fungovaly běžně⁵⁴ a v krajních případech, kdy by příslušné úřady odmítly změnu rodného čísla provést, existovalo rozhodnutí ESLP ve věci B. v. Francie, stížnost č. AN 13343/87 ze dne 25. března 1992, které

⁵¹ Legální definice veřejných listin v českém právním řádu neexistuje dodnes. Podle trestněprávní a správněprávních předpisů lze však dovodit, že je to *jakákoliv listina vydána státním orgánem nebo jiným orgánem k tomu oprávněným a požívající veřejné víry, pokud jde o její autentičnost a obsah.* (cit. z.: HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník. 3. rozšířené vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009. [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxgy2ltoruw4yk7ozsxezlkzqq>.

⁵² Dále v textu jako „matriční zákon“.

⁵³ Dále v textu jako „zákon o evidenci obyvatel“.

⁵⁴ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity.* Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 144.

zakládalo povinnost, jak již bylo zmíněno výše, členským státům Rady Evropy umožnit úřední změnu pohlaví transsexuálům v případě, že umožňují jiné právní předpisy chirurgické zákroky vedoucí ke změně pohlaví. Pokud by tomu tak nebylo, mohli se transsexuálové od 90. let 20. století v krajním případě obrátit na ESLP z důvodu ignorace České republiky k závaznému výkladu čl. 8 EÚLP, pokud by ochrana jejich základních práv a svobod co do provedení změny úředních dokumentů ve smyslu čl. 10 Listiny a čl. 8 EÚLP u Ústavního soudu České republiky selhala též.

2.2 Současná platná právní úprava v České republice

2.2.1 Právní úprava po roce 2012

Uvedená právní úprava pro provedení chirurgického zákroku podmiňující změnu pohlaví dle zákona o péči o zdraví lidu zůstala v nezměněné podobě až do 1. dubna 2012. I přes to, že právní úprava do uvedeného data 1. dubna 2012 byla nedostatečná a nesplňovala v žádném případě nároky kladené moderními trendy v mezinárodní legislativě a judikatuře, vydržela v českém právním řádu přes 20 let.

K nové právní úpravě institutu změny pohlaví došlo až na základě ZSZS, který nabyl účinnosti právě již výše zmíněného 1. dubna 2012.⁵⁵ Ustanovení § 21 a násl. ZSZS konečně blíže konkretizovalo chirurgickou změnu pohlaví, složení odborné komise, průběh jejího zasedání a podmínky pro členství v této komisi. Do otázek organizace změny pohlaví bylo začleněno také Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Tomu byla ustanovením § 22 odst. 1 ZSZS svěřena povinnost ustanovit členy odborné komise. Původně bylo definováno, že změnu pohlaví nelze provést pacientovi, který je ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, zabezpečovací detence nebo v ochranném léčení.⁵⁶ Tato podmínka byla zrušena novelou ZSZS provedenou zákonem č. 202/2017 Sb., derogována, a to s účinností od 1. listopadu 2017. Důvodem pro zrušení tohoto ustanovení § 21 odst. 5 ZSZS bylo rozhodnutí ESLP, které zavedlo povinnost státům umožnit i pacientovi, který je ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, zabezpečovací detence nebo v ochranném léčení, osobní zdravotní péči. V opačném případě by se jednalo o rozpor s čl. 3 EÚLP

⁵⁵ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 336.

⁵⁶ § 21 odst. 5 ZSZS

ve smyslu kolize takového postupu státu se zákazem nelidského či ponižujícího zacházení. ESLP zde konstatoval, že *i transsexualismus je lékařskou diagnózou a provedení operace u transsexuálního pacienta je tak nezbytné pro zachování jeho psychické integrity*.⁵⁷ Některá rozhodnutí ESLP obsažená v Důvodové zprávě k zákonu č. 202/2017 Sb., která k sobě odůvodňují zrušení již zmíněného ustanovení § 21 odst. 5 ZSZS, byla vydána ještě před nabytím účinnosti ZSZS. Jedná se například o rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 11. července 2002 ve věci Christine Goodwin proti Spojenému království, stížnost č. 28957/95 nebo rozsudek ze dne 10. února 2004 ve věci Naumenko proti Ukrajině, stížnost č. 42023/98.⁵⁸ Vystává zde otázka, jak mohl tehdejší zákonodárce, s přihlédnutím k ochraně lidských práv, která jsou demokratickou společností v podstatě chápána jako opěrný pilíř celé společnosti, mohl vytvořit v roce 2011 takový zákon, který byl v rozporu s uvedenými rozhodnutími ESLP. Alespoň tedy došlo k následnému zhojení tohoto pochybení českého zákonodárce.

Jako obecný předpis pro poskytování zdravotní péče, který byl a je povahy *lex generalis* vůči ZSZS, byl přijat zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Účelem citovaného zákona je právní zakotvení druhů a forem zdravotní péče, vymezení práv a povinností pacientů a osob pacientům blízkým, ale také práva a povinnosti zdravotních pracovníků a zdravotních zařízení, ve kterých jsou zdravotní služby poskytovány.⁵⁹

2.2.2 Právní úprava dle ObčZ a ZSZS

Změna pohlaví je v občanském právu novinkou, a to s účinností od 1. ledna 2014, kdy nabyl účinnosti současný ObčZ. Od té doby lze v českém právním prostoru o změně pohlaví hovořit jako o institutu občanského práva. Před nabytím účinnosti ObčZ obsahovalo právní úpravu změny pohlaví pouze právo veřejné, což lze přímo vyvozovat z faktu, že zákony, které změnu pohlaví zakotvovaly, byly povahy veřejného práva. V současnosti základní, ale poměrně strohou,

⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonů č. 202/2017 Sb., kterým se změní zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. K novelizačnímu bodu 27. Zrušení § 21 odst. 5.

⁵⁸ Důvodová zpráva k zákonů č. 202/2017 Sb., kterým se změní zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. K novelizačnímu bodu 27. Zrušení § 21 odst. 5.

⁵⁹ Ustanovení § 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

občanskoprávní úpravu obsahuje ustanovení § 29 ObčZ. ObčZ uvádí, že *změna pohlaví člověka nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů*.⁶⁰ Zároveň ObčZ také zakotvuje právní domněnku ve vztahu ke dni změny pohlaví, kterým se chápe den uvedený v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotních služeb.

Zavedení právní úpravy změny pohlaví do občanského zákoníku je inspirováno občanským zákoníkem kanadské provincie Québec, který právě ve svých základních ustanoveních týkajících se právních poměrů člověka zmiňuje také institut změny pohlaví. Samotná důvodová zpráva k ObčZ tuto novotu v občanském právu objasňuje jen minimálně.⁶¹

Právní úprava změny pohlaví obsažená v ustanovení § 29 ObčZ je povahou *lex generalis* vůči ustanovení § 21 a násl. ZSZS. Rozdíly mezi ustanovení § 29 odst. 1 ObčZ a ustanovení § 21 odst. 1 a odst. 2 jsou poměrně velké, byť odborná literatura tvrdí opak. Soukromé právo reprezentované § 29 odst. 1 větou první ObčZ požaduje jako další podmínku pro změnu pohlaví přeměnu pohlavních orgánů. Komentářová literatura přímo deklaruje, což potvrzuje i jazykový výklad citovaného ustanovení ObčZ, *jako modelaci pohlavních orgánů změnu pohlavních orgánů na podobu pohlavních orgánů požadovaného pohlaví*.^{62,63} Odborná právní i lékařská společnost se proti tomuto ustanovení staví poměrně kriticky. Jako podklad lze užít i rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, sp. zn. 1 BvR 3295/07, které říká, že takové znění je v rozporu s právem člověka na rozhodování o své fyzické integritě a může být zásahem i do psychického zdraví. Dle odborníků z medicínského hlediska však existuje celá řada výkonů, které lze pod tento pojem podřadit. Lékařská společnost pod pojem *přeměny pohlavních orgánů* nepodřazuje nutně například přeměnu pohlavního orgánu penisu na vagínu u transsexuálů MtF, ale také například přeměnu pohlavního orgánu prsou. Tím, že právní úprava uvedená v ustanovení § 29 odst. 1 ObčZ přesně nespecifikuje, čím se míní „přeměna pohlavních orgánů“, nelze po transsexuálech přímo požadovat i zákroky ve smyslu již uvedeného příkladu přeměny pohlavního orgánu penisu na pohlavní

⁶⁰ § 29 odst. 1 ObčZ

⁶¹ BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. *Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2013, 3 (1), str. 24. [online]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43/49>

⁶² MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 343.

⁶³ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, str. 192.

orgán vagíny. V tomto ohledu se výkladem uvedené části citovaného ustanovení § 29 ObčZ nezabýval žádný český soud, proto se v praxi užívá právní úprava dle ustanovení § 21 ZSZS, která stanovuje podmínku pro změnu pohlaví ve smyslu znemožnění reprodukční funkce pohlavních orgánů. Upřednostnění právní úpravy ZSZS před ObčZ vyplývá také z toho, že ZSZS přesně specifikuje průběh chirurgické změny pohlaví.⁶⁴

2.2.3 Vztah § 29 ObčZ k dalším institutům občanského práva

2.2.3.1 Člověk nebo osoba?

Dalším zajímavým rozdílem mezi obecnou právní úpravou vyjádřenou v ObčZ a zvláštní právní úpravou vyjádřenou v ZSZS je, že ObčZ hovoří o změně pohlaví člověka. Zatímco ZSZS hovoří o transsexuálních pacientech, kterými se rozumí *osoby, u nichž je trvalý nesoulad mezi psychickým a tělesným pohlavím, neboli porucha sexuální identifikace*.⁶⁵ Tato na první pohled nepatrná změna v užití slov v obecné a zvláštní právní úpravě nicméně posouvá ObčZ na přední místo a definuje tak změnu pohlaví jako institut občanského, a tedy i soukromého práva. Změna pohlaví člověka, a nikoli transsexuálního pacienta, je totiž výkladem širším a pojem člověk tak naznačuje, že úřední pohlaví je spojováno výlučně s pohlavím biologickým a nepřipouští tak psychologickou volbu pohlaví.⁶⁶ Důležitý je také fakt, že samotný ZSZS řeší otázku léčby a provedení lékařských úkonů transsexuálů, zatímco ObčZ se zabývá změnou pohlaví z pohledu ostatního statusu člověka, což i přímo vyjadřuje samotné znění ustanovení § 29 ObčZ.

2.2.3.2 Vztah transsexuálních rodičů k jejich dětem

Velkou změnou od předchozí právní úpravy obsaženou v ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ je také vztah transsexuálů k jejich dětem. Předchozí právní úprava nijak nepamatovala na ochranu zájmů dětí transsexuálů. Tehdejší postupy sexuologů byly takové, že se nezhájila medicínská intervence směřující k změně pohlaví, pokud žádající transsexuál není rozveden a nepřerušil definitivně styky

⁶⁴ § 21 ZSZS

⁶⁵ Srov. § 29 odst. 1 věta první ObčZ, § 21 odst. 1 věta druhá ZSZS.

⁶⁶ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 342.

se svými dětmi.⁶⁷ Takové jednání však bylo možné chápat jako přímo nelegální, protože žádné ustanovení tehdejšího zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013, takovou povinnost neobsahovalo. Je proto skutečně zarážející, že *odseparování se od svých dětí bylo často požadováno pracovníky odborů sociálně právní ochrany dětí.*⁶⁸ Na tuto problematiku již zákonodárce reagoval právě ustanovením § 29 odst. 2 ObčZ. V současné době již nemusí transsexuálové, resp. nemohou být nikým nuceni, k přerušování veškerých kontaktů se svými dětmi před tranzicí. Podle uvedeného ustanovení navíc musí pečovat o své dítě tak, jak mu to soud uloží ve svém rozhodnutí. Zpravidla se jedná o úpravu vyživovací povinnosti. Nicméně české soudnictví k transsexuálním rodičům nepřistupuje, například v případě střídavé péče, rovnocenně. Není výjimkou, že české soudy požadují psychiatrické a psychologické vyšetření duševního stavu transsexuálních rodičů u dětí, které počali před tranzicí.⁶⁹

Ani u dětí transsexuálů nelze pominout jejich základní lidská práva a svobody zajištěné nejenom na vnitrostátní úrovni. Navíc transsexuálové i jejich děti k sobě mají i po tranzici vzájemná práva a povinnosti ve smyslu vzájemných práv a povinností mezi rodiči a dětmi. Mezi taková vzájemná práva a povinnosti spadá například již zmíněná vyživovací povinnost. Ta, na rozdíl od rodičovské odpovědnosti, nekončí dosažením zletilosti dítěte. Kromě zajištění morálního prospěchu dítěte rodičem, je také povinností každého rodiče zajistit dítěti jeho majetkový prospěch. Bylo by tedy neúčelné, aby dítě ztratilo vazby s rodičem i v případě, kdy u něj proběhne změna pohlaví, protože tehdy by mohlo dojít právě především k omezení jeho hmotného zajištění.⁷⁰ Navíc právní řád České republiky nikde nezakotvuje povinnost, nebo i takovou možnost, vzdát se rodičovství v případě změny pohlaví. Proto by se ani k prohlášení vzdání se rodičovství k dítěti nepřihlíželo. Takový závěr je možné konstatovat také s ohledem na znění ustanovení § 855 odst. 1 věty druhé ObčZ. Vedle toho trvá i vyživovací povinnost dětí vůči jejich rodiči-transsexuálům.⁷¹

⁶⁷ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-383-0, str. 44.

⁶⁸ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 142.

⁶⁹ Např. usnesení ÚS ČR ze dne 25. září 2018, sp. zn. IV. ÚS 2719/18, část III (konkrétní námitky stěžovatelky).

⁷⁰ Srov. § 855, § 856 a § 874 ObčZ.

⁷¹ § 915 odst. 2 ObčZ

2.2.3.3 Manželství a změna pohlaví

Změna pohlaví v občanském právu nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní majetkové poměry s výjimkou manželství a registrovaného partnerství, která změnou pohlaví zanikají. Chirurgické zákroky směřující ke změně pohlaví lze provést pouze pacientovi, u něhož byla stanovena porucha sexuální identifikace ve smyslu diagnostikování Transsexualismu F64.0. Dále pacient musí prokázat, že dokáže trvale žít jako osoba opačného pohlaví a zároveň není v manželském svazku nebo registrovaném partnerství, a to jak na území České republiky, tak i v cizině. Opět i zde narážíme na obecnou právní úpravu obsaženou v ObčZ, která říká, že *manželství nebo registrované partnerství zaniká změnou pohlaví*.⁷² Uvedené znění ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ jde s ohledem na znění ustanovení § 21 odst. 2 písm. b) ZSZS v podstatě do ústraní, protože poskytovatel zdravotnických služeb požaduje podle citovaného ustanovení ZSZS přímo zánik manželství či registrovaného partnerství před samotným provedením chirurgického úkonu. Tento soulad lze ale aplikovat pouze v prostředí České republiky při aplikaci vnitrostátního práva. Nevylučuje se totiž, aby transsexuální pacient postoupil změnu pohlaví i v jiném státě, než je Česká republika, a následné kroky vedoucí k úřední změně pohlaví provede transsexuální pacient až na území České republiky. Právě pro tyto případy existuje ustanovení obecného právního předpisu v podobě ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ, které stanovuje, že manželství či registrované partnerství zaniká změnou pohlaví. Důvodem je definice manželství dle českého ObčZ, kdy manželství mohou podle dosavadního znění ObčZ uzavřít pouze muž a žena a stejně tak mezi osobami odlišného pohlaví může manželství trvat⁷³, přičemž se vychází z matričního záznamu, který svědčí buďto o tom, že má člověk mužské či ženské pohlaví. Stejně tak registrované partnerství může vzniknout a trvat pouze mezi osobami stejného pohlaví⁷⁴, přičemž se opět vychází z matričního záznamu pohlaví.

K postavení manželství v českém právním řádu se navíc váže evropská tradice ve smyslu kladení důrazu na reprodukční funkci sexuálního styku, která je vyjádřena jako svazek sloužící k založení rodiny a výchově dětí. Toto tradiční pojetí však nelze přímo vyžadovat, což konstatoval i ESLP v rozhodnutí Goodwin

⁷² § 29 odst. 2 věta druhá ObčZ

⁷³ § 655 ObčZ

⁷⁴ § 1 odst. 1, § 2 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně souvisejících zákonů

v. Spojené království AN 10843/95 ze dne 11. července 2002. ESLP konkrétně v tomto svém rozhodnutí vyslovil, že *možnost početí dítěte není podmínkou pro založení rodiny*.⁷⁵ Český právní řád je ale s tímto v kolizi.⁷⁶ Ovšem z povahy občanského práva nelze přímo po manželech vyžadovat, aby plodili děti pod hrozbou sankce. Toto tvrzení se navíc opírá o skutečnost, že dle současných kritérií již není hlavní podmínkou a důvodem pro uzavření manželství plození a výchova dětí, ale spíše jsou hlavními důvody psychologické, zdravotní, vzájemná sociální podpora či zájmy ekonomické, které jsou v posledních letech nejčastější.⁷⁷ Biologická funkce manželství jde tedy v současné společnosti již do ústraní.

Povinnost rozvést se nebo ukončit registrované partnerství je v nesouladu s doporučujícím stanoviskem komisaře pro lidská práva Evropské rady Thomase Hammarberga ze dne 29. července 2009, které uvádí, že *státy by neměly transsexuály nutit rozvázat dosavadní partnerství nebo manželství a mělo by být těmto lidem umožněno v takovém svazku setrvat i po změně pohlaví, pokud k tomu bude oboustranná vůle manželů či partnerů*.⁷⁸ K tomuto stanovisku se přiklonil i Spolkový ústavní soud. V jednom ze svých rozhodnutí Spolkový ústavní soud dokonce umožnil ženě, která byla transsexuálem MtF, i nadále setrvat v manželském svazku se svou ženou. Tento pár byl v manželském svazku více jak 50 let. Zároveň této ženě Spolkový ústavní soud povolil úředně si změnit své pohlaví z mužského na ženské, i přes trvání manželství se ženou.⁷⁹

Rozvod manželství z důvodu změny pohlaví má stejné právní důsledky jako u rozvodů z jiných zákonem akceptovatelných důvodů.⁸⁰ Nicméně je nutné konstatovat, že pro rozvod manželství z důvodu změny pohlaví neexistují důvody, proč by manželství nešlo rozvést i v případě, že jsou v manželství nezletilé děti. Je

⁷⁵ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 345.

⁷⁶ Dle § 655 věty druhé ObčZ je hlavním účelem manželství založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Toto pojetí manželství vychází z tradice vyjádřené již v ustanovení § 44 ABGB, které přímo obsahovalo slova „dětí plodití“. Nicméně z povahy soukromého práva nelze po manželech přímo vyžadovat, aby pro naplnění svého manželství zplodili potomka. Tato povinnost již byla překonána a o přímou překážku v manželství se jako v případě ustanovení § 60 ABGB nejedná. Ustanovení § 60 ABGB chápalo plození potomstva jako manželskou povinnost.

⁷⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-795-8, str. 4.

⁷⁸ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 345.

⁷⁹ Tamtéž, str. 341.

⁸⁰ Tamtéž, str. 346.

to vlastně jediný okamžik, kdy mohou jít nejlepší zájmy dítěte tzv. do pozadí.⁸¹ Ovšem nevylučuje se, aby judikatura Ústavního soudu České republiky, případně i ESLP, tuto domněnku vyvrátila. V případě změny pohlaví jednoho z manželů dokonce nemusí dojít ani k naplnění tzv. kvalifikovaného rozvratu manželství, který reprezentuje zákonný podklad pro rozvod manželství. Kvalifikovaným rozvratem manželství se chápe to, že *soužití manželů je hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení*.⁸² Není však vyloučeno, aby tento kvalifikovaný rozvrat manželství byl naplněn i v případě rozvodu z důvodu změny pohlaví. Jedinou podmínkou, která musí být obligatorně naplněna a pro kterou nebude manželství rozvedeno ani v případě změny pohlaví, je nutnost přednostního rozhodnutí o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.⁸³

2.2.4 Zákon o evidenci obyvatel

Pohlaví je v České republice rozhodující také pro podobu rodného čísla. Právní úprava rodného čísla je obsažena v zákoně o evidenci obyvatel. Rodným číslem se rozumí *desetimístný identifikátor fyzické osoby, který je zaveden v informačním systému, dělitelný jedenácti beze zbytku a určuje jej Ministerstvo vnitra České republiky*. První dvojčíslí vyjadřuje poslední dvě číslice roku narození, druhé dvojčíslí vyjadřuje měsíce narození, toto druhé dvojčíslí je u žen zvýšeno o 50, a třetí dvojčíslí vyjadřuje den narození konkrétní fyzické osoby. Čtyřmístná koncovka, tzv. číslo za lomítkem, je rozlišujícím znakem fyzických osob narozených v tomtéž kalendářním dnu.⁸⁴ První dvojčíslí této koncovky značí okres ve smyslu přibližného místa narození fyzické osoby.⁸⁵ Proto je pro odlišení fyzických osob narozených v týž den chápáno především poslední dvojčíslí.⁸⁶

Ustanovení § 17 odst. 2 písm. d) zákona o evidenci obyvatel bylo, vedle matričního zákona, prvním ustanovením upravujícím určité úřední postupy pro úřední změnu pohlaví. Uvedené ustanovení zákona o evidenci obyvatel od 1. července 2000 stanovuje možnost změny rodného čísla z důvodu změny

⁸¹ Ustanovení § 755 odst. 2 písm. b) ObčZ uvádí, že manželství nelze rozvést, pokud by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

⁸² § 755 odst. 1 ObčZ

⁸³ § 755 odst. 3 ObčZ

⁸⁴ § 13 odst. 1, odst. 2 a odst. 3 a § 2 písm. a) zákona o evidenci obyvatel

⁸⁵ Porovnání rodných čísel několika fyzických osob nezávisle na sobě, přičemž tyto osoby sdělily své okresy narození. První dvojčíslí za lomítkem bylo u fyzických osob narozených v témže okrese vždy stejné.

⁸⁶ Srov. § 13 odst. 5 zákona o evidenci obyvatel.

pohlaví. Změnou rodného čísla se rozumí přidělení nového rodného čísla. Zároveň není možné, aby bylo jedno rodné číslo přiděleno více osobám, nicméně i takové výjimky existují a zákon na ně pamatuje.⁸⁷ Z pohledu praxe se může zdát problematickou skutečností, že změnu rodného čísla provádí výdejové místo, které přidělilo původní rodné číslo.⁸⁸ Nicméně matriční úřad, který je žadatelem vyzván k provedení změny jména, příjmení a rodného čísla, dožádá sám vydavatele rodného čísla o nové rodné číslo žadatele-transsexuála.⁸⁹

V případě změny rodných čísel mohou být také trochu problematické účinky *ex nunc*, tedy účinky do budoucna. Důvodem je skutečnost, že rodnému číslu musí odpovídat veškeré jiné úřední listiny a jiné dokumenty, včetně například pojistných smluv, které jsou s osobou konkrétního transsexuálního člověka spojeny.

2.2.5 Matriční zákon

Matriční zákon je vedle zákona o evidenci obyvatel dalším zákonem z oblasti veřejného práva, který upravuje následné kroky v případě změny pohlaví po provedení chirurgického zákroku dle ustanovení § 21 ZSZS. Fyzické osobě mužského pohlaví lze zapsat jen jméno mužské, a to samé v případě žen. U ženských příjmení se navíc užívá přechylování dle pravidel české mluvnice. Výjimka je stanovena u žen cizinek, pokud je jejich manžel cizinec, mají trvalé bydliště v cizině nebo mají vícero občanství.⁹⁰

Právě uvedené skutečnosti týkající se jména a příjmení zakládají právní důvod pro změnu jména a příjmení u transsexuálů po provedení chirurgické změny pohlaví, jak přímo definuje ustanovení § 21 ZSZS. Matriční zákon v případě transsexuálů upravuje ve svém ustanovení § 72 odst. 5 dvě možnosti změny jména a příjmení ve vztahu ke změně pohlaví.

⁸⁷ § 17 odst. 1, odst. 3, odst. 4 zákona o evidenci obyvatel

⁸⁸ § 17 odst. 7 zákona o evidenci obyvatel

⁸⁹ Ve vztahu ke správnímu řízení se jedná o tzv. subsumpci správních aktů, kdy je *navenek vydán jediný finální správní akt, který subsumuje podmiňující správní akt nebo akty. Takto postupuje žádaný správní orgán ex officio.* [cit. HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část. 9. vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2016. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-624-1, str. 246 a str. 247.].

⁹⁰ § 62 a § 69 matričního zákona

První možností je změna jména a příjmení na neutrální tvar.⁹¹ Tato možnost je dána těm fyzickým osobám, které se rozhodly ke změně pohlaví, ale zatím u nich neproběhly zákroky ve smyslu ustanovení § 21 ZSZS. Zákonnou podmínkou pro neutrální jméno a příjmení je zahájení léčby směřující ke změně pohlaví. V praxi tak můžeme hovořit o lidech, u kterých probíhá hormonální léčba a aplikuje se u nich již výše zmíněný tzv. Real Life Test. Vzor dokumentu pro poskytovatele zdravotních služeb, kterým se potvrzuje zahájení léčby pro změnu pohlaví je obsažen v Příloze č. 6 Vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 424/2013 Sb. Neutrální jméno je takové křestní jméno nebo příjmení, jehož nositelkou či nositelem může být osoba jakéhokoli pohlaví. Žádný právní předpis přímo nedefinuje, jak takové jméno či příjmení může vypadat. Pro matriční úřady je tak od roku 2006 hlavním opěrným bodem příručka *Jak se bude (vaše dítě) jmenovat* od M. Knappové⁹². Zpravidla se jedná o příjmení zakončená koncovkou -í či -ů, tedy o příjmení, která nelze dle pravidel české mluvnice přechylovat. Může se například jednat o příjmení Krejčí, Horáků apod. Od roku 2017 je na základě povolení Ministerstva vnitra ČR matrikám k dispozici také kniha Bruce Lanskyho s názvem *100,000+ Baby Names*. V případě určení neutrálnosti a vhodnosti jména a příjmení vhodné pro transsexuály se nevyklučuje znalecký posudek vydaný na základě žádosti konkrétního transsexuála.⁹³ V současnosti již lékaři transsexuálům sami nabízejí seznam nejčastěji užívaných neutrálních jmen, aby nedocházelo ke zbytečným komplikacím a průtahům v již i tak velmi citlivé záležitosti. Jako příklad takových jmen lze užít Alex, Andy, René, Honza, Nikita, Nicol, Nikola, Kim či Saša.⁹⁴

Druhou možností změny jména a příjmení v případě změny pohlaví je dle ustanovení § 72 odst. 5 písm. b) matričního zákona změna po dokončení změny pohlaví, a to ve smyslu provedení chirurgického zákroku, který znemožní reprodukční činnost pohlavních orgánů transsexuálů⁹⁵. Kdyby k žádosti o změnu jména a příjmení po změně pohlaví nedošlo, matriční úřad sám změní v knize

⁹¹ § 72 odst. 5 písm. a) matričního zákona

⁹² PhDr. Miloslava Knappová, CSc. je českou jazykovědkyní, která byla jazykovědkyní se specializací na ověřování podob jmen a příjmení pro zápis do osobních dokladů. Nyní je vysokoškolskou učitelkou na Karlově Univerzitě.

⁹³ VALDROVÁ, Jana. *Trans jméno a příjmení: jaké vybrat?* Valdova.cz [online]. 2021. [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <http://www.valdrova.cz/2019/07/trans-jmeno-a-prijmeni-jake-vybrat/>.

⁹⁴ Z praxe MUDr. Hanky Fifkové.

⁹⁵ § 21 ZSZS, § 29 odst. 1 ObčZ

narození u konkrétní fyzické osoby, u které proběhla změna pohlaví, příjmení v souladu s pravidly české mluvnice. V případě změny jména je ale situace složitější. Matriční úřad sám změnu jména provést nemůže, ale musí o této skutečnosti učinit oznámení soudu. Tato situace je však komplikovaná v tom, že český právní řád v žádném ze svých občanskoprávní ani správněprávních procesních předpisech na tuto situaci nepamatuje. Dokonce neexistuje žádná právní úprava, která by soudu umožňovala, mimo určení jména a příjmení nezletilého dítěte, určit jméno fyzické osobě. S ohledem na absenci takového ustanovení se tedy lze domnívat, že v českých podmínkách buďto doposud taková situace nenastala, nebo nevyšla najevo. Z povahy věci lze předpokládat, že by byl procesní postup určen dle ZŘS. Ovšem taxativní výčet žalob obsažených v ZSŘ je uzavřený a může ho rozšířit pouze zákonodárce. Lze tedy předpokládat, že kdyby taková situace nastala, *tak se řízení o určení jména fyzické osoby bude řídit ustanoveními obecné části ZŘS a subsidiárně pak normami OSŘ.*⁹⁶

K provedení změny jména a příjmení ve smyslu ustanovení § 72 odst. 5 písm. b) matričního zákona musí žadatel-transsexuál předložit potvrzení o ukončení léčby pro změnu pohlaví. Vzor dokumentu pro poskytovatele zdravotních služeb, kterým se potvrzuje již zmíněná ukončená léčba pro změnu pohlaví, je obsažen v Příloze č. 6 Vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 424/2013 Sb. Zároveň ale nemá transsexuál povinnost provést změnu jména a příjmení na mužský tvar v případě FtM, či na ženský tvar v případě MtF, pokud používá neutrálního jména a příjmení.

2.2.6 Výjimky z právní úpravy změny pohlaví

Stejně jako jiné právní instituty, tak i institut změny pohlaví má své výjimky. Nejedná se o přímé výjimky ve smyslu zvláštního znění určitého paragrafu, ale spíše se hovoří o tom, že nejsou určité právní a lékařské kroky přímo zmíněny a je tak třeba provést hlubší zkoumání právního řádu České republiky ve vztahu k institutu změny pohlaví.

⁹⁶ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, Část VI. Translidé nejen v rodinném právu: Renáta Šínová, Ivana Zajíčková. *Změna pohlaví v kontextu civilně procesního práva.* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 128. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

2.2.6.1 Hormonální léčba u transsexuálů

Ve společnosti obecně panuje povědomí, že veškeré zákroky a léčba týkající se změny pohlaví lze provádět až po dosažení věku 18 let. Toto přesvědčení je ale zcela mylné. Jednou z takových výjimek je právě hormonální léčba.

Hormonální léčbu u transsexuálů řídí ošetřující sexuolog, který vychází z endokrinologických vyšetření, která jsou nezbytná k upřesnění diagnostiky, k posouzení hormonální terapie z hlediska endokrinologa a pro vysvětlení hormonálních dějů a změn u konkrétního transsexuálního pacienta.⁹⁷ Ke každé zdravotní službě, která je pacientovi poskytována, je třeba jeho svobodného a informovaného souhlasu.⁹⁸ V případě nezletilých pacientů může být praxe jiná. Poskytovatel zdravotních služeb má povinnost vždy zjistit názor nezletilého pacienta na poskytované zdravotní služby, a to včetně zdravotní služby ve smyslu poskytování hormonální péče. Pro souhlas zákonných zástupců se užívá právní úprava ObčZ.⁹⁹ V případě více zákonných zástupců nezletilého, kterými se zpravidla chápou rodiče, postačí souhlasu jednoho z nich.¹⁰⁰ Toto je velmi velký pozitivní posun od předchozí právní úpravy, která vyžadovala souhlasu obou rodičů. Podle předchozí právní úpravy se jednalo o *takovou zdravotní službu, která mohla podstatným způsobem negativně ovlivnit další zdravotní stav pacienta nebo kvalitu jeho života*. Nicméně ve smyslu nejlepšího zájmu dítěte šlo nesouhlas rodičů zvrátit rozhodnutím soudu.¹⁰¹ Jediným rozhodným okamžikem pro možnost stanovení hormonální léčby u nezletilých transsexuálních pacientů je tedy povolení léčby na základě souhlasu alespoň od jednoho ze zákonných zástupců. Další podmínkou jsou příznivé výsledky endokrinologických vyšetření, jak je uvedeno v předchozím odstavci této podkapitoly.

⁹⁷ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 93.

⁹⁸ § 34 odst. 1 ZZS

⁹⁹ § 35 odst. 1 ZZS

¹⁰⁰ § 32 odst. 1, odst. 2 ObčZ

¹⁰¹ Srov. § 32 ObčZ, § 8 a 9 zákona č. 40/1964 Sb., ve znění účinném do 31. prosince 2013, § 36 odst. 1 a § 37 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013, § 35 odst. 2 písm. a) bod 1. ZZS, ve znění účinném do 13. března 2013.

2.2.6.2 Další chirurgické zákroky prováděné u transsexuálů mimo ZSZS

Další zákonnou výjimkou navazující na souhlas jednoho ze zákonných zástupců ve smyslu § 32 ObčZ jsou určité chirurgické zákroky vedoucí ke změně pohlaví. Ustanovení § 21 odst. 1 ZSZS hovoří o chirurgickém zákroku, který znemožní reprodukční funkci pohlavních orgánů transsexuálního pacienta. Z biologického hlediska je logické, že se nemůže jednat o jediný zákrok, který transsexuálové podstupují. Pro tento zákrok je nutné předstoupit před odbornou komisí ustavenou Ministerstvem zdravotnictví ČR, kterou tvoří *zdravotnický pracovník, který je zaměstnancem státu zařazeným na Ministerstvo zdravotnictví ČR, lékař se specializovanou způsobilostí v oboru sexuologie nebo se zvláštní odbornou způsobilostí v oboru sexuologie, lékař se specializovanou způsobilostí v oboru psychiatrie, klinický psycholog, lékař se specializovanou způsobilostí v oboru endokrinologie a diabetologie, lékař se specializovanou způsobilostí v oboru urologie nebo gynekologie a porodnictví a právník se znalostmi v oblasti zdravotnického práva.*¹⁰² Důležitou podmínkou pro členství v komisi je, že *žádný z členů není v pracovněprávním nebo obdobném vztahu k poskytovateli, nesmí být členem kontrolního orgánu poskytovatele nebo statutárním orgánem, členem statutárního orgánu nebo společníkem poskytovatele zdravotních služeb, ve kterých byl a je transsexuální pacient léčen.*¹⁰³

V případě lékařských zákroků spojených s provedením chirurgické změny pohlaví, mimo zákroky dle ustanovení § 21 odst. 1 ZSZS, prováděných transsexuálům FtM se hovoří o mastektomii.

Mastektomie je chirurgický zákrok vedoucí k redukci ženského typu prsu na mužský¹⁰⁴. Chirurgické zákroky vedoucí k rekonstrukci penisu, uretry a skrota jsou lékařské chirurgické zákroky proveditelné až po chirurgických zákrocích dle ustanovení § 21 odst. 1 ZSZS.¹⁰⁵ K tomuto zákroku je nutná zletilost ve smyslu nabytí plné svéprávnosti 18. rokem života.¹⁰⁶ Ovšem mastektomie je takovým chirurgickým zákrokem, který právní režii dle ZSZS nepodléhá. Jedná se o zákrok dle ZZS. Pro provedení tohoto chirurgického zákroku se užije právní úprava

¹⁰² § 22 odst. 1 ZSZS

¹⁰³ § 22 odst. 2 ZSZS

¹⁰⁴ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 103.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 107.

¹⁰⁶ Srov. § 30 odst. 1 ObčZ, § 22 odst. 3 ZSZS.

ve smyslu ustanovení § 35 odst. 1 ZZS a § 32 ObčZ. Proto lze tvrdit, že i mastektomii je možné provést i před 18. rokem života. Dle praxe MUDr. Fifkové dochází k možnosti provést mastektomii alespoň po půl roce trvání hormonální terapie u FtM. S hledem na povahu mastektomie lze vytvořit domněnku, že jejím podstoupením u transsexuálních pacientů FtM před předstoupením před odbornou komisí dle § 22 odst. 1 ZSZS může být jedním z opěrných důvodů pro schválení podstoupení chirurgické změny pohlaví.

V případě transsexuálních pacientů MtF je situace ohledně prováděných chirurgických zákroků vedoucích ke změně pohlaví náročnější a skládá se z více chirurgických, ale i jiných, do tělesné integrity nezasahujících, lékařských zákroků.¹⁰⁷ U těchto transsexuálních pacientů jsou doporučovány zákroky chirurgického spektra spíše až po provedení chirurgického zákroku, jehož prostřednictvím dojde ke znemožnění reprodukční funkce pohlavních orgánů, protože je celá jejich změna pohlaví časově i finančně náročnější než u transsexuálů FtM. Transsexuálům MtF je doporučováno, aby pro svou feminizaci podstupovaly také fonochirurgické výkony.¹⁰⁸

Oproti transsexuálům FtM transsexuálové MtF nepodstupují ve 100 % případech augmentaci prsou, protože právě na rozdíl od transsexuálů FtM v některých případech u transsexuálů MtF dochází k dostatečné odpovědi hormonální léčby a velikost prsní žlázy je dostatečná.¹⁰⁹ I tak lze na základě uvedených faktů i v tomto případě vytvořit domněnku, že veškeré zákroky, které nejsou chirurgickým zákrokem ve smyslu ustanovení § 21 odst. 1 ZSZS, tak je lze provést dříve. Tyto zákroky se opět řídí obecnou právní úpravou dle ZZS.

Co se týče samotné historie chirurgických výkonů u transsexuálních FtM pacientů, které jsou prováděny až po chirurgických zákrocích dle § 21 ZSZS, je zajímavé, že byly popsány o více jak deset let později, než je tomu u transsexuálních MtF pacientů. Tento fakt se týká především modelace pohlavních orgánů požadovaného pohlaví. Zatímco modelace penisu u transsexuálů FtM byla

¹⁰⁷ Dle odborné literatury se jedná o chirurgické výkony dle § 21 odst. 1 ZSZS, vytvoření rektosigmoidální neovaginy či inverze penilní kůže, maxilo-faciální chirurgii, ORL (redukce hlasu), genioplastiku, redukci úhlu mandibuly, oboustrannou osteotómii, osteotómii zygomatického oblouku, rhinoplastiku a augmentaci prsou. Cit. z.: FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 113 – 124

¹⁰⁸ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 118 – 119.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 123.

provedena až ve 40. letech 20. století, tak první popsáný případ vaginoplastiky u transsexuálů MtF byl zaznamenán již v roce 1931.¹¹⁰ Tato desetiletá mezera byla však do současnosti odstraněna. V současnosti jezdí mnoho transsexuálů z celého světa do Srbska, aby tam podstoupili ty chirurgické zákroky, které vedou k modelaci pohlavních orgánů požadovaného pohlaví. Důvod, který transsexuály vede ke zvolení zrovna tohoto státu, jsou výsledky a nízká cena.¹¹¹

¹¹⁰ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, srov. str. 107 a str. 113.

¹¹¹ Z praxe MUDr. Hanky Fífkové.

3 Změna pohlaví a majetková práva transsexuálů a třetích osob

V předchozí kapitole bylo rozebráno především ustanovení § 29 odst. 1 ObčZ ve vztahu k okamžiku změny pohlaví člověka jako statusové změny. Nicméně ustanovení § 29 ObčZ obsahuje také odstavec druhý, který pojednává o osobním stavu člověka a jeho majetkových poměrech. Právě toto ustanovení bude předmětem právního rozboru této kapitoly.

3.1 Osobní stav osob

Pro vymezení majetkových poměrů a vlastnictví transsexuálů je třeba nejprve definovat pojem osobní stav a vztah tohoto pojmu k majetkovým právům. V právním řádu ČR není možné najít legální definici pojmu osobní stav osob. Pouze ustanovení § 9 odst. 1 ObčZ říká, že *občanský zákoník upravuje osobní stav osob*. Důvodem zařazení textu do citovaného ustanovení ObčZ je, že je kladen důraz na právní úpravu osobního stavu osob v ObčZ, aby došlo k vyloučení regulace statusových otázek mimo občanský zákoník.¹¹² Stejný postoj zaujímá také Důvodová zpráva k ustanovení § 9 ObčZ, ze které toto tvrzení přímo vyplývá. Důvodová zpráva přímo zdůrazňuje, že *občanský zákoník je kodex, těžiště veškerého soukromého práva, k němuž se sbíhají a pod jehož vlivem jsou i všechna soukromoprávní ustanovení, byť je obsahují jiné zákony nebo další předpisy*.¹¹³ Toto tvrzení zároveň také zdůrazňuje subsidiaritu ObčZ k jiným právním předpisům stejné právní síly, které mají vůči ObčZ povahu speciálního zákona.

Osobním stavem se tedy rozumí veškeré záležitosti projednávané *v řízení o rozvod, o neplatnost manželství, o určení, zda tu manželství je či není, o zrušení, neplatnosti nebo neexistence partnerství, o určení otcovství, o osvojení, o způsobilosti k právním úkonům, o prohlášení za mrtvého*. Nicméně uvedený výčet je demonstrativní a je tedy spíše příkladem těchto právních otázek, které se před orgány veřejné moci řeší nejčastěji ve vztahu s osobním stavem člověka.¹¹⁴

¹¹² LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, str. 94.

¹¹³ Důvodová zpráva k ustanovení § 9 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁴ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, str. 94 – 95.

*Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka.*¹¹⁵ Z této podmínky existuje pouze jediná výjimka, a to je zánik manželství či registrovaného partnerství. Právě tyto otázky osobního stavu mohou být jediným zásahem i do majetkových práv transsexuálů. Proto se odborná literatura shoduje na tom, že kromě již uvedeného manželství či registrovaného partnerství nemůže dojít k zániku jiných osobních a majetkových práv a povinností, protože nedochází ke změně právní osobnosti člověka.^{116,117} Při změně pohlaví nedochází ani např. na změnu postavení člověka v příbuzenských vztazích nebo na postavení transsexuála jako rodiče, takže nezaniká ani jeho rodičovská odpovědnost.¹¹⁸ Lze tvrdit, že kdyby se soud rozhodl omezit rodičovskou odpovědnost transsexuálního rodiče, například ve smyslu ustanovení § 870 ObčZ, tedy že nelze vykonávat rodičovskou odpovědnost řádně, protože již není otec mužem, ale ženou, mohl se by se takový soudce dopustit diskriminačního chování.¹¹⁹ Toto tvrzení přímo navazuje na čl. 10 odst. 2 Listiny, který zaručuje ochranu soukromého a rodinného života před nezákonnými a neoprávněnými zásahy. Navíc právo nebýt diskriminován na základě pohlaví přímo vyplývá z práva Evropské unie a tato skutečnost nesmí být žádnými orgány žádného z členských států ignorována.¹²⁰

Na základě výše uvedených skutečností je tedy možné zastávat stejný názor jako JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D., který uvádí, že *svázání vzniku, změny obsahu, trvání či zániku majetkového poměru se změnou pohlaví patrně nebude ve většině případů odporovat dobrým mravům a nebude ani v rozporu s veřejným pořádkem. Provázání existence majetkového poměru s osobním stavem určité osoby je poměrně časté a souladné se zákonem.* Jedním z takových příkladů je právě existence společného jmění manželů a s tím provázaná jiná právní jednání, typicky závazkového charakteru. S ohledem na dispozitivní charakter občanského práva lze ale v závazkovém právním vztahu pokračovat, pokud si to strany mezi sebou

¹¹⁵ § 29 odst. 2 věta první ObčZ

¹¹⁶ DVORÁK, Jan, Jirí ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. 2., aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3, str. 218.

¹¹⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654).* Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, str. 193.

¹¹⁸ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář.* Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 345.

¹¹⁹ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon: komentář.* Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-618-0, srov. str. 196 a str. 197.

¹²⁰ Tamtéž, str. 197.

ujednají. Ani takové jednání není v rozporu s dobrými mravy.¹²¹ V rozporu s dobrými mravy dokonce není *odkládací, rozvazovací podmínka či odstoupení od smlouvy vázané na budoucí změnu pohlaví*. Důvodem je to, že například předmět smlouvy by již nebyl transsexuálem používán.¹²² Příkladem takového právního vztahu zanikajícího změnou pohlaví může být nájemní smlouva, jejímž předmětem je tzv. pobočka pánského klubu, jehož je transsexuál jako biologický muž¹²³ členem. Podle stanov konkrétního pánského klubu může být provozovatel pobočky pouze člen a členství je vázáno na mužské pohlaví. Stejně ustanovení je také v nájemní smlouvě. Zároveň nájemní smlouva pamatuje na skutečnost, že pokud si nájemce změní pohlaví z mužského na ženské, nájemní smlouva předmětných prostor zaniká.

3.2 Majetková práva a změna pohlaví

Vedle osobního stavu upravuje ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ také majetkové poměry. U nich rovněž pozitivní právní úprava uvádí, že na ně změna pohlaví nemá vliv. Majetkovými právy je možné rozumět majetek, tedy *souhrn všeho, co osobě patří*.¹²⁴ Na základě uvedeného lze tedy uvést, že můžeme hovořit také o vlastnictví.¹²⁵ Jak vyplývá přímo z Dodatkového protokolu č. 1 k EÚLP, tak majetková práva se dělí na absolutní a relativní. Obě tyto množiny majetkových práv všem lidem zůstávají i po změně jejich pohlaví.¹²⁶ Pokud to ovšem neodporuje jejich povaze, jak je uvedeno v předchozí podkapitole. Tvrzení týkající se trvání majetkových práv transsexuálů lze podložit ustanovením § 23 ObčZ, které uvádí, že *právní osobnost má člověk od narození až do smrti*. Změnou pohlaví se nerozumí smrt člověka, ale pouze se tak chápe rozhodnutí člověka žít podle svého.¹²⁷ S právní osobností ve smyslu nabývání práv a povinností je spojeno i základní lidské právo vyjádřené v Listině, tedy že *každý je způsobilý mít práva*.¹²⁸ Pod toto lze podřadit

¹²¹ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Jindřich Psutka. *K vlivu změny pohlaví na majetkové poměry*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 81. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹²² Tamtéž, str. 82. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹²³ Jednalo by se o transsexuála MtF.

¹²⁴ § 495 věta první ObčZ

¹²⁵ Srov. § 495 věta první a § 1011 ObčZ.

¹²⁶ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, str. 1751.

¹²⁷ § 81 odst. 1 věta druhá ObčZ

¹²⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3, str. 217.

veškerá základní lidská práva a svobody obsažená nejenom v Listině, ale také ve všech jiných mezinárodních smlouvách o lidských právech a svobodách, které jsou součástí právního řádu ČR.

O ukončení právní osobnosti člověka z důvodu změny pohlaví, která by měla za následek ztrátu majetkových práv, nelze hovořit ani ve vztahu k zapsaným právům ve veřejných seznamech a veřejných rejstřících. Byť formálně dochází ke změně rodného čísla, pohlaví, jména a příjmení, pořád se jedná o tutéž fyzickou osobu, která je zodpovědná za své chování i z období života před provedením změny pohlaví a má i nadále práva, která se vážou k jejímu předchozímu životu. Tato práva jsou všem fyzickým osobám právním řádem České republiky přiznána bez rozdílu. Podkladem pro tvrzení, že právní osobnost trvá a nekončí, je i to, že transsexuálním lidem zůstávají jejich vysokoškolské diplomy, výuční listy apod. Pouze je s ohledem na právní jistotu vhodné, ba dokonce společensky nutné, požádat o změnu jména a příjmení na podobu po změně pohlaví i v těchto dokumentech. Žádná právní norma sice neukládá povinnost provedení změn uvedených příkladů dokumentů, nicméně lékaři tento postup doporučují pro větší osobní komfort a psychickou pohodu transsexuálů.¹²⁹ Kdyby ke změně uvedených dokumentů nedošlo, mohli by se transsexuálové dostávat do nepříjemných situací, například také při přijímacím řízení do zaměstnání. Občanský průkaz a jiné podobné dokumenty by sice měli v souladu se svou novou identitou, ale diplom, osvědčení, certifikáty, výuční list či maturitní vysvědčení by byly i nadále vedeny na původní jméno a příjmení. Vydavatel takových dokumentů má povinnost žádosti transsexuála o změnu jména a příjmení v příslušných dokumentech vyhovět. Kdyby tomu tak nebylo, mohlo by se jednat o porušení práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života,¹³⁰ protože by transsexuál musel právě například již před výše zmíněným budoucím zaměstnavatelem vysvětlovat, proč jsou jeho dokumenty vedeny na jiné jméno a příjmení. Platba správních poplatků se z povahy žádosti nevylučuje.

Určitým problémem mohou být práva zapsaná ve veřejných seznamech nebo ve veřejných rejstřících. Důvodem určité komplikace jsou právě data, která jsou v těchto veřejných seznamech nebo rejstřících evidována. Například v případě katastru nemovitostí se o fyzické osobě eviduje jméno, příjmení, rodné číslo, adresa

¹²⁹ Poznatek vyplývající z rozhovoru s MUDr. Hankou Fifkovou.

¹³⁰ čl. 10 odst. 2 Listiny

místa trvalého pobytu.¹³¹ Samozřejmě tato skutečnost se dá zhojit žádostí o provedení změny osobních údajů u vlastníků. Nicméně pro transsexuály to může být nepříjemné, protože musí sdělovat a dokládat důvody pro tuto změnu v příslušném veřejném seznamu nebo veřejném rejstříku. Stejný postup se dále například užije při změně osobních údajů vlastníka v registru vozidel, v obchodním či živnostenském rejstříku apod.

Změna pohlaví má dále významný dopad také do majetkových práv třetích osob ve smyslu závazkových právních vztahů, které jsou s konkrétní fyzickou osobou, transsexuálem, spojeny. Může se jednat o smluvní vztahy v oblasti sportu, kde je téměř ve všech disciplínách profesionální výkon sportovní činnosti neodmyslitelně spjat s pohlavím. Dalšími příklady dotčených oborů lidské činnosti je modeling, umělecká tvorba ve smyslu herectví, opery či baletu.¹³² Zásah do majetkových poměrů třetích osob je zde spatřován v nutnosti obstarat si náhradu a zaplatit tak další náklady spojené se zrušením takových závazků. V těchto právních vztazích lze rovněž spatřovat nemožnost existence pokračování závazkového vztahu, protože je zde pohlaví jedním z rozhodujících faktorů, na jehož základě původně závazkový vztah vznikl.

3.3 Společné jmění manželů

Dalším a zároveň velmi citelným zásahem do majetkových práv transsexuálů a vlastnictví jako takového je zrušení společného jmění manželů z důvodu nutnosti rozvodu, jak uvádí obecná i speciální právní úprava.¹³³ Obecné ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ odkazuje na druhou část ObčZ, část Rodinné právo, když stanovuje, že *o majetkových poměrech muže a ženy, jejichž manželství zaniklo v důsledku změny pohlaví, se obdobně užije právní úpravy právě z druhé části ObčZ*. Manželé mají dvě možnosti. Buďto se o svých majetkových právech a povinnostech dohodnou, nebo bude SJM na základě návrhu jednoho ze dvou bývalých manželů vypořádáno rozhodnutím soudu.¹³⁴

¹³¹ Ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon).

¹³² DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Jindřich P lutka – *K vlivu změny pohlaví na majetkové poměry*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 83 a 84. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹³³ § 29 odst. 2 ObčZ, § 21 odst. 2 písm. b) ZSZS

¹³⁴ § 765 ObčZ

V tomto případě je rozhodující, zda vůbec SJM vzniklo, resp. zda manželé neměli tzv. režim odděleným jmění. Právě proto obligatorně vzniká SJM okamžikem zániku manželství, aby mohlo být následně vypořádáno.¹³⁵ Nicméně ať už se bude jednat o smluvený, zákonný nebo režim společného jmění manželů založeným rozhodnutím soudu, je vždy povinnost SJM vypořádat.¹³⁶

Společné jmění manželů není jediným možným zásahem do majetkových poměrů transsexuálů ve vztahu k ukončení manželství. ObčZ nevyklučuje možnost stanovení výživného pro rozvedeného manžela, pokud budou naplněny zákonné podmínky pro ustanovení tohoto druhu výživného.¹³⁷ Zákon, resp. ObčZ, ani odborná literatura však nevyklučují, aby nebylo stanoveno výživné i pro manžela, který podstupuje změnu pohlaví. Provede-li se totiž rozbor ustanovení § 760 odst. 1 ObčZ, je možné brát zřetel pro stanovení výživného rozvedenému manželovi také zdravotní stav tohoto manžela-transsexuál v době rozvodu. Změna pohlaví je náročným zákrokem nejenom na psychické, ale i na fyzické zdraví, co do charakteru prováděných chirurgických zákroků, ve smyslu ustanovení § 21 odst. 1 ZSZS. Lze tedy vytvořit vyvratitelnou domněnku, že pokud by rozvedený manžel postupující změnu pohlaví nebyl z tohoto důvodu schopen se, byť po omezenou dobu, sám živit, je možné stanovit mu výživné, které bude po dobu stanovenou soudem hradit druhý manžel. Nevyklučuje se ani uzavření dohody mezi manžely. Stejně tak není vyloučeno odbytné.¹³⁸ Nicméně tato domněnka se neopírá o žádnou judikaturu nebo zákonné ustanovení, protože nebyla doposud v prostředí českého práva řešena. Alespoň obecnou oporou pro toto tvrzení je ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ, které hovoří o tom, že o povinnostech muže a ženy se obdobně užijí ustanovení o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu.

Ve vztahu k vyživovací povinnosti k nezletilým i zletilým dětem a péči o ně z trvání manželství před změnou pohlaví se obdobně užijí ustanovení části druhé ObčZ, jak stanovuje ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ.

¹³⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-795-8, str. 263.

¹³⁶ § 736 ObčZ, § 765 ObčZ

¹³⁷ § 760 ObčZ

¹³⁸ Srov. § 760 odst. 1 a § 761 ObčZ.

3.4 Dědické právo a změna pohlaví

3.4.1 Dědické právo potomků transsexuálů

Původní právní úprava, jak je uvedeno v kapitole 2 Právní úprava změny pohlaví v České republice, byla, co do otázky změn pohlaví, velmi strohá. Bylo v podstatě možné opírat se pouze o praxi nebo o odbornou literaturu, které na poli českého práva nebylo mnoho. Spíše se tedy česká právnická společnost obracela na lékařskou literaturu a praxi či zahraniční právní úpravu včetně jejího výkladu. Jak je uvedeno již v první kapitole, tak v 90. letech se zásadně medicínská intervence směřující ke změně pohlaví u transsexuálů neprováděla, pokud transsexuál, který byl matrikovým rodičem, zcela definitivně nepřerušil styky s jeho eventuálními dětmi.¹³⁹ V současnosti je tento velmi diskriminující postoj naštěstí překonán. V podstatě by handicapoval i samotné děti transsexuálů, které by, pokud by došlo k přerušení osobního vztahu s rodičem-transsexuálem, byly minimálně hmotně škodné, protože by se jim nedostávalo péče ani hmotného zabezpečení od jejich druhého biologického rodiče.

Jednou z možností zabezpečení potomků, vedle vyživovací povinnosti k dětem¹⁴⁰, je existence práva na dědictví dětí transsexuálů jakožto jejich nepominutelných dědiců.¹⁴¹ V případě nepominutelných dědiců se však rozumí dětmi transsexuálů nejenom ty, které se narodily za případného trvání manželství před změnou pohlaví, ale také ty, které si transsexuál po změně pohlaví osvojil. Další možností je zápis rodiče-transsexuála v rodném listě dítěte jako manžela matky, která otěhotněla prostřednictvím umělého oplodnění.¹⁴² Možnost užití první domněnky otcovství se však dotýká pouze transsexuálů FtM, protože u transsexuálů MtF není možné užít domněnku mateřství, a to jest, že *matkou dítěte je žena, která ho porodila*.¹⁴³ U transsexuálů MtF není tedy možné po provedení chirurgické změny pohlaví ve smyslu § 21 odst. 1 ZSZS být rodičem dítěte jinou cestou než prostřednictvím adopce.

¹³⁹ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-383-0, str. 44.

¹⁴⁰ § 910 odst. 1 ObčZ, § 915 odst. 1 ObčZ

¹⁴¹ § 1643 ObčZ

¹⁴² LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, str. 403.

¹⁴³ Srov. § 776 a § 775 ObčZ.

3.4.2 Právo na dědictví transsexuálů

Ve smyslu osobního stavu člověka nemá změna pohlaví vliv nejenom na rodičovství, ale také na jiné příbuzenské vztahy.¹⁴⁴ Proto každá fyzická osoba zůstává nepominutelným dědicem i po změně pohlaví. Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele.¹⁴⁵ Žádný rodič není oprávněn vydědit svého potomka z důvodu změny pohlaví.¹⁴⁶ Bez ohledu na to, jak konkrétní rodič jako zůstavitel vnímá změnu pohlaví, například z důvodu svého náboženského vyznání, musí respektovat platné české právo.

Jak již bylo uvedeno výše, tak změnou pohlaví nezaniká právní subjektivita a způsobilost k právním úkonům člověka. Proto i změnou pohlaví nezaniká právo na dědictví prostřednictvím dědické smlouvy nebo právo na odkaz, pokud je takový člověk uveden jako odkazovník.¹⁴⁷ Stejně tak nezaniká právo dědit ani prostřednictvím závěti, ve které byl transsexuál označen svými původními nacionály. V rámci dědického práva nezaniká ani právo transsexuálů na dědictví dle zákonné posloupnosti, protože příbuzenské vztahy změnou pohlaví nezanikají. Zanikají pouze příbuzenské vztahy založené manželstvím.¹⁴⁸

¹⁴⁴ DVORÁK, Jan, Jirí ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3, str. 219.

¹⁴⁵ § 1643 odst. 1 ObčZ

¹⁴⁶ Důvody vydědění jsou uvedeny v ust. § 1646 ObčZ, kterými jsou neposkytnutí potřebné pomoci nouzi zůstaviteli, neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele, které by měl být nepominutelným dědicem, odsouzení nepominutelného dědice pro TČ spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo vede trvale nezřízený život. Dalším důvodem může být také nezpůsobilost dědit podle jiných ustanovení ObčZ dotýkajících se dědického práva.

¹⁴⁷ § 1582, § 1583, § 1587 a § 1594 a násl. ObčZ

¹⁴⁸ § 29 odst. 2 ObčZ

4 Komparace s právní úpravou Slovenské republiky

Česká republika a Slovenská republika byly do 31. prosince 1992 jedním státním útvarům nazývaným Česká a Slovenská Federativní Republika. Původně tedy zněl název *Československá federativní republika*, ale s účinností ode dne 29. března 1990 došlo ke změně názvu z *Československé socialistické republiky*.¹⁴⁹ Tento název však neměl dlouhého trvání. Už s účinností od 23. dubna došlo ke změně názvu tehdejšího soustátí z *Československé federativní republiky* na *Českou a Slovenskou Federativní Republiku*.¹⁵⁰ Tento název setrval až do již zmíněného 31. prosince 1992. Dne 1. ledna 1993 vznikly dva samostatné demokratické státy, a to Česká republika a Slovenská republika.¹⁵¹

Do uvedeného data 31. prosince 1992 sdíleli Slováci i Češi stejnou právní úpravu změny pohlaví obsaženou v tehdy účinném znění zákona o péči o zdraví lidu a příslušných právních předpisech upravujících změnu osobních údajů, jak je uvedeno v podkapitole 2.1.2 Změna osobních údajů. Slovenské podmínky pro změnu pohlaví nejsou v praxi odlišné od českého právního pojetí. Slovensko tedy zastává postoj konzervativní, ale nelze o něm přímo hovořit jako o postoji nerespektujícím či omezujícím práva transgender lidí, jako je tomu v případě Ruska, Ukrajiny či Turecka.¹⁵² Stejně jako v případě České republiky je i u slovenské právní úpravy možné do určité míry tvrdit, že se jedná o demokratický stát, který respektuje trendy směřující k otevřenému zákonodárství ohledně otázky změn pohlaví. Nicméně čeští i slovenští zákonodárci jsou k liberálním krokům, co do právní úpravy institutu změny pohlaví, zdrženlivější. Za liberální demokratické státy, které mají právní úpravu změny pohlaví velmi volnou, čímž se rozumí změna pohlaví bez chirurgických operativních zákroků, lze označit například německou, francouzskou a britskou právní úpravu.^{153,154} Právní úpravy států sice vyžaduje medicínské určení Transsexuality, ale nevyžaduje podstoupení

¹⁴⁹ Ústavní zákon č. 81/1990 Sb., o změně názvu Československé socialistické republiky.

¹⁵⁰ Ústavní zákon č. 101/1990 Sb., o změně názvu Československé federativní republiky.

¹⁵¹ Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky.

¹⁵² MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 340.

¹⁵³ Tamtéž, str. 342.

¹⁵⁴ *Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, rozsudek ze dne 6. dubna 2017 ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13* [online]. 2017. 3. Str. 2 Dostupné z:

[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/\\$file/A.%20P.%20Garçon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/$file/A.%20P.%20Garçon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&).

jakýchkoli chirurgických zákroků. Nicméně pro Slovenskou republiku by tato liberální právní úprava nejspíše nebyla příznivým krokem. Důvodem je vnímání transsexuálů a jejich společenské zázemí na Slovensku. I v současnosti se totiž jedná o menšinu, která se střetává s velkou mírou diskriminace v různých oblastech života, a to včetně vzdělání. Transsexuálové jsou navíc na Slovensku častými oběťmi násilných trestných činů z nenávisti, a to ve větší míře než gayové či lesby.¹⁵⁵ Slovensko je i v současné době silně katolicky zaměřené.¹⁵⁶ Je tedy možné, že nenávistné chování směřované proti transsexuálům má původ v náboženském vyznání. I v České republice je podle odborných a kvalifikovaných vyjádření změna pohlaví chápána jako negativní a důvod pro exkomunikaci a izolaci. Toto tvrzení je založeno i na základě osobních zkušeností transsexuálů v České republice.¹⁵⁷

Na Slovensku je v současné době zákaz diskriminace z důvodu pohlaví zařazován pod ústavněprávní pojem *iné postavenie*.^{158,159} Stejně zařazení ochrany práv transsexuálů je použito v případě české legislativy, a to v čl. 3 odst. 1 Listiny, který obsahuje označení *jiného postavení* ve smyslu zákazu diskriminace pro transsexuály z důvod jejich pohlavní identifikace. Rovnost lidí je tedy chápána stejně v obou právních rádech jako *konstitutivní část materiálního pojmu práva modernity. Rovná důstojnost lidských bytostí je pak i argumentem pro rovnost v ústavně zaručených právech. Implikuje základní právo na podíl svobody, který je rovný podílu všech ostatních lidských bytostí*.¹⁶⁰ Navíc jsou Slovenská i Česká republika signatáři mezinárodních smluv, které zákaz diskriminace z důvodu

¹⁵⁵ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právní aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 16. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹⁵⁶ *Při posledním sčítání lidu na Slovensku se k některé z křesťanských církví přihlásilo 84,1 % obyvatelstva. Na Slovensku vzrůstá počet věřících i důvěra k církvi*. Církev.cz. Bratislava. [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/011119-na-slovensku-vzrusta-pocet-vericich-i-duvera-k-cirkvi>.

¹⁵⁷ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 151 a následující.

¹⁵⁸ Čl. 12 odst. 2 ústavního zákona č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky (dále jen „slovenská Ústava“).

¹⁵⁹ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právní aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 25. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>

¹⁶⁰ Nález Pl. ÚS ze dne 12. května 2015, sp. zn. Pl. ÚS 55/13.

pohlaví nebo pro změnu pohlaví ve smyslu pohlavní identifikace odlišné od biologického pohlaví zakazují též.¹⁶¹

Stejně jako v ČR tak i na Slovensku se pojem *jiné postavení* pro ochranu transsexuálů používá proto, že Listinou není přímo zakotvena nebo slovenskou Ústavou¹⁶² diskriminace pro rodovou identitu. Podkladem pro toto tvrzení je v právní praxi Slovenska také nález Ústavního soudu Slovenské republiky.^{163,164}

4.1 Chirurgická změna pohlaví

Jak již bylo výše zmíněno, tak Slovenská republika a Česká republika zastává konzervativnější druh právní úpravy změny pohlaví, a to na základě znemožnění reprodukční funkce pohlavních orgánů provedenou příslušnými chirurgickými zákroky.¹⁶⁵ Tím se tedy rozumí povinnost podstoupit zmíněný druh chirurgického zákroku jako podmínka pro provedení úřední změny pohlaví.

Česká republika má oproti Slovenské republice mnohem příznivější, a především propracovanější právní úpravu. Pramenem pro uvedené tvrzení je skutečnost, že provedení chirurgického zákroku, který vede v ČR dle § 21 odst. 1 ZSZS ke změně pohlaví, je jeho jasné definování a odlišení od zákroků prováděných sexuálním deviantům. Byť se zdá, že je to z pohledu lidských práv samozřejmostí, tak transsexuálové – Slovinci se musí smířit se skutečností, že chirurgické zákroky jim prováděné za účelem znemožnění reprodukční funkce pohlavních orgánů, postupují na základě socialistické právní úpravy. Ta právě řadí, dle oznámenie Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 3–4 z roku 1981, léčebné zákroky prováděné transsexuálům do stejné skupiny

¹⁶¹ HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2, str. 147.

¹⁶² Základní lidská práva a svobody jsou součástí slovenské Ústavy, resp. jsou obsažena v její druhé hlavě. Zajímavostí je, že od nabytí účinnosti slovenské Ústavy, tj. od 1. října 1992, neproběhla žádná její novelizace. Slovenská Ústava je tedy silně rigidní.

¹⁶³ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právne aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 25. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹⁶⁴ Nález Ústavního soudu SR PL. ÚS 8/04-202 z 18. Októbra 2005.

¹⁶⁵ Srov. § 21 odst. 1 ZSZS a DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právne aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 33. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

prováděných zákroků u intersexuálů a sexuálních deviantů. Z toho lze tedy vyvodit také tvrzení, že i intersexuálové jsou na Slovensku ve velmi složitém postavení.

Na rozdíl od české legislativy, která má své zákonné zakotvení pro sterilizaci transsexuálů neboli tzv. znemožnění reprodukční funkce pohlavního ústrojí, a to v již zmíněném ustanovení § 29 ObčZ a § 21 ZSZS, které podrobně popisuje průběh celého procesu potřebného pro chirurgickou změnu pohlaví včetně jeho definování, Slovenská republika žádný takový právní předpis nezná. Určitým, ale zcela nedostačujícím, „odrazovým můstkem“ pro provedení tohoto typu chirurgického zákroku transsexuálními pacientům je *Zoznam zdravotných výkonov cezhraničnej zdravotnej starostlivosti, ktoré podliehajú predchádzajúcemu súhlasu príslušnej zdravotnej poisťovne na účely jej preplatenia uvedený v prílohe Vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SR*^{166, 167}.

Otázkou pak zůstává, zda je současná slovenská právní úprava důsledkem nezájmu slovenského zákonodárského sboru o institut změny pohlaví nebo zda se jedná o projev již výše zmíněného většinového postavení slovenské společnosti vůči transsexuálům. Zajímavé je, že taková právní úprava není v současnosti v přímém rozporu s Mezinárodní klasifikací nemocí ICD-10, která změnu pohlaví chápe jako psychiatrickou poruchu. Nadějí pro slovenské transsexuály je v roce 2019 Světovou zdravotnickou organizací přijatá Mezinárodní klasifikace nemocí ICD-11, která změnu pohlaví chápe jako onemocnění sexuálního, a nikoli psychiatrického spektra. Povinnost řídit se touto Mezinárodní klasifikací nemocí ICD-11 nastane pro všechny členské státy Světové zdravotnické organizace v roce 2022.¹⁶⁸ Tehdy bude muset Slovensko vytvořit právní podmínky změny pohlaví tak, aby odpovídaly novému definování změny pohlaví jakožto poruše sexuálního spektra. Z pohledu české právní úpravy se i v současné době jedná o poruchu psychiatrického spektra, nicméně právní úprava není v nesouladu s Mezinárodní

¹⁶⁶ Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SR č. 341/2013 Z.z. ktorou sa ustanovuje cezhraničná zdravotná starostlivosť, ktorá podlieha predchádzajúcemu súhlasu príslušnej zdravotnej poisťovne na účely jej preplatenia.

¹⁶⁷ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, Část VI. *Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právne aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 34. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹⁶⁸ Slovenská republika je členským státem Světové zdravotnické organizace, která je agenturou Organizace spojených národů, od 19. ledna 1993.

klasifikací nemocí ICD-11. Ke změnám tedy dojde především na poli medicínském.¹⁶⁹

4.2 Slovenské občanské právo a změna pohlaví

V podstatě jedinou otázkou, která se ze slovenského občanského práva na poměry transsexuálů vztahuje, je případná otázka manželství a dětí z manželství nebo i mimo manželství narozených. Na rozdíl od právního řádu České republiky není změna pohlaví institutem upraveným slovenským občanským právem. Manželství a rodinné vztahy upravuje na Slovensku zákon č. 20/2005 Z. z. o rodine a o změně a doplnění niektorých zákonov¹⁷⁰. V Čl. 1 zákona o rodine je uvedeno, že manželství je svazkem muže a ženy. Stejně jako v případě právní úpravy ČR, tak i na Slovensku je hlavním účelem manželství založení rodiny a řádná výchova dětí.¹⁷¹

Ani v tomto případě slovenští zákonodárci nevěnovali ve svém právním řádu příslušnou pozornost jak samotné změně pohlaví, tak i osobním a majetkovým poměrům transsexuálů. Nicméně povinnost rozvést se stanovena je, protože uzavřít manželství může pouze muž a žena, přičemž se bere v úvahu pohlaví zapsané v matrice. Důsledkem neexistence právní úpravy pro nutnost rozvodu transsexuálů, jako je tomu ve smyslu ustanovení § 29 odst. 2 ObčZ, je v podstatě volná úvaha lékařů, kdy transsexuálnímu pacientovi sdělí, že nebudou pokračovat v léčbě, dokud nedojde k rozvodu. Tento postup chápe slovenská právní společnost jako diskriminující ve smyslu diskriminace transsexuálů z důvodu jejich rodinného stavu. Jedná se přímo o protiprávní jednání ve vztahu ke slovenskému antidiskriminačnímu zákonu^{172,173} Rozvod manželství je na Slovensku možný jen v odůvodněných případech, kdy kvalifikovaný rozvrat manželství je dán jako vážné narušení vztahů mezi manželi, manželství nemůže plnit svůj účel a není

¹⁶⁹ *Transgender no longer recognised as „disorder“ by WHO*. British Broadcasting Corporation. [online]. Publikováno dne 29. května 2019. [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/news/health-48448804>.

¹⁷⁰ Dále jen jako „zákon o rodine“.

¹⁷¹ Srov. § 655 ObčZ a Čl. 1 zákona o rodine.

¹⁷² Zákon č. 365/2004 Z.z o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

¹⁷³ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, Část VI. *Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právne aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 33. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

možné očekávat obnovení manželského spoluzití tak, jak předpokládá Čl. 1 zákona o rodině.¹⁷⁴ Rozvod z důvodu změny pohlaví není legislativně zakotven, jako je tomu v případě České republiky. Je tedy otázkou, zda by slovenský soud nutně musel přistoupit k rozvodu manželství právě z důvodu léčby vedoucí ke změně pohlaví. Transsexuálové na Slovensku jsou tak postaveni do velmi nepříjemné situace s neurčitým výsledkem. Obecně je slovenskými právníky zastáván názor, že k rozvodu manželství z důvodu změny pohlaví nutně dojít nemusí, a to právě s ohledem na zájmy nezletilých dětí.¹⁷⁵ Na obranu práv transsexuálů lze tvrdit, že hmotné zabezpečení ve smyslu vyživovací povinnosti vůči dětem zachováno být musí, a to na základě mezinárodní právní úpravy zaručující zdravý rozvoj dětí.¹⁷⁶ Transsexuálové tak z tohoto titulu nemohou být nuceni k přerušování kontaktu se svými dětmi.

4.3 Úřední změna pohlaví

Společnou právní úpravu jak Slovenské, tak i České republiky, ve vztahu ke změně pohlaví lze hledat ve spojitosti se změnou pohlaví v matričních zákonech, a to včetně změny jména, příjmení a rodného čísla. Právní úpravy těchto dvou států jsou v základu v podstatě totožné, ovšem i zde má Česká republika právní úpravu podrobnější.

4.3.1 Změna jména a příjmení

Na Slovensku se změna jména a příjmení řídí zákonem Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z.z. o mene a priezvisku. Slovenská i Česká republika mají společné, že transsexuálové mohou při započítí změny pohlaví požádat o neutrální jméno a tvar příjmení.¹⁷⁷ Princip neutrálního jména a tvaru příjmení je stejný jako v České republice, tedy že takové jméno a příjmení lze dát jak muži, tak i ženě. Stejně tak i na Slovensku funguje přechylování příjmení žen dle pravidel slovenské mluvnice. Povinnost přechylování příjmení občanek

¹⁷⁴ Obligatorně stanoveno v ustanovení § 22 a § 23 zákona o rodině.

¹⁷⁵ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právne aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 33. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹⁷⁶ Příkladem takové mezinárodní právní úpravy může být Úmluva o právech dítěte.

¹⁷⁷ Srov. § 6 odst. 6 zákona č. 300/1993 Z. z. a § 72 odst. 5 písm. a) matričního zákona.

Slovenské republiky je stanovena v ustanovení § 16 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 154/1994 Z. z., o matrikách. V minulosti se ale připravovala legislativní změna, která měla přechylování ženského příjmení ze slovenského právního řádu odstranit. Důvodem byl nárůst žádostí žen o zápis příjmení bez přechylování po vstupu Slovenska do Evropské Unie.¹⁷⁸ S ohledem na současné znění výše uvedeného zákona č. 154/1994 Z. z. je však zřejmé, že k této změně právní úpravy nedošlo.

V případě změny jména a příjmení po provedení chirurgické změny pohlaví postupují správní orgány stejně jako v České republice. Při provedení komparace ustanovení § 7 odst. 1 písm. c) a odst. 2 písm. f) zákona č. 300/1993 Z.z. a ustanovení § 72 odst. 5 písm. b) matričního zákona lze dojít k závěru, že je postup obdobný. Česká právní úprava je ale i v tomto případě podrobnější a propracovanější, protože již zmíněné ustanovení § 72 odst. 5 matričního zákona uvádí, že pokud fyzická osoba po změně pohlaví nepožádá o změnu jména a příjmení, provede příslušný matriční úřad v knize narození změnu příjmení i bez žádosti takového člověka, a to v souladu s pravidly české mluvnice. O tomto kroku matriční úřad vyrozumí soud. Bohužel ale český zákonodárce opomenul tento druh žaloby uvést v ZŘS. Slovenská republika ve svém právním řádu na toto opomenutí transsexuálů nepamatuje vůbec.

4.3.2 Změna rodného čísla

Právní úprava rodného čísla a jeho změny je na Slovensku obsažena v zákoně Národnej rady Slovenskej republiky č. 301/1995 Z. z. o rodnom čísle. Stejně jako v zákoně o evidenci obyvatel v ČR, tak i na Slovensku se v případě žen zvyšuje druhé dvojčíslí rodného čísla označující měsíc narození dané fyzické osoby o číslo 50.¹⁷⁹ Změna rodného čísla z důvodu změny pohlaví se na Slovensku provádí prostřednictvím Ministerstva vnitra Slovenskej republiky na základě lékařské zprávy potvrzující změnu pohlaví. Ta je připojena k žádosti o změnu rodného čísla z důvodu změny pohlaví.¹⁸⁰ Oproti České republice je postup složitější. V České republice stačí podat žádost o změnu rodného čísla u stejného

¹⁷⁸ *Slovenky nebudou muset používat koncovku -ová*. Právo. Bratislava. Publikováno dne 26. srpna 2012. [cit. 2021-03-09] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/slovenky-nejbudou-muset-pouzivat-koncovku-ova-164587>.

¹⁷⁹ Srov. § 13 odst. 3 zákona o evidenci obyvatel a § 2 odst. 3 zákona č. 301/1995 Z. z.

¹⁸⁰ § 3 odst. 1, § 8 odst. 2 písm. b) zákona č. 301/1995 Z. z.

matričního úřadu, u kterého probíhá změna jména a příjmení v důsledku změny pohlaví. Úřední změna pohlaví tak v prostředí České republiky probíhá na decentralizované úrovni a nikoli na centrální, jako je tomu v případě Slovenské republiky.

4.4 Shrnutí komparace české a slovenské právní úpravy změny pohlaví

Na základě skutečností uvedených výše v rámci této kapitoly, lze slovenskou právní úpravu hodnotit jako velmi nedostačující až diskriminující. Právní úprava změny pohlaví na Slovensku je v podstatě v rozporu s čl. 2 odst. 2, odst. 3 slovenské Ústavy, který říká, že *štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon a každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá*. Důvodem pro tvrzení, že je zde rozpor mezi zněním slovenské Ústavy a zákonných i podzákonných právních předpisů v témže právním řádu, je povinnost ukládaná občanům, kteří chtějí podstoupit změnu pohlaví, ze strany Slovenské republiky.

Slovenský zákonodárce postupuje protiústavně, protože pro povinnosti transsexuálů nestanovil dostatečně určitou právní úpravu. Dokonce Slovenská republika nemá ani základní právní rámec, který by změnu pohlaví a její průběh ve slovenském právním řádu zakotvoval dostatečně určitě na potřebné formální úrovni. Slovenská republika v podstatě transsexuálům nařizuje něco, co není zákonem uloženo. Především se jedná o nutnost podstoupit změnu pohlaví chirurgickou cestou. Tím je vedle zásady enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí¹⁸¹ porušena také zásada legální licence, obsažená v čl. 2 odst. 3 slovenské ústavy.¹⁸² Slovenský právní řád dále neupravuje žádné otázky týkající se osobního stavu nebo majetkových poměrů. Při bližším zkoumání se v podstatě jedná o libovůli lékařů, ve smyslu požadavku rozvést pro zahájení léčby vedoucí

¹⁸¹ čl. 2 odst. 2 slovenské Ústavy

¹⁸² Stejně jako v čl. 2 odst. 4 Ústavy, tak i čl. 2 odst. 3 slovenské Ústavy stanovuje, že nikdo nemůže být nucen vykonávat to, co mu zákon neukládá a zároveň každý může konat to, co není zákonem zakázáno.

ke změně pohlaví, protože se opět nejedná o právně upravenou povinnost transsexuálů.¹⁸³

Na základě slovenských právních předpisů, ve kterých je alespoň částečně právní úprava dotýkající se změny pohlaví upravena, lze hovořit v právním prostředí Slovenské republiky o změně pohlaví jakožto institut veřejného práva. Do soukromého práva změna pohlaví zasahuje pouze ve smyslu povinnosti rozvést se. Tento fakt je dalším podkladem pro tvrzení, že Slovensko postupuje v rozporu se svou Ústavou, protože veřejné právo je charakteristické právě tím, že přesně vymezuje a definuje, co státní orgány mohou vůči občanovi činit a co občan naopak musí strpět ve smyslu zásahu do jeho práv orgány veřejné moci.

Zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov stanovuje transsexuálum povinnosť, resp. občanom Slovenskej republiky, oznámiť zmenu pohlaví príslušnému okresnému úradu v sídle kraja, kde bol vydaný pôvodný rodný list, a to do 60 dní od úradnej zmeny pohlaví. Se zmenou pohlaví se na Slovensku se spojuje vznik a zánik branné povinnosti.¹⁸⁴

Opět se zde promítá nedostatečná propojenost slovenské veřejné správy mezi jednotlivými správními úřady na různé úrovni ve smyslu nad- a podinstančnosti a přílišného zatěžování transsexuálů až zbytečnou byrokratizací. Jedním z příkladů je právě průběhu změny rodného čísla z důvodu změny pohlaví u Ministerstva vnitra Slovenskej republiky. Proto lze opakovaně o české právní úpravě institutu změny pohlaví tvrdit, že je oproti slovenské právní úpravě mnohem popracovanější, ale především v souladu s Ústavou. V porovnání se Slovenskem má Česká republika také efektivnější veřejnou správu.

¹⁸³ DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, *Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právne aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 33. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 32. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

5 Komparace s právní úpravou změny pohlaví Maďarské republiky

V období pandemie spojené s onemocněním COVID-19, odborně označováno jako onemocnění SARS-CoV 2, proběhla minimálně v médiích členských zemí EU zpráva o zákazu provádění úřední změny pohlaví transgenderovým a intersexuálním osobám.¹⁸⁵ Zákaz úřední změny pohlaví byl přijat právě v období první vlny celosvětové pandemie vyvolané onemocněním COVID-19 na jaře roku 2020. Dne 30. března 2020 vláda Maďarské republiky v čele s Viktorom Orbánem, přijala na svém plenárním zasedání ve stavu tzv. legislativní nouze, tedy ve zkráceném legislativním režimu, článek 33¹⁸⁶, který úřední změnu pohlaví zakazoval. Na základě této změny právních předpisů není možné v Maďarsku změnit pohlaví. Pohlaví je dle provedených změn chápáno pouze jako pohlaví biologické, které je určitelné podle sekundárních pohlavních znaků nebo podle chromozomů.^{187,188} Pro tento výrok hlasovalo, z celkem přítomných 194 zákonodárců, 134 poslanců.¹⁸⁹ Tento krok lze hodnotit za velmi nedemokratický a lidská práva porušující. Stejný názor zastává také výzkumná pracovnice Amnesty International Kristina Tamás-Sároy, která přímo uvedla, že *toto rozhodnutí pošlapává práva transsexuálů a intersexuálních lidí. Rozhodnutí je dále podkladem pro rozvoj diskriminace těchto lidí a prohloubí se tak vůči nim netolerance a přímá nenávisť, které komunita LGBTI už v současnosti v Maďarsku čelí v nemalé míře.*¹⁹⁰

Maďarsko je republikou, která se hlásí k přispívání dosažení svobody, prosperity a bezpečnosti evropských národů. Chápe se jako demokratický právní stát.¹⁹¹ Maďarská republika zároveň chrání soukromí, rodinný život a ochranu

¹⁸⁵ *Nový zákon zakáže transgender a intersex lidem úřední změnu genderu. Zastavme to!* Hnutí Amnesty International ČR. [online] Publikováno dne 24. června 2020. [cit. 2020-03-12] Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/madarsko-pravni-zmena-genderu>.

¹⁸⁶ Označováno též jako Bill T/993.

¹⁸⁷ *Fontos változások sorát nyomná át a Fidesz a veszélyhelyzet árnyékában.* INDEX. [online]. Publikováno dne 1. 4. 2020. [cit. 2020-03-12] Dostupné z: https://index.hu/belfold/2020/04/01/fidesz_salatatorveny_koronavirus_polgarmesterek_ingatlanok/?fbclid=IwAR32Y-wFxo64awiyF1jb4QdvRVu2wdEtMf4fgoMcenxfLHdZ0dP8rC3eCA0.

¹⁸⁸ § 3 písm. x rejstříkového zákona (v originále törvény az anyakönyvi eljárásról).

¹⁸⁹ *Hungary bans people from legally changing gender.* CNN. [online]. 2020. Publikováno dne 19. května 2020. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/19/europe/hungary-trans-legal-recognition-intl/index.html>.

¹⁹⁰ *Hungary bans people from legally changing gender.* CNN. [online]. 2020. Publikováno dne 19. května 2020. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/19/europe/hungary-trans-legal-recognition-intl/index.html>.

¹⁹¹ Článek B) odst. 1, odst. 2, Článek E) odst. 1 Magyarországi Alaptörvénye (dále jen „Základní zákon Maďarské republiky“).

těchto přirozených práv zakotvuje přímo na ústavní úrovni.¹⁹² Právo na respektování soukromého a rodinného života spadá také pod ochranu EÚLP.¹⁹³ Respektování tohoto základního lidského práva zakotveného v čl. 8 EÚLP je povinností také pro Maďarskou republiku, protože ta se stala dne 6. listopadu 1990 jednou ze smluvních stran EÚLP ve smyslu jejího členství v Radě Evropy.¹⁹⁴

Na základě uvedených skutečností, resp. na tom, že Maďarská republika je jedním ze států Rady Evropy, je až pozoruhodné, že si tento „zpátečnický“ krok vůbec vláda Viktora Orbána dovolila. Zrušení možnosti změny pohlaví je totiž možné, spíše jasné, porušení tvrzení, že *Maďarská republika je demokratický právní stát, který chrání základní lidská práva a svobody*.¹⁹⁵ Zajímavostí je, že i přes zpátečnické a nedemokratické kroky vlády Viktora Orbána zůstalo v právním řádu, že existuje možnost registrovaného partnerství.¹⁹⁶ Nicméně ke zrovnoprávnění registrovaného partnerství s manželstvím, s ohledem na kroky provedené maďarskou vládou, s největší pravděpodobností nedojde. Jedním z argumentů je definice a ochrana manželství jako *soužití mezi mužem a ženou na základě dobrovolného rozhodnutí, které je chápáno jako základ pro přežití maďarského národa*.¹⁹⁷

5.1 Vývoj právní úpravy změny pohlaví v Maďarsku

Institut změny pohlaví nebyl v maďarském právním řádu příliš dlouho, proto nelze hovořit o vývoji tohoto právního institutu v pravém slova smyslu. Do 18. května 2020 upravoval možnost změny osobních údajů z důvodu změny pohlaví rejstříkový zákon¹⁹⁸, a to novelou provedenou v roce 2017. Na základě tohoto faktu lze tedy konstatovat, že Maďarsko se alespoň po přibližně 3 roky, tedy v letech 2017 – 2020, přiblížilo svému tvrzení, že je demokratickým právním státem chránícím základní lidská práva a svobody jednotlivce.¹⁹⁹ Kapitola

¹⁹² VI. Článek odst. 1 Základního zákona Maďarské republiky.

¹⁹³ Čl. 8 EÚLP.

¹⁹⁴ Seznam států Rady Evropy dostupný online na: <http://www.radaevropy.cz/clenske-staty-rady-evropy.html>.

¹⁹⁵ Článek B) odst. 1, odst. 2, Článek E) odst. 1, Článek I odst. 1, odst. 2, odst. 3 Základní zákona Maďarské republiky.

¹⁹⁶ Kapitola III. rejstříkového zákona (v originále törvény az anyakönyvi eljárásról).

¹⁹⁷ Článek L Základního zákona Maďarské republiky.

¹⁹⁸ V maďarském originále zní název rejstříkového zákona törvény az anyakönyvi eljárásról. Svou povahou a obsahem se ale ve smyslu našeho právního řádu jedná o zákon matriční.

¹⁹⁹ Článek I. odst. 2 Základního zákona.

IV. rejstříkového zákona Maďarské republiky, nazvaná jako změna jména a příjmení, do osudného dne 18. května 2020 obsahovala také možnost změny jména a příjmení i z důvodu změny pohlaví. Dnes takové ustanovení v rejstříkovém zákoně neexistuje. Stejně tak rejstříkový zákon Maďarské republiky mlčí o možnosti změny pohlaví v jakémkoli úředním dokumentu.

Po zrušení institutu změny pohlaví v maďarském právním řádu navíc zůstala ještě jedna velmi závažná a nezodpovězená společensko-právní otázka. Touto otázkou se míní již probíhající změny pohlaví u občanů Maďarské republiky. Žádný zdroj na tuto otázku nedává odpověď. Proto se lze domnívat, že změnu pohlaví bylo možné provést pouze do nabytí účinnosti změny rejstříkového zákona, tedy do zmíněného 18. května 2020, jak uvádí veřejně dostupné zdroje bez stanovení přechodného období.^{200,201}

Ke změně pohlaví v Maďarsku nebyla dána podmínka sterilizace ve smyslu znemožnění reprodukční funkce pohlavích orgánů. *Podmínkou byla pouze léčba nebo diagnóza poruchy genderové identity.*²⁰² Do 18. května 2020 bylo tedy Maďarsko chápáno ve vztahu k právní úpravě změny pohlaví jako liberální stát. Nyní je přesným opakem. S ohledem na vývoj judikatury ESLP v otázkách změny pohlaví se Maďarsko vrátilo před rok 2002.²⁰³

5.2 Reakce na maďarský zákaz změny pohlaví ve světě

Mezinárodní světové organizace se proti zrušení institutu změny pohlaví v maďarském právním řádu postavily velmi kriticky. Veškerá hnutí podporující rozvoj a ochranu lidských práv působící na území Maďarské republiky, ale i mimo ni, krok maďarské vlády odsoudily a vyslovily se, že změna rejstříkového zákona

²⁰⁰ *Maďarsko zakázalo úřední registraci změny pohlaví, novelu přijal parlament.* iDnes.cz. [online]. Publikováno dne 20. května 2020. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/madarsko-viktor-orban-pohlavi-zmena-registrace-zakaz.A200520_093224_zahranicni_jadv.

²⁰¹ aktuální znění ust. § 3 písm. x rejstříkového zákona (v originále törvény az anyakönyvi eljárásról)

²⁰² VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví.* Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 29. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁰³ Rozsudek ESLP ve věci Goodwin v. Spojené království, stížnost č. AN 21830/93 ze dne 11. července 2002.

porušila základní lidská práva a svobody. Stejný postoj zaujal také Evropský parlament²⁰⁴ a vysoký komisař OSN²⁰⁵ pro lidská práva.²⁰⁶

*Maďarská vláda pro svůj lidská práva popírající legislativní krok použila argument, že ve smyslu nové kulturní éry maďarského národa se snaží o podporu křesťanských a tradičních hodnot.*²⁰⁷ Mezi tyto hodnoty samozřejmě změnu pohlaví neřadí. Dalším argumentem maďarské vlády pro zrušení úřední změny pohlaví bylo, že tento zákaz nebude kriminalizovat jakékoli chování, které by jakkoli připodobňovalo chování transsexuálů a intersexuálů. *Zákon nemá a nebude mít vliv na právo mužů a žen svobodně žít a vykazovat svou totožnost podle svého přání.*²⁰⁸ Nicméně žít oficiálně podle svého přání, pocitu a vnímání nebude mít v Maďarsku možnost žádný transsexuál.

Maďarsko je nejenom pro krok zrušení úřední změny pohlaví velmi kritizováno Evropskou Unií. Důvodem této kritiky je v podstatě až odluka politiky Maďarska a jím přijímaných zákonů od politiky EU. Předseda parlamentu EU kritizuje kroky Maďarska *jako kroky narušující nejenom demokracii v Maďarsku, ale také možné mezinárodní styky.*²⁰⁹ Společenské dění kolem zrušení úřední změny pohlaví v Maďarsku vyvolává diskuze o možné žalobě k tamnímu Ústavnímu soudu Maďarské republiky, kterou se chystá podat společenství LGBTI.

Otázkou ale zůstává, proč, když je Maďarsko takovým „hříšníkem“, nezasáhne efektivně například Rada Evropy nebo samotný Evropský parlament. Žádné konkrétní a oficiální vyjádření těchto, pro právo a politiku významných institucí, k otázce zákazu úřední změny pohlaví není. A to i přesto, že ESLP judikoval, že zásahem práva do soukromí je dle čl. 8 EÚLP i to, že se od transsexuálních pacientů vyžaduje jako podmínka provedení úřední změny

²⁰⁴ Maďarsko je členem EU od 1. května 2004 (údaj dostupný online z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/hungary_cs).

²⁰⁵ Maďarsko je členem OSN od 14. prosince 1955 (údaj dostupný online z: <https://www.un.org/en/member-states/>).

²⁰⁶ *Hungary bans people from legally changing gender.* CNN. [online]. 2020. Publikováno dne 19. května 2020. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/19/europe/hungary-trans-legal-recognition-intl/index.html>.

²⁰⁷ *Maďarsko zakázalo úřední registraci změny pohlaví.* Advokátní deník. [online]. Publikováno dne 22. května [cit. 2021-02-25]. <https://advokatnidenik.cz/2020/05/22/madarsko-zakazalo-uredni-registraci-zmeny-pohlavi/>.

²⁰⁸ *Hungary bans people from legally changing gender.* CNN. [online]. 2020. Publikováno dne 19. května 2020. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/19/europe/hungary-trans-legal-recognition-intl/index.html>.

²⁰⁹ *Hungary bans people from legally changing gender.* CNN. [online]. 2020. Publikováno dne 19. května 2020. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/19/europe/hungary-trans-legal-recognition-intl/index.html>.

pohlaví chirurgický zákrok, jehož prostřednictvím dojde ke znemožnění reprodukční funkce pohlavních orgánů.²¹⁰ Právě právo na soukromí je Maďarskou republikou chráněno na ústavní úrovni.²¹¹ Je proto nepochopitelné, že je již po téměř rok Maďarsku tento diskriminační legislativní krok tolerován. Maďarská republika je nadále povinna jako člen Rady Evropy respektovat výklad lidských práv, který podává ESLP.²¹² Z pohledu ochrany Maďarů, co do svévole státní moci, je proto velmi pozoruhodné, že například Výbor ministrů, jakožto vrcholný orgán Rady Evropy, nepodnikl proti Maďarsku okamžité kroky, které by chránily práva maďarských občanů-transsexuálů. V případě opatření podnikajících ze strany institucí EU, je dostupná pouze velmi strohá zpráva o tom, že řízení vedená institucemi EU s Polskem a Maďarskem jsou neúčinná a mělo by dojít k jejich zefektivnění.²¹³ Nicméně žádná novější zpráva, článek či vyjádření od mezinárodních institucí, kromě stále opakované kritiky na maďarskou vládu a její kroky, není. Stejně tak ani žádné výsledky, které by vedly k pomoci a ochraně lidských práv v Maďarsku.

5.3 Shrnutí komparace české a maďarské právní úpravy změny pohlaví

Na první pohled se může zdát, že v případě České a Maďarské republiky v podstatě komparaci institutu změny pohlaví nelze provést. Opak je však pravdou. Minimálně do 18. května 2020 zde byly zcela jasné rozdíly, a to v tom, že zatímco v případě České republiky se jednalo a jedná o institut občanskoprávní, řešící také otázky osobního stavu transsexuálů a jejich majetkových poměrů, tak v případě Maďarské republiky se jednalo o institut veřejnoprávní. Institut změny pohlaví byl v právním řádu Maďarska řešen pouze ve smyslu úřední změny pohlaví, ale otázky majetkových poměrů nebo osobního stavu člověka tento právní řád neupravoval. Stejně jako v případě Slovenské republiky, jak je popsáno v předchozí kapitole

²¹⁰ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci – A. P., Garçon a Nicot proti Francii, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017

²¹¹ VI. Článek odst. 1 Základního zákona Maďarské republiky.

²¹² KONŮPKA, Petr. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti vězeňství* [online]. 2012, 1-12 [cit. 2021-03-12], str. 1 a str. 2. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Konupka_Judikatura.pdf.

²¹³ *Unijní řízení s Polskem a Maďarskem nejsou účinná, tvrdí Evropský parlament*. EURACTIV. [online]. Publikováno dne 16. ledna 2020 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/news/unijni-rizeni-s-polskem-a-madarskem-nejsou-ucinna-tvrdi-evropsky-parlament/>.

4 Komparace s právní úpravou Slovenské republiky. Maďarsko ale na rozdíl od České republiky nevyžadovalo také chirurgickou změnu pohlaví. V Maďarsku tedy bylo třeba započít léčbu, která diagnostikovala transsexualismus.

Rejstříkový zákon původně umožňoval, stejně jako slovenský a český právní řád, změnu jména a příjmení dle požadovaného pohlaví transsexuálů na základě lékařské zprávy.²¹⁴ Z toho tedy plyne, že jedinou podmínkou pro provedení úřední změny pohlaví bylo předložení žádosti o změnu jména a příjmení u příslušného správního úřadu spolu s lékařskou zprávou. S ohledem na neexistenci chirurgických zákroků nebylo třeba upravovat tzv. neutrální jména a příjmení. Česká, Slovenská i Maďarská republika mají společné to, že ve svých právních rádech nezakotvovaly a nezakotvují přesnou délku tzv. Real Life Testu.

Ve srovnání s Maďarskem a Slovenskem lze o české právní úpravě tvrdit, že na rozdíl od těchto dvou uvedených států, nepopírá existenci základních lidských práv a svobod transsexuálů a je plně v souladu s definicí demokratického právního státu v tom slova smyslu, že *státní moc je proti občanům uplatňována jen v mezích a způsoby, které stanoví zákon a že nikdo nemůže být nucen činit, co zákon neukládá*.²¹⁵ Zde je Maďarská i Slovenská republika v rozporu se svými tvrzeními, že se jedná o demokratické právní státy.²¹⁶

Proti tomuto tvrzení o respektování práv transsexuálů ve smyslu právního řádu ČR se mohou vést dohady ve vztahu k rozsudku páté sekce ESLP ze dne 6. dubna 2017 ve věci č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 – A. P., Garçon a Nicot proti Francii, který po státech Rady Evropy vyžaduje, aby došlo ke změně jejich právních řádů dotýkajících se změny pohlaví tak, aby již nebylo třeba žádného chirurgického zásahu pro úřední změnu pohlaví. Tato společensko-právní otázka je blíže rozebrána a specifikována v kapitole 6 Připravovaná změna právní úpravy změny pohlaví v ObčZ. Ve vztahu k uvedenému rozsudku páté sekce ESLP je ale nutné zdůraznit již výše zmíněnou skutečnost, že Maďarsko je jedním z členů Rady Evropy. Česká republika je pro svou údajně práva transsexuálů nerespektující právní úpravu velmi kritizována komunitou LGBT, a to si nikdy nedovolila to, co Maďarsko, které zatím zůstává bez sankce ze strany všech mezinárodních

²¹⁴ Srov. původního znění ust. § 3 písm. x) rejstříkového zákona (v originále törvény az anyakönyvi eljárásról), ust. § 13 odst. 3 zákona o evidenci obyvatel a ust. § 2 odst. 3 zákona č. 301/1995 Z. z.

²¹⁵ čl. 2 odst. 3, odst. 4 Ústavy

²¹⁶ Srov. Článek B) odst. 1, odst. 2, Článek E) odst. 1 Základního zákona Maďarské republiky, čl. 2 odst. 2 slovenské Ústavy a čl. 2 odst. 3, odst. 4 Ústavy.

institucí. Z úst člena představenstva maďarské organizace pro lidská práva Magyar LGBT Szövetség, Tamáse Dombóse, zaznělo, že by *EU měla zastavit tok finančních prostředků do maďarského státního rozpočtu, dokud nezmění zákony tak, aby opět umožňovaly úřední změnu pohlaví. Právě peníze jsou totiž pro maďarskou vládu skutečně důležité.*²¹⁷ Evropská Unie se doposud k této výzvě Tamáse Dombóse nevyjádřila.

²¹⁷ *Matka je žena, otec je muž. Nic jiného neexistuje. V Maďarsku vrcholí bitva o pohlaví.* [online]. Publikováno dne 15. listopadu 2020. [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://cnn.iprima.cz/matka-je-zena-otec-je-muz-nic-jineho-neexistuje-v-madarsku-vrcholi-bitva-o-pohlavi-13241>.

6 Připravovaná změna právní úpravy změny pohlaví v ObčZ

Změna pohlaví je v posledních několika letech velmi diskutovaným tématem. Velkým přínosem do diskuze týkající se institutu změny pohlaví byl rozsudek ESLP ve věci č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 – A. P., Garçon a Nicot proti Francii ze dne 6. dubna 2017. Uvedený rozsudek ESLP stanovil, že požadovat po transsexuálech sterilizaci jako podmínku pro provedení úřední změny pohlaví, je v rozporu s čl. 8 EÚLP jako nepřiměřený zásah do soukromého a rodinného života. Soukromý a rodinný život, stejně tak zásahy do něj, jsou chráněny i českým ústavním pořádkem.²¹⁸

Rozsudky ESLP jsou pro členy Rady Evropy závazné. Závaznost se netýká pouze tzv. závaznosti inter partes v konkrétním sporu mezi osobou a vysokou smluvní stranou, ale týká se také tzv. závaznosti erga omnes. Důvodem závaznosti ve smyslu erga omnes pro všechny členy Rady Evropy je to, že ESLP dává závazný výklad EÚLP. Stejný postoj k závaznosti rozhodnutí ESLP zastává také Ústavní soud ČR, který tuto skutečnost výslovně potvrdil v nálezu ÚS, sp. zn. I. ÚS 310/05 ze dne 15. listopadu 2006. Ústavní soud ČR deklaroval, že *relevance rozhodnutí ESLP dosahuje v českém právním řádu ústavněprávní kvality. Orgány veřejné moci mají obecnou povinnost přihlížet k interpretaci Úmluvy prováděné ESLP.*^{219,220} Judikatura ESLP navíc významným způsobem ovlivňuje právní diskurz v jednotlivých státech Rady Evropy.²²¹

6.1 Judikatura ESLP a změna pohlaví

Právní aspekty změny pohlaví byly u ESLP řešeny již v 80. letech 20. století. Ve vztahu ke změnám pohlaví se u ESLP řešily a řeší dopady této právní oblasti na čl. 8 a čl. 12 EÚLP. Článek 8 EÚLP se dotýká práva na respektování soukromého a rodinného života, čl. 12 EÚLP pak práva na uzavření manželství. V současnosti

²¹⁸ čl. 10 odst. 2 Listiny

²¹⁹ KONŮPKA, Petr. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti vězeňství* [online]. 2012, 1-12 [cit. 2021-03-12], str. 1 a str. 2. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Konupka_Judikatura.pdf.

²²⁰ Samostatná Česká republika se připojila k Radě Evropy dne 30. června 1992 (údaj dostupný online z oficiálních webových stránek Rady Evropy: <http://www.radaevropy.cz/>).

²²¹ DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského osudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), str. 40. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7>.

je ve vztahu ke změnám pohlaví u ESLP nejvíce projednáván čl. 8 EÚLP ve smyslu ochrany soukromí před nepřiměřenými zásahy do lidské integrity. V prostředí českého práva se výklad čl. 8 EÚLP vztahuje především na čl. 10 odst. 1, odst. 2 Listiny.

6.1.1 Rozhodnutí ESLP do roku 2017

ESLP zprvu rozhodoval v právních otázkách týkajících se změny pohlaví spíše v zájmu společnosti než v zájmu jednotlivce. Transsexuálové tedy měli sice možnost postoupit chirurgickou změnu pohlaví v členských státech Rady Evropy, ale často se toto jejich právo nevztahovalo také na právo změnit si své původní matrikové, tedy biologické, vrozené pohlaví a žít tak plnohodnotným životem se stejnými právy jako lidé, kteří se narodili v souladu se svým fyzickým i psychickým pohlavím.

ESLP se přímo ve svém rozsudku ze dne 27. září 1990 ve věci Cosey v. Spojené království, stížnost č. AN 10843/84, vyslovil, že *na základě interpretace článku 8 EÚLP nelze založit pozitivní povinnost státu garantovat zákonné uznání nového statusu postoperativních transsexuálů*. Stejný postoj zaujal ESLP také ve vztahu k čl. 12 EÚLP v tom slova smyslu, že *manželství a možnost do něj vstoupit je dáno pouze osobám odlišného biologického pohlaví*.²²² Odlišné stanovisko zaujal pouze soudce Martens, který porušení předmětných článků EÚLP v postupu Velké Británie spatřoval. Soudce Martens se přímo vyslovil, že státy mají povinnost umožnit změnu pohlaví také v matričních registrech a dále, že státy ani ESLP nemohou pro uzavření manželství vycházet z biologického pohlaví určeného při narození. Pokud stát umožní svým občanům změnu pohlaví, nemůže chápat úřední změnu pohlaví jako neměnitelný údaj. Při svém odlišném stanovisku vycházel soudce Martens především ze dvou zásad. První zásadou je, že fyzické pohlaví je sladěno s psychickým pohlavím člověka. Druhá zásada hovoří o tom, že nová, získaná pohlavní identita musí být uznána nejenom společensky, ale také legálně.²²³ Zároveň, dle slov soudce Martense, *nedocházelo k šetření práv transsexuálu nebo k rovnováze ve společnosti, ale naopak byli a budou*

²²² DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského osudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), str. 41. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7>.

²²³ Rozsudek ESLP ve věci Cosey v. Spojené království, stížnost č. AN 10843/84 ze dne 27. září 1990, rozdílné stanovisko soudce Martense, část 2., bod 2.2.

*transsexuálové stavění do nepříjemných situací každodenního života.*²²⁴ Podobný názor zastávali i soudci Bindschendler-Robert, Russ a Gersing již v prvním rozhodnutí ESLP týkajícím se právních otázek změny pohlaví a domáhání se stěžovatelem na práva na změnu svého matrikového pohlaví.²²⁵ Ti sice přímo Velké Británii nevytkli, že nechce provést změnu v registru narození, ale domnívali se, že *pokud stát přiznává přeoperované osobě právo na změnu jména a příjmení, měl by se takový stát více snažit, aby nová pohlavní identita těchto osob byla respektována alespoň v osobních dokladech.*²²⁶

Zajímavý postoj zaujal ESLP ve věci Sheffield v. Spojené království²²⁷ a B. v. Francie²²⁸. Oba případy spojuje to, že se všechny stěžovatelky²²⁹ nemohly domoci změny pohlaví v matričním záznamech a žít tak plnohodnotným životem v požadovaném pohlaví, pro které podstoupily uvedenými státy legislativně požadovanou léčbu a chirurgické zákroky pro změnu pohlaví. V případě Sheffield v. Spojené království ESLP zastával stejný názor jako v případě Cosey v. Spojené království. Tedy že změnu v tzv. základních registrech provést nelze. Ovšem v případě B. v. Francie se ESLP odklonil a potvrdil stížnost slečny B.²³⁰ Odklon od své doposud až diskriminující praxe transsexuálů odůvodnil ESLP tak, že ve Velké Británii a Francii jsou rodné listy koncipovány odlišně. Ve Francii je jednoduché tyto matriční dokumenty aktualizovat během celého života dotčené osoby a stát tak může novou pohlavní identitu respektovat i v úředních dokumentech.²³¹ Až tímto rozhodnutím tedy došlo alespoň k částečnému uznání práv transsexuálů ve smyslu spravedlivé rovnováhy k zájmům společnosti a zájmům jednotlivce.²³²

²²⁴ MACH, Ondřej. Dopad „trans novely“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb., Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 10.

²²⁵ Rozsudek ESLP ve věci Rees v. Spojené království, stížnost č. AN 9532/81 ze dne 17. října 1986.

²²⁶ DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského osudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), str. 41. Dostupné z: http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7_.

²²⁷ Rozsudek ESLP ve věci Sheffield v. Spojené království, stížnost č. AN 22885/93, AN 23390/94 ze dne 30. července 1998.

²²⁸ Rozsudek ESLP ve věci B. v. Francie, stížnost č. AN 13343/87 ze dne 25. března 1992.

²²⁹ Ve věci Sheffield v. Spojené království došlo ke spojení dvou stížností podaných k ESLP.

²³⁰ Jednalo se o transsexuála MtF.

²³¹ DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského osudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), str. 42. Dostupné z: http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7_.

²³² MACH, Ondřej. Dopad „trans novely“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb., Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 10.

Ve výše popsaných rozhodnutích se objevuje skutečnost, že na rozdíl od současnosti nebyla v minulosti všechna rozhodnutí ESLP chápána, co do své závaznosti, jako závazná erga omnes vůči členům Rady Evropy.²³³ ESLP více respektoval, byť na újmu základních práv jednotlivců, odlišnosti právních řádů jednotlivých států. Takový přístup již není v současnosti akceptován.²³⁴

Přelomovým rozhodnutím ESLP, které konečně potvrdilo právo transsexuálů žít plnohodnotným životem dle nové pohlavní identity, bylo až rozhodnutí ve věci Goodwin v. Spojené království.²³⁵ Uvedené rozhodnutí šlo zcela mimo doposud uznávanou praxi ESLP ve věcech transsexuálů žijících na území Velké Británie. Soudci ESLP při rozhodování postupovali obdobně, jako tomu bylo v případě B. v. Francie, tedy, že změnu pohlaví musí stát akceptovat do té míry, aby zajistil jednotlivcům žít důstojně a v úctě, ve shodě se sexuální identitou, jakou si jedinec zvolí.²³⁶ V následujících letech ESLP postupoval v souladu s tímto rozhodnutím. Postupně ESLP, především po roce 2005, řešil stížnosti transsexuálů spíše ve smyslu práva setrvat v manželství i po změně pohlaví nebo otázek rodičovství, a to jak biologického, tak i sociálního rázu.²³⁷ Nejsou výjimečné ani spory o úhradu léčebné péče spojené se změnou pohlaví.²³⁸

Na závěr této podkapitoly lze tedy zhodnotit postup ESLP jako velmi pozvolný, až pomalý. Dokonce ještě v roce 1997 odmítal ESLP uznat otcovství u umělého oplodnění nebo adopce transsexuálnímu muži, který se narodil jako žena. Toto své stanovisko ESLP odůvodnil tak, že rodičovství je chápáno obecně

²³³ KONŮPKA, Petr. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti vězeňství* [online]. 2012, 2012, 1-12 [cit. 2021-03-12], str. 1, str. 2. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Konupka_Judikatura.pdf.

²³⁴ Srov. rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii ze dne 6. dubna 2017 a předchozí judikatura ESLP.

²³⁵ Rozsudek ESLP ve věci Goodwin v. Spojené království, stížnost č. AN 21830/93 ze dne 11. července 2002

²³⁶ DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), str. 44. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7>.

²³⁷ Např. rozsudek ESLP ve věci Heli Maarit Hannele Hämäläinen proti Finsku, stížnost č. 37359/09 ze dne 16. července 2009 nebo rozhodnutí ESLP ve věci Wena a Anita Parry v. Spojené království, stížnost č. AN 42971/05 ze dne 28. listopadu 2006.

²³⁸ Jedním z příkladů může být rozsudek ESLP ve věci Schlumpf v. Švýcarsko, stížnost č. AN 29002/06 ze dne 5. června 2009.

pouze podle biologického pohlaví. Sociální otcovství, resp. sociální rodičovství obecně, nebylo bráno jako rozhodující element.^{239,240}

6.1.2 Rozhodnutí ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii

Na základě skutečností uvedených v předchozí podkapitole 6.1.1 Rozhodnutí ESLP do roku 2017 nelze rozporovat, že otázka změny pohlaví je u ESLP ne zcela častým, ale rozhodně ne výjimečným tématem. ESLP ve věcech změn pohlaví rozhoduje již více jak 25 let.²⁴¹ Za uvedené čtvrtstoletí rozhodovací praxe ESLP došlo až k neuvěřitelnému posunu výkladu čl. 8 a čl. 10 EÚLP ve vztahu ke změnám pohlaví a právům transsexuálů. Od nemožnosti změnit pohlaví v matričních dokumentech, jako je například rodný list, došel postupně ESLP ve svých rozhodnutích k tomu, že požadovat od transsexuálů chirurgické výkony podmiňující úřední změnu pohlaví je v rozporu s již uvedenými čl. 8 a čl. 10 EÚLP. Tento zásadní obrat přinesl rozsudek páté sekce ESLP ze dne 6. dubna 2017 ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii.

6.1.2.1 Skutkové okolnosti případu věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii

Všechny tři stěžovatelky měly společné to, že se identifikovaly jako transsexuálové MtF a vyčerpaly veškeré dostupné vnitrostátní prostředky pro ochranu svých práv ve smyslu práva na úřední změnu pohlaví, které francouzský právní řád umožňoval. Rozdílné však byly jejich postupy co do směřování ke změně pohlaví.

Stěžovatelka A. P. podstoupila mnoho chirurgických zákroků vedoucích ke změně pohlaví, a to včetně modelace pohlavních orgánů požadovaného, tedy ženského, pohlaví. Problém francouzské soudy spatřovaly v tom, že zákroky byly podstoupeny ve státě, který je ke změnám pohlaví benevolentnější oproti francouzské legislativě a úřední změnu pohlaví odmítly povolit. Francouzské soudy pro odmítnutí uznání úřední změny pohlaví v případě A. P. dále použily argument,

²³⁹ MACH, Ondřej. Dopad „trans novely“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb.,. Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 10, str. 11.

²⁴⁰ Rozsudek ESLP ve věci X, Y a Z v. Spojené království, stížnost č. AN 21830/93 ze dne 22. dubna 1997.

²⁴¹ První rozhodnutí ESLP, Rees v. Spojené království, bylo podáno k ESLP již v roce 1981 (stížnost č. AN 9532/81), ale ESLP svým rozsudkem rozhodnul až 17. října 1986.

že se A. P. odmítá podrobit gynekologickým, psychologickým, endokrinologickým, psychiatrickým a dalším lékařským vyšetřením. Starší lékařské zprávy předkládané paní A. P. odmítaly francouzské soudy uznat. Paní A. P. jednání francouzských soudů označila za ponižující, až šikanující.

Stejný postup uplatnily francouzské soudy u stěžovatelky Garçon a stěžovatelky Nicot. Případy těchto dvou stěžovatelek jsou však zcela odlišné od případu A. P. Garçon a Nicot totiž nechtěly podstupovat léčbu vedoucí ke změně pohlaví, jako je tomu u A. P. Stěžovatelka Garçon v minulosti sice podstoupila hormonální léčbu, ale jednalo se o lékařské zprávy staré více jak 10 let, a to konkrétně z období let 2004 – 2009. Případ stěžovatelky Nicot je ještě o to zajímavější, že Nicot sice vystupovala na veřejnosti jako žena, ale nečinila žádné kroky prostřednictvím lékařských vyšetření a medikace vedoucí ke změně pohlaví.

Lze se tedy pozastavit nad tím, že případy stěžovatelek A. P., Garçon a Nicot byly u ESLP spojeny, protože případ stěžovatelky A. P. je, co do svého charakteru a průběhu, v mnoha ohledech odlišný od případů stěžovatelek Garçon a Nicot.^{242,243} Především pak případ stěžovatelky Nicot, která žádnou léčbu u odborného specialisty v oboru psychologie, psychiatrie a endokrinologie ani nezahájila. Stěžovatelky Garçon a Nicot se navíc domáhaly zrušení podmínky podstoupit chirurgické zákroky ve smyslu sterilizace, aby tak mohly získat požadovaného, tedy ženského, pohlaví i ve veškerých úředních dokumentech, které prokazují jejich totožnost. Oproti tomu stěžovatelka A. P. léčbu i chirurgické zákroky vedoucí ke změně pohlaví podstoupila a pouze se domáhala uznání ženského pohlaví na základě ní předložených lékařských zpráv.²⁴⁴

Všechny 3 stěžovatelky měly pouze společný cíl. Důkaz v podobě rozhodnutí ESLP o tom, že prokazování se doklady mužského pohlaví, i když se cítí být ženami, a dokonce tak na veřejnosti vystupují, je nedůstojné s ohledem k jejich osobám a jejich způsobu života, a jedná se tedy o porušení čl. 8 EÚLP

²⁴² MACH, Ondřej. Dopad „trans novely“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb.,. Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 10, str. 12 – 16.

²⁴³ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017.

²⁴⁴ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017, bod 39, 40 a 50.

ze strany Francouzské republiky ve smyslu nepřiměřeného zásahu do soukromého života.²⁴⁵

6.1.2.2 Výsledek rozhodnutí věci *A. P., Garçon a Nicot proti Francii*

ESLP se dostal do velmi složité situace. Měl v podstatě pouze dvě možnosti, jak rozhodne. První možností bylo setrvat u současné právní úpravy, která požaduje podstoupení léčby a chirurgických zákroků a porušení čl. 8 EÚLP zde nespátřuje. Druhou možností bylo rozhodnout, že se skutečně jedná o porušení čl. 8 EÚLP a vyhovět všem třem stěžovatelkám v plném rozsahu. ESLP se rozhodl přiklonit k možnosti druhé, ale s určitými výjimkami. ESLP tedy potvrdil porušení čl. 8 EÚLP ze strany francouzských orgánů veřejné moci a prohlásil, že požadovat po transsexuálech podmínku sterilizace je nehumánní a nelze ji tak po transsexuálech požadovat. Zároveň ale přitakal francouzským orgánům veřejné moci, že prokázat svou poruchu pohlavní identity lékařskou zprávou je v souladu s právem i základními lidskými právy a svobodami a lze tak po jednotlivci požadovat podrobit se potřebným vyšetřením. Tím v podstatě ESLP nevyhověl stěžovateli A. P., ale pouze stěžovatelkám Garçon a Nicot.²⁴⁶

Nicméně při podrobném zkoumání případu A. P., Garçon a Nicot proti Francii je možné shledat několik nedostatků. Prvním nedostatkem je spojení případů spolu ne zcela souvisejících. Při užití principu rozumnosti lze konstatovat, že se soudci ESLP měli přiklonit spíše k zásahu do soukromí u stěžovatelky A. P., která pouze požadovala legitimizaci provedených chirurgických zákroků z jiného státu a získat tak možnost prokazovat se na veřejnosti jako žena. Především pak s ohledem na to, že předkládala lékařské zprávy o provedených zákrocích. A. P. veškeré zákroky postoupila a podstoupit chtěla. Garçon a Nicot nikoli. ESLP mohl jít tedy cestou, kdy by A. P. přiznal porušení jejího práva ve smyslu neoprávněného zásahu do jejího práva na soukromí dle čl. 8 EÚLP, když po ní francouzské soudy požadovaly podstoupení různých lékařských vyšetření a odmítaly akceptovat stěžovatelkou předložené lékařské zprávy. ESLP konstatoval, že požadavek podstoupit lékařské vyšetření je způsob provádění dokazování, což je právní oblastí, která je otázkou zcela ponechanou

²⁴⁵ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017.

²⁴⁶ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017.

na vnitrostátním právu daného členského státu. ESLP v případě A. P. nespatriil ani žádnou svévoli ze strany francouzských soudních orgánů. ESLP nadále také konstatoval, že ani nedošlo k narušení spravedlivé rovnováhy mezi zájmy jednotlivce a společnosti.²⁴⁷

Druhým nedostatkem spatřovaným v rozhodnutí ESLP je ignorování názorů a poznatků z medicíny, který zmínil pouze jeden z vnitrostátních soudů. Konkrétně jde o skutečnost, že nezvratné změny jsou důležité i proto, aby se tato porucha sexuální identity odlišila od jiných poruch, jako je například transvestismus, který je založen pouze na reverzibilním vnějším vzhledu a neznamena změnu anatomického pohlaví. Na tento nedostatek lze poukázat především v případě stěžovatelky Nicot. Ta právě jako jediná ze stěžovatelek odmítla podstoupit jakoukoli formu léčby vedoucí ke změně pohlaví.²⁴⁸

Třetím, také důležitým nedostatkem, je, že ESLP nedostatečně odůvodnil svůj odklon od doposud respektované a dlouho vyvíjející se judikatury. Ještě před 20 lety ESLP dokonce odmítal přiznat právo transsexuálnímu muži²⁴⁹ na otcovství v případě umělého oplodnění od anonymního dárce, byť tohoto muže, jeho manželku a dceru spojoval rodinný život. K prolomení této transsexuály diskriminující tradice došlo až po roce 2000.²⁵⁰ ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot argumentoval tak, že mezi členskými státy Rady Evropy sice neexistuje shoda, co se týče právní úpravy u institutu změny pohlaví, přičemž převažuje počet států, které vyžadují sterilizaci, a 7 států ji ještě v roce 2016 neumožňovalo vůbec, ale že dle stanoviska orgánů ochrany lidských práv v rámci Rady Evropy i OSN má dojít ke zrušení podmínky sterilizace.²⁵¹ Zároveň žádné stanovisko přímo nezmiňuje úplné odstoupení od léčby, například v podobě podávání hormonálních prostředků.

²⁴⁷ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017, bod 153. a 154.

²⁴⁸ MACH, Ondřej. *Dopad „trans novely“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb.* Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 16.

²⁴⁹ Jednalo se o transsexuála FtM.

²⁵⁰ DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského osudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), str. 44. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7>.

²⁵¹ *Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, rozsudek ze dne 6. dubna 2017 ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13.* [online]. 2017. Str. 2. Dostupné z: [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/\\$file/A.%20P.%20Garçon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/$file/A.%20P.%20Garçon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&).

S ohledem na vyjádření ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii, lze již pouze vytvářet právní názory, jak měl ESLP rozhodnout. Nejpravděpodobněji se měl ESLP i nadále držet pozvolného postupu v rozhodování o takto závažných otázkách. A pokud mělo dojít k takto převratnému rozhodnutí, nutí Velký Senát ESLP.

Takovýto přílišný skok ESLP, co do výkladu lidských práv, s sebou může přinést nejen radikalizaci menšin, ale také radikalizaci popíračů práv sexuálních menšin. Byť principy demokratické společnosti jakoukoli formu diskriminace zakazují, tak ji ze společnosti zcela odstranit nelze. Příkladem mohou být již v předchozích kapitolách zmíněné státy – Slovenská a Maďarská republika. Při zhodnocení celoevropských společenských otázek se změna pohlaví bez nutnosti sterilizace stává fenoménem a mnoho skupin toto přelomové rozhodnutí až zneužívá. Jak je uvedeno již výše, tak právě sterilizace a další, nejenom chirurgické, lékařské zákroky od sebe oddělují transsexualitu a jiné poruchy spojené s pohlavní identitou. Uvedené rozhodnutí ESLP v podstatě právně, nikoli medicínsky, stírá rozdíly například mezi nebinárními osobami a transsexuály.

6.1.2.3 Rozdílné stanovisko soudce Ranzoniho

Odmítavé stanovisko k rozhodnutí páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii, mění doposud uznávaný postup ESLP k institutu změny pohlaví, zaujal také jeden ze soudců páté sekce ESLP, a to soudce Ranzoni. Soudce Ranzoni sice připouští, že zásah ve formě chirurgických zákroků u transsexuálů jako podmínka pro změnu pohlaví narušuje spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem a zájmy jednotlivce, nicméně kritizuje náhlý velký skok od doposud pozvolného postupu ESLP v otázkách práv transsexuálů.²⁵² Navíc si je soudce Ranzoni vědom skutečnosti, že ne v každém členském státě Rady Evropy je příslušný zákonodárský sbor, s ohledem na společenské dopady ve svém státě, schopen zimplementovat tuto radikální změnu právní úpravy institutu změny pohlaví. Ranzoni je tedy toho názoru, že chápe složitou situaci transsexuálů, ale nelze státy podmiňovat v tom, aby takovou právní úpravu vyjádřenou ve věci

²⁵² Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017, rozdílné stanovisko soudce Ranzoniho, bod 6., 11., 18. a 19.

A. P., Garçon a Nicot proti Francii přijaly komplexně v podstatě ihned.²⁵³ Ohledně pozvolného postupu ESLP ve věcech práv transsexuálů se Ranzioni odvolává na rozhodovací praxi ESLP v letech 1986 – 1998.

K postoji soudce Ranzioniho lze dále uvést, že vedle až překvapivého rozhodnutí ESLP došlo k ignoraci lékařských názorů, což potvrzuje i tvrzení českých psychiatrů a sexuologů v čele s MUDr. Hanou Fifkovou a prof. PhDr. Petrem Weissem, Ph.D.²⁵⁴ S největší pravděpodobností se může jednat o zcela jinou poruchu ve smyslu sexuálních či psychiatrických poruch, která nebyla například u stěžovatelky Nicot definována. Toto tvrzení lze opírat o definici transsexualismu, tedy *pocit nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo pocit jeho nevhodnosti a přání hormonálního léčení a chirurgického zásahu, aby jeho/její tělo odpovídalo pokud možno preferovanému pohlaví*.²⁵⁵ Ano, objevují se názory, které hovoří o přílišném zásahu do fyzické integrity transsexuálů právě ve formě operativních zákroků, nicméně tyto zákroky mají také svůj medicínský původ. Otázky práv transsexuálů ve smyslu spravedlivé rovnováhy mezi obecným zájmem a zájmy jednotlivce je nutné konzultovat nejenom na poli právním, ale také na poli medicínském a etickém.

S ohledem na takto citlivé téma je důležité na prvním místě vyslechnout ty, kteří se domáhají svých práv, ale následně také lékaře s příslušnou odborností, tedy psychiatry a sexuology, ale také psychology. Až po těchto krocích, s ohledem na etiku, má být rozhodováno na poli právním. Avšak k trendu uvolňování podmínek se již 27. září 2009 vyjádřil ve svém doporučujícím stanovisku komisař pro lidská práva Evropské Rady v oblasti zdravotnictví, Thomas Hammarberg, že by státy neměly sterilizaci, podobně jako jiné nucené výkony léčby, stanovovat jako zákonné podmínky pro posouzení gender identity člověka.²⁵⁶ Právě i o toto doporučující stanovisko se opíral ESLP ve svém rozhodnutí.²⁵⁷ Nicméně v celém rozhodnutí ve věci A. P., Garçon a Nicot se neobjevuje žádný přímý lékařský názor

²⁵³ MACH, Ondřej. *Dopad „trans novelty“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb.* Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 17.

²⁵⁴ Zdrojem jsou osobní rozhovory s MUDr. Hankou Fifkovou.

²⁵⁵ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 16.

²⁵⁶ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 344.

²⁵⁷ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017, bod 74.

nebo tvrzení, které by popíralo definici dle publikace MUDr. Hany Fifkové a kol.²⁵⁸ I z tohoto důvodu nelze chápat rozhodnutí ESLP za dostatečně rozumné a uvážené, co do medicínského pojetí a případného dopadu na příslušné členské státy. Na základě uvedeného nelze tedy uvést nic jiného, než že postoj soudce Ranzonihho je vhodnější, a to i pro samotné transsexuály. Ne všechny členské státy Rady Evropy mají natolik rozvinuté demokratické hodnoty a toleranci mezi obyvatelstvem, jako je tomu například v případě Francie. Ta ještě před samotným rozhodnutím ESLP změnila svou hmotněprávní úpravu změny pohlaví, a to v roce 2016.^{259,260} Úplným opakem Francie je pak Maďarsko, které úřední změnu pohlavní v květnu roku 2020 zakázalo.²⁶¹

6.2 Předpokládaný dopad rozhodnutí ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii na český právní řád

Jak již bylo uvedeno výše, judikatura ESLP je závazná pro členské státy Rady Evropy, a tedy i pro Českou republiku. Z této závaznosti rozhodnutími ESLP vyplývá povinnost respektovat výklad čl. 8 EÚLP také v rozhodnutí ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii. Na českou právní úpravu by reflektování tohoto zcela nového postoje ESLP k otázkám změn pohlaví znamenalo radikální změnu především ObčZ, ale i ZSZS. Nicméně s ohledem na členství v Radě Evropy je přijetí změny právní úpravy povinné. Vzhledem k tomu, že je *Česká republika smluvní stranou EÚLP, která je součástí ústavního pořádku, je její povinností uvést zákonné právní předpisy do souladu s EÚLP tak, jak jí ve své judikatuře vykládá ESLP.*^{262,263} Následující podkapitoly rozvedou případné dopady do vybraných právních odvětví.

²⁵⁸ Jedná se o publikaci FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1.

²⁵⁹ *Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, rozsudek ze dne 6. dubna 2017 ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13.* [online]. 2017, str. 2. Dostupné z:

[http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/\\$file/A.%20P.%20Garçon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/$file/A.%20P.%20Garçon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&) .

²⁶⁰ Stížnosti ve věci A. P., Garçon a Nicot byly k ESLP podány v letech 2012 a 2013.

²⁶¹ Viz kapitola 5 Komparace s právní úpravou změny pohlaví Maďarské republiky.

²⁶² Nález ÚS ze dne 15. listopadu 2006, sp. zn. I. ÚS 310/05.

²⁶³ VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 2. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

6.2.1 Předpokládané změny v občanském právu

Vládní návrh obsahující změnu současné právní úpravy institutu změny pohlaví uvádí, že *ke změně pohlaví má docházet na základě osobního prohlášení trans osoby před matričním úřadem, kdy dnem rozhodným pro změnu pohlaví bude den učinění prohlášení.*²⁶⁴ K prohlášení bude nutné předložit také zprávu od sexuologa, která bude dokládat diagnózu poruchy genderové identity. Z důvodové zprávy dokonce vyplývá, že prohlášení o změně pohlaví budou moci učinit již nezletilí ve věku 12 let.²⁶⁵

6.2.1.1 Změna ustanovení § 29 ObčZ

Současný vládní návrh uvádí, že je třeba zcela nově v českém právním řádu vymezit, co je změna pohlaví a jaké podmínky pro změnu pohlaví zákonodárce vyžaduje. Od současné právní úpravy má být zcela upouštěno. Vládní návrh stanovuje, že změna pohlaví nebude podmíněna chirurgickými zákroky či hormonální léčbou. Změna pohlaví bude tedy záviset pouze na prohlášení daného člověka, které bude podloženo lékařskou zprávou. Toto prohlášení bude činěno na příslušném matričním úřadě.²⁶⁶ Ze současného znění ustanovení § 29 odst. 1 ObčZ v podstatě zcela vymizí.

Tzv. Real Life Test vládní návrh zcela nevyklučuje. Jedná se snad o jedinou fázi změny pohlaví, do které právní úprava nezasahuje, a to ani v současnosti. Pouze ZSZS uvádí, že transsexuál musí prokázat schopnost, že dokáže trvale žít jako osoba opačného pohlaví. Nicméně přesné podmínky tzv. Real Life Testu jsou stanoveny příslušným ošetřujícím lékařem. S ohledem na skutečnost, že má být odstraněn i požadavek hormonální léčby jako cesta k úřední změně pohlaví, je ponechání Real Life Testu v rámci postupu *lege artis* přímo nutné. Co do otázek občanského práva bude v případě přijetí novely ustanovení § 29 ObčZ změna pohlaví chápána jako právní jednání a nikoli jako právní událost, jako je tomu doposud. Právním jednáním se rozumí osobní prohlášení člověka, které bude v případě přijaté novely rozhodným okamžikem pro změnu pohlaví.²⁶⁷

²⁶⁴ VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 2. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁶⁵ Tamtéž, str. 3. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁶⁶ Tamtéž str. 29. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁶⁷ Tamtéž, str. 29. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

6.2.1.2 Matka nebo otec?

Současná účinná právní úprava definuje, že *matkou dítěte je žena, která dítě porodila*.²⁶⁸ V případě přijetí právní úpravy změny pohlaví tak, jak stanovuje rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii, by nejspíše došlo k právnímu paradoxu. Takovým právním paradoxem se chápe možnost, že pokud by transsexuál FtM nemusel podstoupit proces sterilizace, mohl by se stát biologickou matkou i muž. Takové případy nejsou ve světě ojedinělé.²⁶⁹ Zajímavé je, že o těchto paradoxech mlčí jak výše uvedené rozhodnutí ESLP, články tlačící na české zákonodárce, tak dokonce i Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví. Na tuto otázku právního paradoxu narazil i soudce Ranzioni ve svém rozdílném stanovisku.²⁷⁰ V podstatě toto pojetí je zcela mimo lékařské definice, které lze nalézt nejenom v publikaci MUDr. Hany Fifkové nebo prof. PhDr. Petra Weisse, Ph.D. V současnosti již i v české společnosti převládá názor, že transsexuálům je odebrána možnost počít dítě biologickou cestou z důvodu zákonné podmínky sterilizace. Nicméně tzv. ponechání si reprodukční soustavy původního pohlaví neznamena automatickou možnost dítě počít. Neplodnost může být jak ze strany transsexuálů, tak i jejich partnerů.²⁷¹

Ženy i muži mají často rozdílné zdravotní potíže, což souvisí především s jejich hormonální soustavou. Sterilizace transsexuálům, a to především u FtM, mnohé zdravotní potíže ukončí. Ať se jedná o komplikace kvůli periodě nebo případnému nechtěnému těhotenství. Obě tyto případné zdravotní komplikace úzce souvisí s ženstvím a nejsou tedy u lidí, kteří mají mužské rodné číslo, předpokládány. Obě uvedené zdravotní otázky řeší gynekolog neboli tzv. ženský lékař. Zůstává zde otázka, zda transsexuálové neberou jako zásah do soukromí skutečnost, že pokud nepodstoupí sterilizaci, bude s nimi nakládáno jako s osobami jejich původního pohlaví, co do určitých lékařských zákroků. Jsou zkrátka zdravotní komplikace, které se s ohledem na biologii a hormonální strukturu týkají vždy pouze jednoho pohlaví. Ano, existuje možnost objednání, ale i tak

²⁶⁸ § 755 ObčZ

²⁶⁹ Příkladem může být článek: ŠTŮSEK, Michal. *Těhotný muž porodil druhé dítě. Je to syn*. Aktuálně.cz. [online]. Publikováno dne 10. června 2009 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/tehotny-muz-porodil-druhe-dite-je-to-syn/r~i:article:639585/>.

²⁷⁰ Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017, rozdílné stanovisko soudce Ranzioniho.

²⁷¹ MACH, Ondřej. *Dopad „trans novely“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb. Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 22.*

to pro transsexuály znamená, že budou muset podstoupit taková vyšetření, která by díky sterilizaci již absolvovat nemuseli.

Paradox biologického rodiče se však netýká pouze transsexuálů FtM. ObčZ v případě otcovství uvádí, že otcem je muž. Pouze v případě, kdy je podle první domněnky otcovství otcem dítěte manžel matky, by ke změně textu ObčZ dojít nemuselo.²⁷² Tato domněnka však bude trvat pouze do chvíle, než dojde k případnému prolomení definice manželství, tedy že *manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy*.²⁷³ V české společnosti je v současnosti velmi diskutovaným tématem právě tzv. manželství pro všechny, tedy manželství dvou lidí bez ohledu na jejich pohlaví.

I v případě otcovství by tedy mohlo dojít k právnímu paradoxu, kdy by biologickým otcem byla žena. Na tyto paradoxy není prozatím ObčZ připraven. Existuje jednoduchá možnost, kdy by pojem *žena* či *muž* byly nahrazeny například pojmem *člověk*. S největší pravděpodobností by tak nové znění ustanovení § 755 ObčZ mohlo znít takto: Matkou dítěte je fyzická osoba, která dítě porodila. Stejně tak by muselo dojít ke změně matričních dokumentů. Právě u matričních dokumentů by se nejspíše pojmy otec a matka nahradily pojmy rodič č. 1 a rodič č. 2. Nejvíce absurdní situace by nastala, pokud by matkou dítěte byl transsexuální muž²⁷⁴ a otcem dítěte transsexuální žena²⁷⁵.

Lze dokonce předpokládat, že v případě vzniku výše uvedených právních, ale i sociálních paradoxů týkajících se mateřství a otcovství dojde ke stížnostem především u Ústavního soudu ČR ve smyslu porušení práva na rodinný život a práva na rodičovství dle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 Listiny.²⁷⁶

6.2.1.3 Tělesná integrita

Současná právní úprava dle znění rozsudku páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii ze dne 6. dubna 2017 významně zasahuje do lidské integrity. V současnosti lze na základě uvedeného chápat současné znění právní

²⁷² § 776 a násl. ObčZ

²⁷³ § 656 odst. 1 ObčZ

²⁷⁴ Transsexuál FtM.

²⁷⁵ Transsexuál MtF.

²⁷⁶ MACH, Ondřej. *Dopad „trans novelty“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb. Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 23, 24.*

úpravy institutu změny pohlaví jako invazivní a nepřiměřeně zasahující do tělesné integrity transsexuálů. ESLP přímo uvedl, že *podmínění úřední změny pohlaví provedením chirurgického zákroku, či jiné léčby, s vysokou pravděpodobností sterility znamená podmínit výkon práva na respektování soukromého života zaručeného článkem 8 Úmluvy vzdáním se výkonu práva na respektování tělesné integrity, které je zaručeno jak článkem 8, tak článkem 3 Úmluvy, který upravuje zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení.*²⁷⁷ Takové tvrzení ESLP lze hodnotit jako velmi tvrdé. ObčZ a ZSZS nedovolují zásah do integrity transsexuálů, pokud k tomu nedají souhlas, a samotný chirurgický zákrok musí být pacientovi, transsexuálovi, srozumitelně vysvětlen.²⁷⁸

Tvrdość výše uvedeného prohlášení ESLP v podstatě popírá etiku prováděných zákroků transsexuálům. Veškeré zákroky jsou prováděny pod plnou anestezií, k nehumánnímu zacházení s lidmi nedochází, a dokonce je transsexuálům poskytována lékařská péče mimo pokoje s jinými pacienty původního či požadovaného pohlaví.²⁷⁹ Tato izolace má původ v tom, aby se transsexuálové nedostávali do nepříjemných situací ve smyslu zásahu do jejich soukromí. Takovým zásahem do soukromí by mohl být například i dotaz na samotnou změnu pohlaví nebo pro transsexuály již tolika nepříjemnou záměnu pohlaví ze strany ostatních pacientů nebo i zdravotnického personálu. Lze tedy opětovně tvrdit, že ESLP ve svém rozhodnutí zcela ignoroval lékařský pohled na celou problematiku transsexuálů.

6.2.1.4 Věková hranice

ObčZ stanovuje zletilost na 18. rok života člověka.²⁸⁰ S dovršením této věkové hranice je rovněž spojována možnost transsexuálů předstoupit před odbornou komisí a pokud ta se vyjádří kladným stanoviskem k žádosti změny pohlaví, tak žádající transsexuál může podstoupit chirurgický zákrok, během kterého dojde ke znemožnění reprodukční funkce pohlavních orgánů vedoucí k úřední změně pohlaví.²⁸¹ ZSZS neumožňuje podstoupení tohoto typu

²⁷⁷ VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 1. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁷⁸ § 93, § 94 ObčZ, § 21 ZSZS

²⁷⁹ Poznatek vyplývající z osobních rozhovorů s MUDr. Hankou Fífkovou.

²⁸⁰ § 30 odst. 1 ObčZ

²⁸¹ § 21 odst. 3

chirurgického zákroku lidem, kterým byla přiznána plná svéprávnost před dosažením věku 18 let.²⁸²

Jak již bylo uvedeno výše v této kapitole, tak novela ObčZ počítá se snížením věkové hranice potřebné pro změnu pohlaví z 18 na 12 let. Důvodem je skutečnost, že již nebude třeba chirurgických zákroků, ale postačí prohlášení podložené lékařskou zprávou od lékaře z oboru sexuologie. *Z praxe vyplývá, že je vhodné po diagnóze poruchy pohlavní identity začít s hormonální léčbou co nejdříve, a to nejlépe před začátkem puberty.*²⁸³ Zároveň případná novela počítá s nutností souhlasu zákonného zástupce u nezletilých ve věku od 12 do 15 let. Tato podmínka přímo vyplývá z ustanovení § 32 ObčZ. Důvodová zpráva oprávněně předvídá skutečnost, že *schopnost komplexně posoudit dopady úřední změny pohlaví nelze obecně u osob mladších 15 let předpokládat.*²⁸⁴

Takovou změnu ObčZ ve vztahu snížení věkové hranice pro případně započetí hormonální a jiné léčby spojené se změnou pohlaví lze vnímat jako přínosnou. I lékaři se shodují na tom, že hormonální léčbu je vhodné zahájit ještě před začátkem puberty, je-li to možné.²⁸⁵ Dětem s diagnózou transsexuality bude navíc umožněn život v jejich požadované roli již v brzkém věku a nebudou muset potřebné úkony činit až ve věku pozdějším. Navíc se lze domnívat, že podobný postup je přínosný i z pohledu jejich psychologické pohody. Navíc děti si svou případnou odlišnost uvědomují již v průběhu rané fáze dětství a chtějí se zařadit k jednomu či druhému pohlaví.²⁸⁶ Nicméně chirurgické zákroky spojené se změnou pohlaví by měly být prováděny až po dosažení věku 18 let, jak stanovuje současná právní úprava. Podkladem pro toto tvrzení je především nevratnost takových chirurgických zákroků.

²⁸² Srov. § 30 odst. 2 ObčZ, § 21 ZSZS.

²⁸³ VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. *Zákony pro lidi – Monitor změn* [online], str. 27. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 27.

²⁸⁵ MACH, Ondřej. *Dopad „trans novely“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb. Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 27.*

²⁸⁶ FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, str. 16.

6.2.1.5 § 3020a jako nové ustanovení ObčZ

Novela ObčZ počítá se začleněním nového ustanovení. Toto ustanovení uvádí, že *nelze-li případ člověka, jehož pohlaví bylo změněno, posoudit podle výslovného ustanovení právního předpisu, posoudí se podle ustanovení, které by se použilo před změnou pohlaví.*²⁸⁷ Znění tohoto připravovaného ustanovení je nejednoznačné. Jeho výklad pouze osvětluje Důvodová zpráva. Právě ta uvádí jeho důležitost, která je z textu připravovaného znění ustanovení § 3020a ObčZ pro běžného adresáta nejednoznačná.

Citované ustanovení § 3020a ObčZ má umožnit transsexuálům možnost konat nebo získat určitá práva v právních vztazích v různých právních odvětvích i po změně pohlaví. Příkladem může být možnost čerpat mateřskou dovolenou i transsexuálovi FtM nebo možnost popírat otcovství k dítěti u transsexuálu MtF. Zajímavý je fakt, že Důvodová zpráva u ustanovení § 3020a ObčZ přímo také počítá s možností, že by transsexuál FtM mohl naplnit skutkovou podstatu trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou.^{288,289} Byť se může zdát, že toto ustanovení počítá s případnými paradoxy, které byly nastíněny v podkapitole 6.2.1.2 Matka nebo otec?, tak tomu skutečně není. Uvedené ustanovení totiž nepočítá s úpravou definic pojmů obsažených v ObčZ a neřeší tak komplexně případné paradoxy vzniklé nejenom v občanském právu, ale také při správním řízení, ve kterém je vyhotovován rodný list. Neurčuje totiž, že by byl případně muž, tedy transsexuál FtM, zapsán jako biologická matka a žena, tedy transsexuál MtF, jako biologický otec.

Dále nelze přehlédnout již výše deklarovanou nejednoznačnost ustanovení § 3020a ObčZ. ObčZ je co do svého významu velmi důležitým právním předpisem v právním řádu České republiky, který by měl, co do své povahy, předcházet podobným neurčitě znějícím ustanovením. Adresát právní normy není schopen z takového zákonného znění pochopit, na jaké právní vztahy dané ustanovení dopadá. Samozřejmě nelze popírat potřebnost takového ustanovení v ObčZ,

²⁸⁷ Znění návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve vztahu ke změně právní úpravy změny pohlaví (součástí Důvodové zprávy ke změně právní úpravy změny pohlaví. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>).

²⁸⁸ Uvedeno v ustanovení § 142 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸⁹ VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 28. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

především s ohledem na připravované legislativní změny. Proto je přímo nutné znění tohoto ustanovení uvést do formy pro adresáta srozumitelnější a určitější. Tyto podmínky je nutné naplnit i z toho důvodu, že připravované ustanovení § 3020a ObčZ obsahuje retroaktivní prvky.²⁹⁰

6.2.2 Předpokládané změny v ostatních právních odvětvích

Pohlaví a jeho binární chápání ve smyslu muže a ženy nezasahuje pouze otázky soukromoprávní. Stejně tak postupy vedoucí ke změně pohlaví nejsou pouze občanskoprávním institutem, ale také se dotýká otázek veřejnoprávních. Příkladem právního předpisu z veřejného práva je matriční zákon, který by v případě přijetí popisovaných změn byl změněn též.²⁹¹ Dalším, a velmi podstatným příkladem, je ZSZS.

6.2.2.1 Matriční zákon

Nové znění ustanovení § 29 ObčZ má stanovit, že *pohlaví lze změnit osobním prohlášením, z čehož vyplývá, že dnem změny pohlaví je den prohlášení.*²⁹² Tato skutečnost bude mít dopad i na dosud uplatňovaná neutrální jména a příjmení. Z textu Důvodové zprávy totiž vyplývá, že díky zjednodušení celého medicinského procesu bude právní úprava doposud obsažená v ustanovení § 72 odst. 5 matričního zákona zcela zbytečná. *Pro možnost změny jména a příjmení bude nově relevantní, zda již došlo ke změně pohlaví, tedy zda již bylo řádně učiněno prohlášení dle navrhovaného § 17a matričního zákona.*²⁹³ Neutrální jméno je totiž úzce spjato se současnými medicinskými postupy, a je tedy zcela nelogické, aby český právní řád upravoval neutrální jméno a příjmení, pokud bude vládní návrh právní úpravy přijat v současném a nepozměněném znění. Důvodem, proč se prohlášení činí před matričním úřadem, je podstata změny pohlaví, kterou je

²⁹⁰ MACH, Ondřej. *Dopad „trans novelty“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb.* Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, str. 28.

²⁹¹ Znění návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve vztahu ke změně právní úpravy změny pohlaví (součástí Důvodové zprávy ke změně právní úpravy změny pohlaví. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁹² VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví.* Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 29. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

²⁹³ Tamtéž str. 29. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

dosažení změny evidovaného údaje. To ovšem dokládá i samotný historický vývoj judikatury ESLP.²⁹⁴ Jediným okamžikem, kdy nebude postrádat ustanovení § 72 odst. 5 matričního zákona smysl, je, že zákonodárce zakotví obligatorní povinnost Real Life Testu například po vzoru Německa.²⁹⁵

6.2.2.2 Zákon o specifických zdravotních službách

I ZSZS spadá co do své povahy mimo občanské právo, tedy do práva veřejného, stejně jako matriční zákon. ZSZS v současnosti upravuje změnu pohlaví z medicínského hlediska, resp. zdravotnického práva.²⁹⁶ ZSZS požaduje jako podmínku ke změně pohlaví znemožnění reprodukční funkce. Tato podmínka by přijetím vládního návrhu byla překonána. Došlo by tedy k takové úpravě příslušných ustanovení ZSZS, ze kterých by vyplývala dobrovolnost podstoupení takového zákroku. Rovněž by došlo ke zrušení podmínky předstoupení před odbornou komisí. S ohledem na prováděné zákroky lze předpokládat, že dojde k takové právní úpravě, která bude například stanovovat etickou komisi, která pouze transsexuálům vysvětlí případné pozitivní i negativní dopady příslušných chirurgických zákroků. Vysvětlení negativních i pozitivních dopadů lékařských zákroků je odbornou komisí vysvětlován i v současnosti.²⁹⁷ Nicméně Důvodová zpráva k provedení popisovaných legislativních změn bohužel o tomto kroku mlčí. I proto lze tvrdit, že nejenom ESLP, ale také český vládní návrh opomíná odbornou lékařskou společnost. V celé Důvodově zprávě ke změně právní úpravy změny pohlaví zcela chybí vyjádření předních českých sexuologů a psychiatrů, kteří se oblastí změny pohlaví zabývají.

6.2.3 Případ T. H.

Česká judikatura není na rozhodnutí o právních otázkách týkajících se transsexuálů příliš bohatá. Nicméně několik málo rozhodnutí v prostředí české justice nalézt lze. Jedním z takových případů je právě případ paní T. H.

²⁹⁴ Přehledný vývoj judikatury ESLP dokládá například článek: DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského osudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), strany 39 – 47. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7>.

²⁹⁵ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 341.

²⁹⁶ Tamtéž, str. 344.

²⁹⁷ Poznatek vyplývající z rozhovoru s MUDr. Hankou Fifkovou.

V současnosti se u Ústavního soudu ČR nalézá případ, ve kterém stěžovatelka T. H. namítá porušení svých základních práv a svobod ve smyslu nepřijetí právní úpravy do českého právního řádu po vzoru rozsudku páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii. Konkrétně se jedná o návrh na zrušení § 29 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 21 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, a ustanovení § 13 odst. 3 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve slovech „u žen zvýšené o 50“ a proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 199/2018-37 ze dne 30. 5. 2019, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 3 A 153/2017-35 ze dne 14. 5. 2018 a postupu Ministerstva vnitra spočívajícímu v nezapsání rodného čísla stěžovatelky v neutrálním nebo ženském tvaru.²⁹⁸ Případ stěžovatelky T. H., sp. zn. II. ÚS 2460/19, je již její druhou ústavní stížností ve věci T. H. Právě ústavní stížnosti, a na to navazující rozhodnutí obecných soudů, paní T. H. jsou předmětem právního zkoumání této podkapitoly.

6.2.3.1 Ústavní stížnost z roku 2016

Stěžovatelka T. H. se již v minulosti u Ústavního soudu ČR domáhala zrušení rodného čísla u žen navýšené o 50 a stejně tak zrušení sterilizace jako podmínky ke změně pohlaví obsažené v ustanovení § 29 odst. 1 ObčZ. V minulosti s tímto požadavkem u Ústavního soudu ČR neuspěla. Důvodem odmítnutí ústavní stížnosti bylo, že stěžovatelka především nevyčerpala veškeré řádné opravné prostředky a Ústavní soud ČR neshledal, že by tento stěžovatelkou domnělý zásah do jejích základních lidských práv a svobod podstatě přesahoval vlastní zájmy stěžovatelky.²⁹⁹ Stěžovatelka především ale nebyla transsexuálem, nýbrž osobou, která se nechce identifikovat mužským ani ženským pohlavím. Pouze v případech nutnosti upřednostňuje pohlaví ženské. Stěžovatelka se narodila jako muž.³⁰⁰

Byť se stěžovatelka neidentifikovala ani před Ústavním soudem ČR jako transsexuál, požadovala zrušení právní úpravy týkající se právě transsexuálů. Zajímavostí tohoto případu je, že Ústavní soud ČR tuto skutečnost v odmítajícím

²⁹⁸ Usnesení ÚS ze dne 11. února 2020, sp. zn. II. ÚS 2460/19.

²⁹⁹ Nutno zmínit, že původní stížnost paní T. H. byla podána před rozhodnutím ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii ze dne 6. dubna 2017. Ústavní soud ČR rozhodl svým usnesením, sp. zn. 3376/16 dne 15. listopadu 2016.

³⁰⁰ Usnesení ÚS ČR ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 3376/16.

usnesení nijak nezdůraznil. Podstatou odmítnutí ústavní stížnosti bylo její předčasné podání. Stěžovatelka podávala ústavní stížnosti proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ČR, které stěžovatelce odmítalo *změnit její rodné číslo, aniž doloží lékařskou zprávu o dokončení změny pohlaví; bez tohoto lékařského osvědčení není dle účastníka řízení, vůči němuž podání směřuje, podle stávající právní úpravy možno správní řízení o změně, resp. o přidělení nového rodného čísla, zahájit.*³⁰¹

6.2.3.2 Dovolání k Nejvyššímu správnímu soudu

Stěžovatelka T. H. byla v unesení ÚS ČR, sp. zn. III ÚS 3376/16 ze dne 15. listopadu 2016 poučena o postupu obrany svých práv. Ústavní soud ČR se vyslovil tak, že *odmítnutí ústavní stížnosti nehrozí ve vztahu ke stěžovatelce denegationis iustitiae, neboť v případě, že se stěžovatelka nedomůže efektivní ochrany svých práv v řízení před správními soudy, bude jí případně k dispozici nová ústavní stížnost, ve které bude moci uplatnit veškeré námitky obsažené v jejím nynějším podání.*³⁰²

Po odmítnutí výše citované ústavní stížnosti se v rámci správního soudnictví paní T. H. domáhala ochrany svých veřejných subjektivních práv dle ustanovení § 82 SŘS u Městského soudu v Praze. Ten však její žalobu směřovanou proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ČR ze dne 24. srpna 2017, č. j. MV-67355-51/SC-2012 zamítl jako nedůvodnou.³⁰³ Již tuto žalobu paní T. H. rozšířila o poukázání na ignoraci rozsudku páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii. Nicméně Městský soud v Praze nemohl rozhodnout jinak, než podle aktuálně platného českého práva, které stanovovalo, a doposud stanovuje, podmínky pro změnu pohlaví ve smyslu nutnosti podstoupení hormonální léčby a příslušných chirurgických zákroků, jak je popisuje ustanovení § 21 a násl. ZSZS.

Paní T. H. se však s rozhodnutím Městského soudu v Praze odmítala smířit a podala kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu ČR dle ustanovení § 102 a násl. SŘS. Co je zajímavé, že Nejvyšší správní soud ČR jako jediný, z celkem tří dotčených soudů, označil paní T. H. za žalobce, nikoli za žalobkyni. Městský soud v Praze i Ústavní soud vždy T. H. označovaly jako žalobkyni a jiné, než ženské

³⁰¹ Usnesení ÚS ČR ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 3376/16, bod 3.

³⁰² Usnesení ÚS ČR ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. III ÚS 3376/16, bod 14.

³⁰³ Rozsudek Městského soudu v Praze, č. j. 3 A 153/2017-35 ze dne 14. května 2018.

oslovení, nepoužily.³⁰⁴ Nejvyšší správní soud ČR uvedl, že současná česká právní úprava změny pohlaví *je přiměřená a drží se v mezích toho, co po takovém jedinci, tedy transsexuálovy, lze v dnešních poměrech české společnosti spravedlivě požadovat, a to i při vědomí, že si svůj stav sám nevybral, nýbrž mu jej zvolil „osud“*.³⁰⁵ Nicméně Nejvyšší správní soud ČR též ve svém rozsudku uvedl, že nevyklučuje změnu pohledu české společnosti a pojetí právního pohlaví v běhu času, stejně jako tomu bylo například u homosexuality, náboženství či postavení a práv žen.³⁰⁶ Při hodnocení svých závěrů Nejvyšší správní soud ČR poukázal také na biologické chápání pohlaví, které nelze chápat zcela binárně, a to z důvodů *nejrůznějších anomálií, které se vyskytují na úrovni chromozomální, hormonální či ve vzhledu a funkci určitých orgánů těla, stejně jako ohledně psychického vztahu jednotlivce ke svým navenek patrným pohlavně relevantním fyzickým znakům*.³⁰⁷

Nicméně Nejvyšší správní soud ČR nemohl rozhodnout ve prospěch paní T. H., protože subjektivní pojetí sociálního pohlaví se v českém prostředí doposud neprosadilo. Na základě prostoru pro uvážení daného ESLP členským státům v jeho rozhodnutí ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii ve smyslu složitých morálních a etických otázek a na základě prostředí české společnosti³⁰⁸ rozhodl Nejvyšší správní soud ČR v neprospěch paní T. H. a kasační stížnost zamítl jako nedůvodnou.

6.2.3.3 Ústavní stížnost z roku 2019

Paní T. H. se na základě zamítnutí své kasační stížností rozsudkem Nejvyššího správního soudu ČR, sp. zn. 2 As 199/2018-37 ze dne 30. května 2019 rozhodla podat ústavní stížnost. Využila tak prostoru, který jí Ústavní soud ČR poskytl již v zamítavém usnesení, tedy že pokud stěžovatelka T. H. *nenalezne efektivní ochranu svých práv v řízení před správními soudy, bude jí případně k dispozici nová ústavní stížnost a bude moci užít veškeré námitky, které uplatňovala již v první ústavní stížnosti*.³⁰⁹

³⁰⁴ Srov. rozsudek NSS ČR, sp. zn. 2 As 199/2018 ze dne 30. května 2019, rozsudek Městského soudu v Praze, č. j. 3 A 153/2017-35 ze dne 14. května 2018, usnesení ÚS ČR, sp. zn. III ÚS 3376/16, ze dne 15. listopadu 2016 a usnesení ÚS, sp. zn. II. ÚS 2460/19 ze dne 11. února 2020.

³⁰⁵ Rozsudek NSS ČR ze dne 30. května 2019, sp. zn. 2 As 199/2018, bod 92.

³⁰⁶ Rozsudek NSS ČR ze dne 30. května 2019, sp. zn. 2 As 199/2018, bod 91.

³⁰⁷ Rozsudek NSS ČR ze dne 30. května 2019, sp. zn. 2 As 199/2018, bod 56.

³⁰⁸ Rozsudek NSS ČR ze dne 30. května 2019, sp. zn. 2 As 199/2018, bod 72.

³⁰⁹ Usnesení ÚS ČR ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. III. ÚS 3376/16, bod 14.

Přesně tak, jak Ústavní soud avizoval již v prvním zamítavém usnesení, tak druhá ústavní stížnost paní T. H. byla postoupena k rozhodnutí v plénu Ústavního soudu ČR.³¹⁰ K postoupení plénu došlo dne 11. února 2020. Aktuálně se tedy ústavní stížnost paní T. H. u Ústavního soudu ČR řeší více jak rok.

Ústavní soud ČR je nyní tedy postaven před rozhodování o velmi citlivém společenském tématu. Bez ohledu na přiznání porušení práv ze strany České republiky, která doposud nezpracovala změny dle rozsudku páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii, bude rozhodnutí Ústavního soudu ČR velmi diskutovaným rozhodnutím. V tomto případě nejde totiž zdaleka o „pouhý“ výklad základních lidských práv a svobod, ale stejně jako v případě nálezů týkajících se Lisabonské smlouvy i zde rozhodne Ústavní soud ČR o směřování legislativy v konkrétní právní oblasti na mnoho let. Nicméně není vyloučeno, aby v případě, že Ústavní soud rozhodne v neprospěch paní T. H., došlo i ke stížnosti k ESLP. Na celém případě je zajímavá také skutečnost, že paní T. H. v době podání žaloby k Městskému soudu v Praze nebyla českou občankou, resp. občanem České republiky.³¹¹ Švýcarský právní řád na rozdíl od České republiky sice nepožaduje chirurgické zákroky, ale hormonální léčba je vyžadována stále, a to od roku 2017.³¹² To je jistě důvod, proč stěžovatelka T. H. odmítá podstoupit léčbu a následnou změnu pohlaví ve Švýcarsku a spíše se snaží přinutit Českou republiku ke změně legislativy.

6.3 Navrhované řešení změny právní úpravy změny pohlaví v České republice

Na základě výše uvedených faktů nelze přehlédnout, že Česká republika by se v případě přijetí vládního návrhu tak, jak je popisován v předchozích podkapitolách, přidala ke státům s nejliberálnější právní úpravou. Právě odstranění podmínky podstoupit hormonální léčbu je chápáno jako nejliberálnější pojetí právní úpravy změny pohlaví.³¹³ Nicméně s odkazem na tvrzení Nejvyššího správního soudu ČR, který obsáhl ve svém odůvodnění zamítacího rozsudku, sp. zn. 2 As

³¹⁰ Srov. usnesení ÚS ČR, sp. zn. III. ÚS 3376/16, ze dne 15. listopadu 2016, bod 15. a usnesení ÚS ČR, sp. zn. II. 2460/19 ze dne 11. února 2020, bod 12.

³¹¹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14. května 2018, č. j. 3 A 153/2017-35.

³¹² VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. *Zákony pro lidi – Monitor změn* [online], str. 18. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

³¹³ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, srov. str. 340 a str. 341.

199/2018-37 ze dne 30. května 2019, lze vytvořit právní domněnku, že taková radikální změna právní úpravy není v českých podmínkách v současné době vhodná.

Aktuální znění právní úpravy změny pohlaví v ObčZ je stejné již od jeho účinnosti dne 1. ledna 2014. Ještě před samotným nabytím účinnosti však bylo příslušené ustanovení § 29 ObčZ komentováno jako nešťastné. Především za to mohl slovní obrat *přeměna pohlavních orgánů*. *Ten však byl do znění ObčZ přidán až v samotném legislativním procesu.*³¹⁴ V praxi je však od této podmínky upouštěno, což stanovuje i právní úprava obsažená v ZSZS. Ta je pro okamžik změny pohlaví rozhodná.

6.3.1 Pojetí změny pohlaví v Německu jako možný zdroj inspirace

Na základě skutečností uvedených v předchozích podkapitolách, především pak v podkapitole 6.2.1 Předpokládané změny v občanském právu a 6.2.2 Předpokládané změny v ostatních právních odvětvích, je zřejmé že se vládní návrh snaží o radikální změnu dosavadní právní úpravy institutu změny pohlaví. Vládní návrh v podstatě vůbec neuvažuje o tom, že by zvolil jinou, ne tolik liberální, cestu. Inspiruje se tak v právních řádech Rakouska, Německa, Moldávie, Nizozemska, Portugalska, Velké Británie či Argentiny.³¹⁵ Ovšem u právní úpravy změny pohlaví v Německu je vhodné se pozastavit.

Na rozdíl od většiny velmi liberálních států německá právní úprava požaduje tzv. Real Life Test v trvání tří let. Tato doba tří let má být zárukou toho, že transsexuál již nebude toužit po změně zpět na původní pohlaví. Tato právní úprava existuje v Německu již od roku 2011. Tehdy byla rozhodnutím Spolkového ústavního soudu ze dne 11. ledna 2011, sp. zn. 1 BvR 3295/07 zrušena podmínka podstoupení chirurgických zákroků jako podklad pro úřední změnu pohlaví. Dříve také Spolkový ústavní soud zrušil věkovou hranici pro změnu pohlaví, která činila až do roku 1982 věk 25 let. Obecně lze rozhodovací praxi Spolkového ústavního soudu charakterizovat jako liberální a nakloněnou transsexuálům již od 80. let

³¹⁴ Tamtéž, str. 343.

³¹⁵ Srov. VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 18. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IORNAZWJBP8S> a MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 341.

20. století.³¹⁶ Právě z německé právní úpravy, která je České republice blízká i svou polohou a skutečností, že v rozhodnutích Spolkového ústavního soudu často hledá inspiraci i sám Ústavní soud ČR, by bylo vhodné se inspirovat.

6.3.2 Návrh možných legislativních změn

6.3.2.1 Právní zakotvení Real Life Testu

Německo jako podmínku pro změnu pohlaví vyžaduje tzv. Real Life Testu v době trvání tří let. Velká Británie ve svém právním řádu stanovuje dobu trvání Real Life Testu na dobu dvou let.³¹⁷ Současný vládní návrh však nechává provedení Real Life Testu na lékařích a společně má s Velkou Británií a Německem tedy pouze možnost provést změnu pohlaví na základě prohlášení provedeného před příslušným správním úřadem. K prohlášení se pak přikládá také lékařská zpráva, která potvrzuje diagnózu transsexualismu.³¹⁸ Z výše uvedeného lze tedy českým legislativcům doporučit, aby zakotvili podmínku Real Life Testu do právního řádu. Tím se miní přesné vymezení času, po který musí transsexuál žít jako člověk opačného pohlaví, tedy pohlaví, které je v souladu s jeho pohlavní identitou. Odkaz ve smyslu současné právní úpravy, která stanovuje povinnost transsexuálům *prokázat schopnost žít trvale jako osoba opačného pohlaví*³¹⁹, by byla ve vztahu k připravovaným legislativním změnám v právním řádu ČR nedostatečná. Nedostatek je spatřován právě především s nestanovením doby trvání Real Life Testu. Bohužel, jak je zmíněno již výše, tak ani vládní návrh se stanovením zákonem požadované doby trvání Real Life Testu nepočítá.

6.3.2.2 Třetí pohlaví jako možnost pro nebinární lidi

Vedle této možnosti by se mohl český zákonodárce inspirovat také další variantou, která je v Německu dána ve smyslu tzv. třetího pohlaví. Třetí pohlaví je v německém právním řádu zakotveno pro potřeby tzv. nebinárních lidí, kteří se neidentifikují k mužskému ani k ženskému pohlaví. Dále tak německý

³¹⁶ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, srov. str. 341.

³¹⁷ Tamtéž, str. 342.

³¹⁸ Srov. MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, str. 341, 342 a VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. Zákony pro lidi – Monitor změn [online], str. 26. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

³¹⁹ § 21 odst. 2 písm. a) ZSZS

zákonodárce vyřešil *situaci dětí, které se narodí s oboupohlavními znaky, a není tak zřejmé, k jakému pohlaví by měly být přiřazeny*.³²⁰ Matriční úřad tehdy neprovede zápis pohlaví. Je ponecháno na daném dítěti, jak se následně vyjeví jeho biologická a psychologická pohlavní identifikace. Dítě samo si pak v pozdějším věku zvolí pohlaví, se kterým se identifikuje. Je logické, že v prostředí českého práva by bylo zapotřebí ošetřit tuto skutečnost také u rodných čísel, jejichž podoba je odvislá od pohlaví narozeného dítěte.³²¹

Samozřejmě by taková právní úprava znamenala změnu mnoha právních předpisů, kdy příkladem takového právního předpisu je matriční zákon a zákon o evidenci obyvatel. Matriční zákon stanovuje, že rodný list dítěte obsahuje rodné číslo. Nejjednodušší cestou, jak změnit rodná čísla všech fyzických osob, je zrušení podmínky zvýšení o 50 u druhého dvojčíslí rodného čísla u žen, jak určuje ustanovení § 13 odst. 3 zákona o evidenci obyvatel. Tím by byla vyřešena také komplikace výše uvedeného případu řešeného Ústavním soudem ČR paní T. H.³²²

Výše uvedené návrhy samozřejmě potřebují řádné zapracování do legislativního systému České republiky. Je logické, že pokud nedojde ke zcela jinému pojetí a jasnému odlišení transsexuality a jiných poruch tohoto psychiatricko-sexuálního spektra, nebude možné současnou českou právní úpravu ponechat. Avšak jsou to především lékaři, které je třeba v těchto otázkách vyslechnout a na základě jejich poznatků postupovat i v právním směru. Dále je třeba brát také v úvahu argumentaci Nejvyššího správního soudu ČR v jeho rozsudku ze dne 30. května 2019, sp. zn. 2 As 199/2018-37. Právě v reflexi argumentace Nejvyššího správního soudu ČR jsou navrženy případné změny právního řádu, které jsou v této podkapitole nastíněny. Ovšem největším vodítkem nejenom pro české zákonodárce, ale pro českou společnost jako takovou, bude očekávané rozhodnutí Ústavního soudu ČR ve věci paní T. H.

³²⁰ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, srov. str. 342.

³²¹ Tento postup je obligatorně stanoven v ustanovení § 14 odst. 1 písm. c) matričního zákona a § 13 odst. 3 zákona o evidenci obyvatel.

³²² Usnesení ÚS ČR ze dne 11. února 2020, sp. zn. II. 2460/19.

Závěr

Změna pohlaví je bezesporu fenoménem současné doby. O změně pohlaví vedou diskuze nejrůznější generace. Několik desítek států po celém světě vnímá změnu pohlaví jako skutečnost, pro kterou není třeba žádné léčby a stačí mít tzv. pocit být někým jiným. Jedním z příkladů jsou Spojené státy americké, které v podstatě nemají na změnu pohlaví právní regulaci. Jak popisuje Walt Heyer ve své knize *Odvrácená tvář transgenderu*, tak právě v USA kvůli nedostatečné době zkoumání psychických problémů lidí dochází v podstatě k hazardu se životy a zdravím transsexuálů. Mnohé zákroky lze totiž v USA podstoupit bez žádné léčby a bez předstoupení před jakoukoli etickou komisí.

V úvodu své diplomové práce jsem si stanovil základní otázky, ke kterým jsem chtěl během svého zkoumání a bádání nalézt odpovědi. Dospěl jsem tedy k těmto závěrům:

- a) Změna pohlaví, stejně jako mnoho jiných občanskoprávních institutů, není pouze otázkou soukromého práva, ale zasahuje do mnoha oblastí veřejného práva. Jedním z příkladů je změna rodného čísla, jména a příjmení.
- b) Ohledně závěrů k tzv. invazivitě současné české právní úpravy do lidské integrity existuje více názorů. Je i na samotném vnímání člověka, jak současnou právní úpravu chápe. Jsou transsexuálové, kteří právní úpravu respektují a skutečně chtějí změnu pohlaví a s tím související chirurgické zákroky podstoupit. Vedle toho je další skupina transsexuálů, ale i například nebinárních osob, kteří současnou právní úpravu chápou jako nepřiměřeně invazivní a snaží se o změnu české legislativy na základě závěrů ESLP vyjádřených v jeho rozhodnutí ve věci *A. P., Garçon a Nicot proti Francii* ze dne 6. dubna 2017.
- c) K otázce přiměřenosti a rozumnosti případné změny právní úpravy, co do otázek změn pohlaví, dle rozhodnutí ESLP ve věci *A. P., Garçon a Nicot proti Francii* ze dne 6. dubna 2017 lze argumentovat rozsudkem Nejvyššího správního soudu ČR. Tedy že přímá odpověď zatím neexistuje, ale s ohledem na českou společnost je lepší s podobnou změnou právní úpravy institutu změny pohlaví počkat a prozatím navrhnout možnost tzv. třetího pohlaví po vzoru Německa. Zásadní

odpověď na případnou změnu úpravy může v současné době podat pouze Ústavní soud ČR.

- d) V prostředí Evropy, nikoli Evropské Unie, nepanuje jednotnost, co do právní úpravy institutu změny pohlaví. Jak vyplývá přímo z textu mé diplomové práce, tak je tu například Maďarsko, které změnu pohlaví přímo zakázalo. Domnívám se, že ESLP měl v těchto otázkách postupovat mnohem opatrněji a spíše donutit veškeré státy Rady Evropy k tomu, aby právní úpravu změny pohlaví vůbec přijali, a to trvale. V současné době můžeme tak v Evropě najít státy, které vyžadují pouze prohlášení a například lékařskou zprávu, která potvrzuje transsexualismus u daného člověka, ale také tu jsou státy, jejichž právní úprava změny pohlaví je zcela nedostačující nebo zcela absentuje. Příklady takových států jsou právě Slovenská a Maďarská republika, jejichž právní řády byly hlavním předmětem komparace s českou právní úpravou.

Ve své diplomové práci jsem se nesnažil popírat rozhodnutí ESLP ze dne 6. dubna 2017, které dává například i lidem, kteří ze zdravotních důvodů nemohou podstoupit chirurgické zákroky související se změnou pohlaví, možnost své pohlaví změnit a žít tak podle svého přání ve své vytoužené roli. Mým hlavním cílem bylo popsat nejenom české společenské hodnoty, ale i odvrácenou tvář případné změny právní úpravy institutu změny pohlaví po vzoru ústavní stížnosti paní T. H. Zároveň jsem chtěl nastínit neodlišování transsexualismu a nebinárnosti. Tyto dva pojmy v posledních několika letech splývají v synonyma, přičemž se ale jedná o zcela rozdílné poruchy pohlavní identity. Právě před negativními dopady neuvážené právní úpravy a příliš vstřícnou legislativou v otázkách změny pohlaví varoval již výše zmíněný Walt Heyer v březnu 2020 Poslaneckou sněmovnu Parlamentu ČR. Walt Heyer je muž, který před více jak 25 lety prošel tzv. detranzicí, tedy návrat k původnímu pohlaví. Stalo se tak právě díky neuvážené právní úpravě v USA, která stanovuje pouze podmínku prohlášení a lékařského potvrzení o diagnóze transsexuality. Ani tzv. Real Life Test není v USA právně zakotven.

Své poznatky jsem se snažil hodnotit co nejobektivněji a zároveň nastínit přímé porušování práv transsexuálů v jiných zemích, které bohužel nejsou předmětem tak vášnivých a hlasitých společenských diskuzí.

Resumé

This diploma thesis analyzes in detail the institute of gender reassignment from the point of view of Czech civil law. Its main goal is to present gender reassignment as a part of the Czech legal system and to outline that law and medicine are not completely independent fields. At least in some of the medical matters.

In order to achieve the above mentioned goal, this diploma thesis discusses the issues of discrimination against transsexuals in terms of the condition of undergoing surgery and hormonal treatment leading to gender reassignment. Answering these questions is crucial for further direction and possible adopted changes to the Czech legal system of the institute of gender reassignment.

In addition to the medical concept and the Czech legislation on gender reassignment, this diploma thesis also includes a comparison with selected states of the Council of Europe. The reason for choosing the Slovak and Hungarian republics is that these states fight the rights of transsexuals and, by their legislation, puts them on the margins of society. In addition, the diploma thesis also incorporates the legal regulations of other states of the Council of Europe. These are states that have in the opposite, very liberal legislation. Inspiration by The Federal Republic of Germany was primarily responsible for proposing possible liberalization steps for Czech legislators.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

1) Monografie

BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-383-0, 70 stran.

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. 2., aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3, 436 stran.

FIFKOVÁ, Hana a kol. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1696-1, 216 stran.

HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník. 3. rozšířené vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009. [online]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfpw64zrguxgy2ltoruw4yk7ozsxezlnzqq>.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo: obecná část. 9. vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2016. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-624-1, 599 stran.

WEISS, Petr. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2492-8, 744 stran.

2) Komentáře

BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon: komentář. Vydání druhé*. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-618-0, 544 stran.

HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2, 1456 stran.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2. vydání*. V Praze: C.H. Beck, 2020. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-795-8, 1250 stran.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, 2400 stran.

MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník I. svazek (§ 1-117 Obecná ustanovení): velký komentář*. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1, 720 stran.

3) Odborné články

DOLEŽAL, Tomáš. *Judikatura Evropského osudu pro lidská práva v oblasti problematiky "translidí"*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, 3 (1), str. 39 – 47. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/issue/view/7>.

BARŠOVÁ, Andrea. *Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2013, 3 (1), str. 22 – 38. [online]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43/49>.

4) Příspěvky ve sborníku

DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, Část VI. *Translidé nejen v rodinném právu*: Zuzana Magurová. *Trans l'udia – vybrané právní aspekty*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 15 – 46. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, Část VI. *Translidé nejen v rodinném právu*: Jindřich Psutka – *K vlivu změny pohlaví na majetkové poměry*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 78 – 87. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

DNY PRÁVA 2017 – DAYS OF LAW 2017, Část VI. *Translidé nejen v rodinném právu*: Renáta Šínová, Ivana Zajíčková. *Změna pohlaví v kontextu civilně procesního práva*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2021-02-24]. ISBN 978-80-210-8973-0, str. 118 – 130. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/44678>.

5) Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k ustanovení § 9 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

VLÁDA. *Důvodová zpráva ke změně právní úpravy změny pohlaví*. *Zákony pro lidi – Monitor změn* [online]. [cit. 15. 3. 2021], 30 stran. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>.

Důvodová zpráva k zákonů č. 202/2017 Sb., kterým se změní zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

6) Ostatní články

a) české

Být trans osobou v EU. Srovnávací analýza údajů z průzkumu mezi LGBT osobami v EU [online]. [cit. 2021-02-16]. 2015. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_cs_0.pdf.

Transsexuality přibývá – samotná přeměna pohlaví je ale dlouhodobý a náročný proces. Archiv tiskových zpráv FN Brno. [online]. [cit. 2021-02-21]. 2019. Dostupné z: <https://www.fnbrno.cz/transsexuality-pribyva-samotna-premena-pohlavi-je-ale-dlouhodoby-a-narocny-proces/t6697>.

VALDROVÁ, Jana. *Trans jméno a příjmení: jaké vybrat?* Valdrova.cz [online]. 2021. [cit. 2021-02-19]. Dostupné z: <http://www.valdrova.cz/2019/07/trans-jmeno-a-prijmeni-jake-vybrat/>.

Při posledním sčítání lidu na Slovensku se k některé z křesťanských církví přihlásilo 84,1 % obyvatelstva. Na Slovensku vzrůstá počet věřících i důvěra k církvi. Církev.cz. Bratislava. [cit. 2021-03-02]. 2011. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/011119-na-slovensku-vzrusta-pocet-vericich-i-duvera-k-cirkvi>.

Slovenky nebudou muset používat koncovku -ová. Právo. Bratislava. Publikováno dne 26. srpna 2012. [cit. 2021-03-09]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/slovenky-nebudou-muset-pouzivat-koncovku-ova-164587>

Nový zákon zakáže transgender a intersex lidem úřední změnu genderu. Zastavme to! Hnutí Amnesty International ČR. [online] Publikováno dne 24. června 2020. [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/madarsko-pravni-zmena-genderu>.

Maďarsko zakázalo úřední registraci změny pohlaví, novelu přijal parlament. iDnes.cz. [online]. Publikováno dne 20. května 2020. [cit. 2021-02-25]. https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/madarsko-viktor-orban-pohlavi-zmena-registrace-zakaz.A200520_093224_zahranicni_jadv

Unijní řízení s Polskem a Maďarskem nejsou účinná, tvrdí Evropský parlamentu. EURACTIV. [online]. Publikováno dne 16. ledna 2020 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/vnitro-a-spravedlnost/news/unijni-rizeni-s-polskem-a-madarskem-nejsou-ucinna-tvrdi-evropsky-parlament/>.

Matka je žena, otec je muž. Nic jiného neexistuje. V Maďarsku vrcholí bitva o pohlaví. [online]. Publikováno dne 15. listopadu 2020. [cit. 2021-02-03]. Dostupné z: <https://cnn.iprima.cz/matka-je-zena-otec-je-muz-nic-jineho-neexistuje-v-madarsku-vrcholi-bitva-o-pohlavi-13241>.

ŠTŮSEK, Michal. *Těhotný muž porodil druhé dítě. Je to syn.* Aktuálně.cz. [online]. Publikováno dne 10. června 2009 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/tehotny-muz-porodil-druhe-dite-je-to-syn/r~i:article:639585/>.

b) zahraniční

Transgender no longer recognised as „disorder“ by WHO. British Broadcasting Corporation. [online]. Publikováno dne 29. května 2019 [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/news/health-48448804>.

International Classification of Diseases 11th Revision (The global standard for diagnostic health information) [online]. [cit. 2021-05-15]. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f577470983>.

What is the difference between transsexual and transgender? International Society for Sexual Medicine [online]. International Society for Sexual Medicine [cit. 2021-02-12]. 2018. Dostupné z: <http://www.issm.info/sexualhealth-qa/what-is-the-difference-between-transsexual-and-transgender/>.

Anne Fausto-Sterling. *Why Sex Is Not Binary* [online]. Publikováno dne 25. října 2018. [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2018/10/25/opinion/sex-biology-binary.html>.

Fontos változások sorát nyomná át a Fidesz a veszélyhelyzet árnyékában. INDEX. [online]. Publikováno dne 1. 4. 2020. [cit. 2020-03-12] Dostupné z: https://index.hu/belfold/2020/04/01/fidesz_salatatorveny_koronavirus_polgarmesterek_ingatlanok/?fbclid=IwAR32Y-wFxo64awiyFljb4QdvRVu2wdEtMf4fgoMcenxflHdZ0dP8rC3eCA0.

Hungary bans people from legally changing gender. CNN. [online]. 2020. Publikováno dne 19. května 2020. [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/19/europe/hungary-trans-legal-recognition-intl/index.html>

Ostatní zdroje

1) české

Rozhovory s MUDr. Hankou Fifkovou.

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR 2019. *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů pro Českou republiku s obsahovou aktualizací k 1. lednu 2020 (ICD-10)*. Abecední seznam. [online]. 782 stran. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008277/mkn-10-abecedni-seznam-20200101.pdf>.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, rozsudek ze dne 6. dubna 2017 ve věci A. P., Garçon a Nicot, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 [online]. 2017. 3 strany. Dostupné z: [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/\\$file/A.%20P.%20Garcon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_anotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/C5F5D6C2BBD22D4AC12581E900388BCF/$file/A.%20P.%20Garcon%20a%20Nicot%20proti%20Francii_anotace.pdf?open&)

<http://www.radaevropy.cz/clenske-staty-rady-evropy.html>

https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/hungary_cs

KONÚPKA, Petr. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti vězeňství* [online]. 2012, 1-12 [cit. 2021-03-12], 12 stran. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Konupka_Judikatura.pdf

<http://www.radaevropy.cz/>

MACH, Ondřej. *Dopad „trans novelty“ v reflexi rozhodnutí Evropského soudního dvora ze dne 6. dubna 2017 na soukromoprávní instituty českého práva ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb.*, Plzeň, 2019. Přednáška. ZČU, 30 stran.

Znění návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ve vztahu ke změně právní úpravy změny pohlaví (součástí Důvodové zprávy ke změně právní úpravy změny pohlaví. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/1ORNAZWJBP8S>).

2) cizojazyčné

<https://www.un.org/en/member-states/>

Prameny

1) české

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.

Ústavní zákon č. 81/1990 Sb., o změně názvu Československé socialistické republiky, ve znění účinném do 22. dubna 1990.

Ústavní zákon č. 101/1990 Sb., o změně názvu Československé federativní republiky, v platném znění.

Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, v platném znění.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění účinném do 31. prosince 1965.

Zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, ve znění účinném do 31. června 2001.

Zákon č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, ve znění účinném do 31. června 2001.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 2009.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

Zákon č. 21/1971 Sb., o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací, ve znění účinném do 31. prosince 2002.

Zákon č. 548/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění zákona České národní rady č. 210/1990 Sb. a zákona České národní rady č. 425/1990 Sb.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších zákonů.

Zákon č. 202/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, v platném znění.

Nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Federálního statistického úřadu č. 55/1976 Sb., o rodném čísle, ve znění účinném do 31. prosince 2002.

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

2) zahraniční

Základní zákon Maďarska (Magyarország Alaptörvénye).

Rejstříkový (matriční) zákon Maďarské republiky (törvény az anyakönyvi eljárásról).

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky.

Zákon č. 300/1993 Z.z. o mene a priezvisku.

Zákon č. 365/2004 Z.z o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

Zákon č. 20/2005 Z. z. o rodine a o změně a doplnění niektorých zákonov.

Zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 301/1995 Z. z. o rodnom čísle.

Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SR č. 341/2013 Z.z. ktorou sa ustanovuje cezhraničná zdravotná starostlivosť, ktorá podlieha predchádzajúcemu súhlasu príslušnej zdravotnej poisťovne na účely jej preplatenia.

Judikatura

1) česká

Nález ÚS ze dne 15. listopadu 2006, sp. zn. I. ÚS 310/05.

Nález Pl. ÚS ze dne 12. května 2015, sp. zn. Pl. ÚS 55/13.

Usnesení ÚS ČR ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. III. ÚS 3376/16.

Usnesení ÚS ČR ze dne 25. září 2018, sp. zn. IV. ÚS 2719/18.

Usnesení ÚS ze dne 11. února 2020, sp. zn. II. ÚS 2460/19.

Rozsudek NSS ČR ze dne 30. května 2019, sp. zn. 2 As 199/2018-37.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 14. 5. 2018, č. j. 3 A 153/2017-35.

2) zahraniční

Rozsudek ESLP ve věci Rees v. Spojené království, stížnost č. AN 9532/81 ze dne 17. října 1986.

Rozsudek ESLP ve věci B. v. Francie, stížnost č. AN 13343/87 ze dne 25. března 1992.

Rozsudek ESLP ve věci X, Y a Z v. Spojené království, stížnost č. AN 21830/93 ze dne 22. dubna 1997.

Rozsudek ESLP ve věci Sheffield v. Spojené království, stížnost č. AN 22885/93, AN 23390/94 ze dne 30. července 1998.

Rozsudek ESLP ve věci Goodwin v. Spojené království, stížnost č. AN 21830/93 ze dne 11. července 2002.

Rozsudek ESLP ve věci Wena a Anita Parry v. Spojené království, stížnost č. AN 42971/05 ze dne 28. listopadu 2006.

Rozsudek ESLP ve věci Schlumpf v. Švýcarsko, stížnost č. AN 29002/06 ze dne 5. června 2009.

Rozsudek ESLP ve věci Heli Maarit Hannele Hämäläinen v. Finsko, stížnost č. 37359/09 ze dne 16. července 2014.

Rozsudek páté sekce ESLP ve věci A. P., Garçon a Nicot proti Francii, stížnost č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13 ze dne 6. dubna 2017.

Nález Ústavného soudu SR PL. ÚS 8/04-202 z 18. Októbra 2005.